

PUŠ PROJEKT UNIVERZE V MARIBORU
Operacija Praktično usposabljanje študentov Univerze v Mariboru v
delovnem okolju 2025/2026 (PUŠ UM 2025/2026)

Konstitutivni poklici v pravosodju

RAZISKOVALNO POROČILO

Mentorji:

Izr. prof. dr. Borut Holcman, Pravna fakulteta Univerze v Mariboru
Mojca Remic, Odvetniška pisarna Martin Bregant

Sodelujoče študentke:

Anamarija Kotnik – Pravna fakulteta Univerze v Mariboru
Nika Krstić – Pravna fakulteta Univerze v Mariboru
Nadja Belšak – Pravna fakulteta Univerze v Mariboru
Ana Veronika Borko – Pravna fakulteta Univerze v Mariboru
Lisa Elizabeth Strouken – Pravna fakulteta Univerze v Mariboru
Eva Julija Saletinger – Pravna fakulteta Univerze v Mariboru

Junij 2026

Kazalo vsebine

PREDGOVOR, Borut Holcman, Mojca Remic	3
SODNIK, Ana Veronika Borko	12
TOŽILEC – DRŽAVNI TOŽILEC, Anamarija Kotnik	27
ODVETNIK, Lisa Elizabeth Strouken	36
NOTARIAT/NOTAR, Nika Krstić	58
RAZVOJ SODNEGA POSTOPKA SKOZI ZGODOVINO, Nadja Belšak, Eva Julija Saletinger	64
DODATEK - Obisk projektne skupine v Pokrajinskem arhivu Maribor, 11. 6. 2026	81

PREDGOVOR, Borut Holcman, Mojca Remic

Projekt Poklicnega usposabljanja študentov (PUŠ) s katerim sem kot mentor ob sodelovanju Mojce Remic, predstavnice delovnega okolja, kot partnerice iz odvetniške pisarne Martina Breganta, uspel povezati študentke Pravne fakultete Univerze v Mariboru. Ana Veronika Borko (Sodnik), Anamarija Kotnik (Državni tožilec), Lisa Elisabeth Strouken (Odvetnik), Nika Krstić (Notar) in Nadja Belšak in Eva Julija Saletinger (Razvoj sodnega postopka skozi zgodovino) so samostojno in samoiniciativno ob podpori mentorja izbrale, raziskale in podale svoje ugotovitve o osrednji oziroma bolj osrednjih kategorijah družbenega življenja ali kakor bi dejal Goethejev Faust v sceni "predavalnica", kjer se učenjak nenehno bori sam s seboj in s temnimi silami ob želji in v okviru svojim metodoloških premlevanj "spoznati svet" - "da bi spoznal, kaj v svojem bistvu svet drži skupaj ...", da ne razpade.

"Spoznati svet? Kaj je bilo na začetku? Beseda? Smisel? Moč / oblast? ali Dejanje?" Faust se je odločil za "dejanje".¹ In kar velja za spoznanje o svetu, bi mogli reči tudi za področje pravne zgodovine, za izkustvo o pravu, ki ga ponuja in o tem, kako je sodoben pravni sistem genetično z njo povezan. S pravno zgodovino se odpira svet tisočeri norm vsega sveta in vseh časov, pravila in simboli, obredi in protokoli, premišljeno izbrane besede in kretnje, sodišča in korporacije. Pri vsem so sodelovali ali pustili svoje sledi različni akterji kot tatovi, prešuštniki, čarovnice in čarovniki, roparski vitezi, upniki in dolžniki, potepuhi in na drugi strani sodniki in porotniki, svetniki in sodelavci sodišč - zagovorniki, tožniki, rablji, sodni sluge, študenti in profesorji. Kaj je pri tem bistveno? Kako spraviti v red in razumeti dediščino v vsej njeni raznolikosti? Eden od njih je, ali izhaja iz Fausta - "dejanje"! Faust "dejanje" postavi na začetek vsega spoznanja - v pravni zgodovini, tako v že omenjenem delu Lück, je to "*actio*", je predvsem ukrepanje pred sodiščem in v sodelovanju z njim.² In sodišče je v nekem smislu posoda, v kateri tožba, vabilo na sodišče in postopek zaženejo odziv materialnega prava in z njim povezanega interesa - rešitev nastale konfliktna situacije. Prisega in/ali kriva prisega, tortura in prostovoljna izjava, listina in božja sodba, priznanje in sodba, razglasitev sodbe in njena izvršitev.³ Tožba, postopek, sodba - *actio*, ne vodi vedno do formalnega izida. Mnogi so prijeli vabilo na sodišče, ne da bi bila skladno z vabilom izrečena sodba, a je že vabilo pred sodnika zadostovalo. Pomembna je oblika in sodišče je oblika - forma - formalni postopek - postopek. In če sledimo ugotovitvi Wilhelma Ebla⁴, potem je "forma najstarejša norma", katere konstitutivni del je institucija, jo omogoča in jo varuje, jo nadzoruje in se zaveda, da je edina za uveljavljanje pravice, ki je v njej zagotovljena ali domnevno vsebovana - v določenem trenutku, v določenem roku, na določenem kraju in skladno z določenimi običaji. Sodišče

¹ Prim. Heiner Lück, "Daß ich erkenne, was die Welt im Innersten zusammenhält ..." Gericht und Verfahren als Zentralkategorien im Werk von Wolfgang Sellert, v: Justiz und Verfahren im Wandel der Zeit, ur. Eva Schumann, De Gruyter 2017, str. 2.

² Prim. Heiner Lück, n. d., str. 2. Opomba 6: Gerhard Köbler, Zielwörterbuch europäischer Rechtsgeschichte, 5. Aufl., Gießen 2009, S. 8 *Actio*); Ausführliches Lateinisch-Deutsches Handwörterbuch ..., ausgearbeitet von Karl Ernst Georges, unveränderter Nachdruck der achten verbesserten und vermehrten Auflage von Heinrich Georges, Bd. 1, Hannover 1913 (ND Darmstadt 1998), S. 61 (*actio*).

³ Prim. Nicolai de Beckmann, Sacri Romani Imperii Equitis ... Idea Juris Statutarii Et Consuetudinarii Stiriaci Et Austriaci Cum Jure Romano collati In quam singula cum illo convenient, & in quam inde recedant, Graecii 1688, str. 225 sl.

⁴ Trditev je oblikoval Wilhelm Ebel, Recht und Form. Vom Stilwandel im deutschen Recht, Recht und Staat in Geschichte und Gegenwart, Bd. 449, Tübingen 1975, S. 14.

oživlja normirano obliko in razkriva njeno konkretno vsebino v povezavi s konfliktom, ki ga je treba rešiti. Na začetku pravnega življenja je bilo "dejanje". In iz Fausta izhaja kvadriga spoznanja, sestavljena iz besede, smisla in oblasti. Kakšno sodišče bi bilo, če ne bi bilo oblast, če ne bi imelo pristojnosti – nesmisel. Zaradi tega po naravi stvari sledi "sodna pristojnost kot utelešenje vseh pravic, ki izhaja iz oblasti. Sodišče in postopek sta osrednji kategoriji za razumevanje pravnih sistemov v različnih stopnjah zgodovinskega razvoja prava.

ZAKAJ PRAVNOZGODOVINSKI PRISTOP?

Pravnozgodovinski pristop omogoča presojo določenega formalnega postopanja in ocenjevanje vsebine s povsem drugačnih izhodišč. Spraševali smo se, zakaj ne bi ocenjevali sodobnega sodnega postopanja, je bolj aktualno in omogoča določen družbenopolitičen diskurz. Odločili smo se za zgodovinski pristop. Za pristop, kakor ga je mogoče videti pri različnih avtorjih. Odločili smo se za samo določene, saj je ponudba zelo obširna in ne bi z njo veliko pridobili, časovno pa ogromno izgubili. Tako smo izbrali Beckmana⁵, Goblerja⁶, Avelara⁷ in Volckmanna⁸ ter Hontheima⁹ in Nabra¹⁰. Avtorji na dostopen način razlagajo vrednotenje posameznega deležnika v pravosodju in hkrati pojasnjuje sedanjost. Omogoča razumeti mehanizme moči na splošno, vedenjske vzorce kolektivov in konstante človeške narave. Prikazujejo interakcijo in vlogo posameznika v sistemu oblasti, v našem primeru pravosodja. Naučili smo se videti sedanjost s povsem nove perspektive, oziroma z obiskom Pokrajinskega arhiva v Mariboru, kjer so nam pokazali konkretne dokumente, ki so posledica delovanja pravosodja kot oblasti, konkretno ugotavljali, kako malo se zavedamo, da je pravosodje **oblast**.

Pokrajinski arhiv v Mariboru, ob obisku smo se seznanili in imeli priložnost fizično prijeti gradivo, ga brati in videti postopek ter se seznanili z možnostmi dostopa do gradiv, klasificiranih po ustvarjalcih in seveda na praktičen način ugotavljali, ugotovili smo, da je v pravosodju več poklicev, kakor je to danes splošno sprejeto. Ni samo sodnik tisti, je seveda izhodišče, so tudi tožilec in odvetnik ter tudi notar, ki dejansko prispevajo k razumevanju pravnega sistema. Iz tega izhaja tudi umestnost poimenovanja PUŠ projekta: "Konstitutivni poklici v pravosodju".

KOMPLEKSNOŠT SODIŠČA IN SODNEGA POSTOPKA

Sodna pristojnost, posledica oblasti

⁵ **Nicolaus de Beckmann**, Jcti Nicolai de Beckmann, Sacri Romani Imperii Equitis ... Idea Juris Statutarii Et Consuetudinarii Stiriaci Et Austriaci Cum Jure Romano collati In quam singula cum illo convenient, & in quam inde recedant, Graecii 1688.

⁶ **Justin Gobler**, Der gerichtlich Proceß auß geschriebenen Rechten, Franckfurt 1555.

⁷ **Rodericus, Sancius Avelaro**, Der Spiegel des menschlichen lebens. Aus dem Lat. übers. von Heinrich Steinhöwel, Augsburg 1479.

⁸ **Adamus Volckmannum**, Informatio Notariorum, und Verbeßerte Notariatskunst, Leipzig 1647.

⁹ **Nicolaus von Hontheim**, Nicolai Honthemii Treverensis V.I.D. De Syntaxi Et Fide Instrumentorum, Sive De Arte Notariatus, Moguntiae: Albinus 1607.

¹⁰ **Andreas Nawer**, Kunst dess Notariat vnd wie sich der Notarius in seinem Ampt halten vnd regieren soll. durch Georgen Schenken, 1502.<<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-QUMTXBTK>>

Slika 1: Prenos sodne pristojnosti, Gernot Kocher, *Zeichen und Symbole des Rechts, Eine Historische Ikonographie*, Beck München 1992, str. 24, ilustracija 20.

Oblast postavlja sodnike, nekoč je to počel vladar, danes to počne parlament ob sodelovanju Sodnega Sveta Republike Slovenije. Ilustracija prikazuje prenos pristojnosti z deželnega gospoda, danes del zvezne dežele Bavarske, Spodnja Frankovska, škof mesta Würzburg, v posvetnem oblačilu, sedeč na prestolu z enostopenjskim baldahinom, z desno roko podaja sodno palico sodniku, ki pred njim kleči in na palico prisega. Na desni strani prestola stoji uradnik, ki bere prisego, ki jo mora ponoviti prisegajoči.

SODIŠČE IN SODNI POSTOPEK

Za pojmom sodišče in sodni postopek, kakor smo to mogli videti ob obisku in upam, da se bo obiskovanje nadaljevalo, v Pokrajinskem arhivu v Mariboru, skriva celoten sklop struktur in odnosov, ki presega pravno področje.¹¹ Država ima od 19. stoletja naprej monopol nad sodno oblastjo, je tako rekoč edini nosilec in v našem zgodovinskem okolju moremo reči, da se začetek urejanja monopola začne z Občim sodnim redom cesarja Jožefa II. z dne 1. maja 1781 (AGO (Allgemeine Gerichtsordnung, dostop <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1001&page=28&size=45>)).

Sodišča imajo večplastno pristojnost, danes razumemo to kot teritorialno, vsebinsko, osebno in funkcionalno pristojnost in ta je primerno urejena, pomeni pa tudi območje oblasti z določenimi mejami in omejitvami. V pravnozgodovinskih izhodiščih govorimo o prostorskih strukturnih enotah (glej razlago slik št. 1) in nosilcih le-te, manifestiranih v sodnem gospodstvu.

Posamezna sodišča in s sodišči povezane institucije imajo notranjo strukturo, med katere spadajo sodnik in druge osebe – prisedniki, odvetniki, tožilci, notarji, če naštejemo samo te s katerimi smo se ukvarjali

¹¹ <https://vac.sjas.gov.si/vac> (Virtualna čitalnica, dostop do Pokrajinskega arhiva v Mariboru).

v projektu, ki delujejo kot sodišče.¹² Za te osebe veljajo specifična družbena stanja, dostojanstva oziroma privilegiji in ustreza socilani strukturi družbe in kakor pravi Liebs bi bilo mogoče znani latinski rek "ubi societas ibi ius" prilagoditi v "ubi societas ibi forum".¹³

Imenovanje sodnikov je bilo v zgodovini vezano, tudi tu je izrednega pomena pravna zgodovina s svojo genetično metodo, na pravilo običajnega prava, na z zakonom predpisane norme, vse pa vezano na interese in kompromise. Vsemu je skupna ena stvar: **prisega**, kar je bilo izhodišče našega raziskovanja. Kdorkoli je stopil ali bil povabljen v sodni prostor, da prevzame določeno vlogo, se je najprej srečal s prisego, prisego, kakor brez izjeme ugotavljajo sodelavke projekta, ki vključuje oblast, pravni red in transcendenco, ki se je v sodobnem času transformirala v mehanizme civilne družbe. Sodnik, **ki ima pooblastilo, da nastopa s pozicije oblasti**, je v zgodovini in tudi danes (v imenu ljudstva), ustrezal strukturi prebivalstva, pogosto vezano na zgodovino naseljevanja in že iz časov Mezopotamskih civilizacij, bil tvorni del civiliziranosti.

Sodišča zasedajo na določenih krajih. Kraji in delovanje sodišča se odlikujejo z določeno simboliko, z atributi ter, kar zadeva dejanja, z gestami in jezikom. Brez rituala tudi danes nobeno sodišče ne more delovati. Trenutno še obstoječi minimum obsega vstajanje prisotnih ob vstopu članov sodišča v sodno dvorano in ob razglasitvi sodbe.

Slika 2: Sodišče zaseda na prostem, pod vaško lipo. Lesorez, Wolf Helmhart, *Georgica Curiosa*, 1682, v: Gernot Kocher, *Zeichen und Symbole des Rechts, Eine Historische Ikonographie*, Beck, München 1992, str. 44, ilustracija 51

Pred vasjo se na prostem odvija vaško oziroma fevdalno sodišče. Sodišče, zbrano okoli mize, sestavlja šest oseb, med katerimi ni mogoče nedvoumno prepoznati predsedujočega sodnika. Če izvzamemo prepoznavnega pisarja (skrajno desno), bi lahko bil predsedujoči morda tisti, ki sedi čisto spredaj za mizo in posebej pozorno gleda storilca kaznivega dejanja, ki so ga privedli sodni sluga in pomočniki. Število štiri za preostale člane sodišča povsem ustreza vaškim običajem. Da gre pri tem sodišču za visoko sodišče, je razvidno iz ozadja z vislicami. Prostorska enotnost sodišča in kraja usmrčitve natančno ustreza

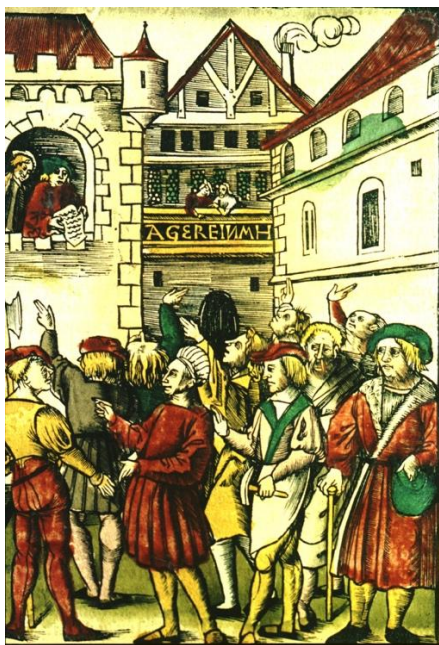
¹² Prim. Justinus Gobler, n.d., str. 1 sl.: Was ein Gericht und wie mancherley das sei.

¹³ Prim. Detlef Liebs, *Lateinische Rechtsregeln und Rechtssprichwörter*, 7. Aufl., München 2007, S. 237 (U 19: Ubi societas, ibi jus).

časovno neposrednemu zaporedju izreka sodbe in izvršitve kazni. Tudi križ na poti do kraja usmrtitve ustreza običajnim razmeram. Iz tega izhaja določilo, ki ga zasledimo pri Beckmannu, da je nujno, da naj bo sodnik, ki je v zadevi razsodil, prisoten pri izvršitvi naložene kazni.¹⁴

Iz evropske pravne zgodovine izhaja, da so sodišča delovala kot sredstvo integracije – uradniki Slovanov na meji med Saško in Češko, so znali jezik Slovanov ali kakor že omenjeno v Občem sodnem redu cesarja Jožefa II., kjer v 13. paragrafu predpisuje, da je mogoče v in ob sami razpravi rabiti običajen deželni jezik: "§ 13. Beyde Theile sowohl, als ihre Rechtsfreunde haben sich in ihren Reden der landesüblichen Sprache zu gebrauchen, und aller Weitläufigkeiten, Wiederholungen und Anzüglichkeiten zu enthalten." (<https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1001&page=30&size=45>).

Sodišče je tudi kraj komuniciranja. Ni le prostor razglasitve sodbe, je tudi prostor branja norm, generator preizkušenih tehnik pomnjenja in v pravnozgodovinski simboliki s pogosto tako oblikovanimi elementi arhitekture, ki omogočajo komunikacijo (razglasni stolpi, balkoni, sodne lope, stopnice itd.).

Slika 3: Seznaiter s sodbo ali razglasitev sodbe oziroma novega predpisa: Ulrich Tengler, *Layenspiegel* (ogledalo laikov), Augsburg 1511. Fol. XXII v. V. Gernot Kocher, *Zeichen und Symbole des Rechts, Eine Historische Ikonographie*, Beck, München 1992, str. 152, ilustracija 230.

Stoletje izkustev s pravosodjem so stopila v kulturo posameznega naroda, prostora in razvila določene obrambne mehanizme, shranjene v pregovorih, npr. "Če to storim, me bodo odrli!"¹⁵ ali pravilo, da vedno prisluhnemo tudi drugi strani: "altera pars audiatur!" In v sodni dvorani zemljiškega gospostva Negova sem našel naslednji zapis: "Ne sodi mene in mojih / najprej poglej sebe in svoje / če na sebi ne najdeš nobene napake / šele takrat pridi in sodi mene ... / Anno 1610."

KONSTITUTIVNI POKLICI V PRAVOSODJU

¹⁴ Prim. Beckmann, n. d., str. 225.

¹⁵ V povezavi s Herodotovim poročilom o koruptivnem sodniku Sisamnesu. Prim. Herodotus, *A new and literal Verion*, Oxford 1859, str. 315.

Rolf Schneider je v svoji doktorski disertaciji navedel rek iz francoskega kulturnega okolja: "Kaj je sodnik? Glas suverena! Kaj je odvetnik? Glas ljudstva!"¹⁶ Očetje PUŠ projekta so, naštevam samo nekatere: Justin Gobler, Roderigo Sanches de Arevalo in njegov prevajalec Heinrich Steihöwel ter Ulrich Tengler iz 16. stoletja, Nicolai de Beckmann iz 17. stoletja in avtorja notarskih praktikov Nikolaus von Hontheim in Adamum Volckmannum. Pri vseh je izpostavljeno troje – sodišče, katerega dolžnost je govoriti pravo – **Ius Dicum** – sestavljajo sodnik, tožnik, toženec in zapisovalec (notar). Justin Gobler v svojem priročniku "Der Gerichtlicher Ponceß auß geschribenen Rechten ... iz leta 1555", glej slika št. 4, zapisal: če želimo ustrezno opisati in razložiti postopek pred sodišči, je najprej treba pojasniti, kaj je sodišče in kakšne vrste sodišč obstajajo. Pravni strokovnjaki so leta 1555 redno sodišče opisali kot urejeno in zakonito postopanje (ordentlicher rechtmessiger handel), ki ga sestavljajo sodnik, tožnik in toženc. Pri vseh je bilo izpostavljeno zastopanje – sodnik: Prisednik/i (Assessor). Notar (Notar), Pisar (Gerichtsbote), Sodni sluga (Bote); Tožnik: Odvetnik (Anwald), Prokurator (Pukorator), Sindik (Syndic), Ekonom (Oeconom), Tutor (Tutor), Kurator (Curator); Toženec: Zastopnik (Vertreter), Branilec (Defensor), Opravičevalec (Excusator). Iz navedenega moremo sklepati na začetek razvoja sodobnih poklicev v pravosodju.

Odkod ime sodišče?

Soditi, v obči rabi pomeni – primerjati, uskladiti, zediniti in naj bo o vseh zmotah razsojeno in poravnano (als vergleichen, vertragen, vereynigen, wie mann spricht: und sollen alle irrungen also gericht und geschlicht sein).

Zato naj vsak sodnik dobro premisli o svojem imenu in ga v svojih razsodbah nikoli ne pozabi, temveč naj si prizadeva, da bo ravnal tako, kot ga učijo in opominjajo sodni predpisi (ki so namreč zapisano pravo), ter naj teh predpisov ne izkrivlja in ne prilagaja po lastni volji – **samovolja sodnika** (Darum soll ein jeder Richter seinen namen wissen zubedencken und des nimmer in seinem außsprechen vergessen sonder sich befeissen wie ihnen derselbig leret und vermanet nach der Richter (welche dann die geschriebene Recht sein) zurichten und die selbig nit seines gefallens zukrümme und biegen.).

V latinščini pojem »Iudicium« razpade na "Ius" in "dicium" iz "dicere" govoriti kar pomeni, da mora sodnik med spornimi stranmi razsoditi in ugotoviti, kaj je pravično (Im Latin hat der name etwas ein ander art dann Iudicium, ist sovil gesagt als **Ius dicium**, Daß der Richter zwischen den streitigen partheien sprechen und erkennen sol was recht ist.) Podobno kot Gobler, definira Beckmann: "**Ius Dicum** – Forum: in quo Magistratus litigantibus jus dicit, judicia et jurisdictionem soleniter et rite exercet) V splošnem pomenu beseda »forum« označuje trg; v pravnem smislu pa označuje javno mesto za izvrševanje in razglasitev pravice v sodnih sporih ali kraj, kjer sodnik izvršuje pravico v korist strank v sporu, vodi sojenja ter slovesno in v skladu z ustreznimi postopki izvršuje svojo pristojnost/oblast.¹⁷

¹⁶ Prim. Rolf Schneider, Der Rechtsanwalt, ein unabhängiges Organ der Rechtspflege, Berlin, 1976. str. X.

¹⁷ Prim. Beckmann, n. d., str. 159 – 167.

Slika 4: Slika št. 4: Naslovnica, Sodni proces na podlagi zapisanega prava (Gobler, Justin, Der gerichtlich Proceß auß geschriebenen Rechten, Franckfurt 1555. Hrani ga BSB (Bayerische StaatsBibliothek), Digitalizirano v MDZ (Münchener DigitalisierungsZentrum)¹⁸

POLEG SODNIKA SO ŠE: TOŽILEC, ODVETNIK IN NOTAR

Odvetniki so ljudje, katerih temeljna usmeritev je pravna znanost, ki se izvršuje v treh razsežnostih kot dejavnost zaznamovana s poštenostjo, svetostjo in potrebo (**disciplina honesta, sancta et necessaria**) in odvetniki so možje (žene) pošteni, preudarni, srčni in pravični (**sunt viri candidi, prudentes, cordati, & just**).

Tožilci so posledica razprav, ki so ljudje "uradnega postopka" - postopka, ki ga začnejo uradoma. Inkvizitorni postopek je zamenjal princip javnosti, ustnega postopka in neposredne glavne obravnave. To naj bi omogočalo t. i. legalitetno načelo (princip) in s tem nadzor nad kaznivimi dejanji.

Notarska služba je v prvi vrsti umetnost (**Kunst des Notariats**) in je poštena in hvalevredna, če so temelji ali temeljni kamen in korenine v skladu (postavljeni skladno) z navodili in potrditvijo resničnosti. Na koncu je bila hvala in pohvala notarju izražena za to, da je deloval v korist skupnosti. Njegov poklic je kakor kvadriga - četverovprega, kakor pravi Nicolaus von Hontheim v Informatio Notariorum.

¹⁸ Naslovnica, Sodni proces na podlagi zapisanega prava (Gobler, Justin, Der gerichtlich Proceß auß geschriebenen Rechten, Franckfurt 1555. Hrani ga BSB (Bayerische StaatsBibliothek), Digitalizirano v MDZ (Münchener DigitalisierungsZentrum) <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb10145170?page=1>.

Slika 5 Slika št. 5: Nicolaus von Hontheim: Notar bo časten le ob izpolnitvi teh pogojev (*Super faciem scribae imponet honorem*) Nicolai Honthemii Treverensis V.I.D. *De Syntaxi Et Fide Instrumentorum, Sive De Arte Notariatus*, Moguntiae : Albinus 1607.

SKLEP

Sodišče in postopek sta tisti vezni člen, sta Factum – dejanja, ki povezujeta in opredeljujeta družbeno telo ter omogočata pravičnost na najvišjem nivoju, pod pogojem, da se zavedata svojega temeljnega poslanstva - da sta oblast. Iz poročil, ki so jih študentke predložile in so njihovo samostojno raziskovalno delo, izhaja prav to – konstitutivni poklici v pravosodju so ali pa jih ni, če jih ne gledamo v perspektivi oblasti – oblast. So poklicanost, ki je ni mogoče omejiti na osemurni delavnik, so poklicanost štiriindvajset ur na dan za vse življenje.

Upam, da se bo to delo nadaljevalo, da bodo študentke in kolegice iz prakse v vsej svoji karieri ugotovila, kako pomembno je slediti prisegi, izrečeni na koncu študija in prisegi izrečeni na začetku poklicne poti: da bo službo vestno opravljala, bo poštena in dostojanstvena v spoštovanju pravnega reda Republike Slovenije in si prizadevala za stik s Pravno fakulteto Univerze v Mariboru ter z znanji, ki jih le-ta nenehno posreduje in plemeniti z raziskovalnim delom ter povezuje s prakso.

Na koncu sem dolžan še zahvalo vsem, ki so projekt podprli, ga spremljali, pomagali in sodelovali. Zagotovo največjo zahvalo zasluži ga. Jasmina Klotnik, ki je s svojo značilno držo opogumljala, iz izkušenj svetovala in kakšno nerodnost popravila ter skrbno ocenjevala smeri razvoja raziskovanj. Nič manj niso zaslužni ostali, seveda so pri projektu največ opravile, samoiniciativno opravile študentke, sodelavke projekta in avtorice poročil.

Hvala vsem!

Mojca Remic

Izr. prof. dr. Borut Holcman.

VIRI IN LITERATURA

Beckmann, Nicolaus de, Jcti Nicolai de Beckmann, Sacri Romani Imperii Equitis ... Idea Juris Statutarii Et Consuetudinarii Stiriaci Et Austriaci Cum Jure Romano collati In quam singula cum illo conveniant, & in quam inde recedant, Graecii 1688.

Ebel, Wilhelm, Recht und Form. Vom Stilwandel im deutschen Recht, Recht und Staat in Geschichte und Gegenwart, Bd. 449, Tübingen 1975.

Gobler, Justin, Der gerichtlich Proceß auß geschriebenen Rechten, Franckfurt 1555.

Herodotus, A new and literal Version, Oxford 1859.

Hontheim, Nicolaus von, Nicolai Honthemii Treverensis V.I.D. De Syntaxi Et Fide Instrumentorum, Sive De Arte Notariatus, Moguntiae: Albinus 1607.

Kocher, Gernot, Zeichen und Symbole des Rechts, Eine Historische Ikonographie, Beck München 1992.

Liebs, Detlef, Lateinische Rechtsregeln und Rechtssprichwörter, 7. izd., München 2007.

Lück, Heiner, "Daß ich erkenne, was die Welt im Innersten zusammenhält ..." Gericht und Verfahren als Zentralkategorien im Werk von Wolfgang Sellert, v: Justiz und Verfahren im Wandel der Zeit, ur. Eva Schumann, De Gruyter 2017.

Nawer, Andreas, Kunst dess Notariat vnd wie sich der Notarius in seinem Ampt halten vnd regieren soll. [durch Georgen Schenken](http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-QUMTXTBK), 1502.<<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-QUMTXTBK>>

Rodericus, Sancius Avelaro de, Der Spiegel des menschlichen lebens. Aus dem Lat. übers. von Heinrich Steinhöwel, Augsburg 1479.

Schneider, Rolf, Der Rechtsanwalt, ein unabhängiges Organ der Rechtspflege, Berlin, 1976.

Volckmannum, Adamum, Informatio Notariorum, und Verbeßerte Notariatskunst, Leipzig 1647.

SODNIK, Ana Veronika Borko

UVOD

POJMOVNA IZHODIŠČA

Sodnik in naloga sodnika

Prisega

RIMSKO PRAVO

SREDNJI VEK

Ikonografija

CONSTITUTIO CRIMINALIS CAROLINA (1532) IN SODNIKOVA PRISEGA

ABSOLUTIZEM IN RAZSVETLJENSTVO

Montesquieu, delitev oblasti in sodnik kot usta zakona

NASLOVNIK PRISEGE IN KONTINUITETA OSEBNE PRIMERNOSTI

Evropska Unija

SODOBNA SLOVENSKA UREDITEV SODNIKOVE POKLICANOSTI

Ustavni okvir (125.-137. člen URS)

Pogoji za izvolitev in osebna primernost (8. člen ZSS)

Sodniška prisega (23. člen ZSS)

Sodni Svet in sodniška etika

MORALI POMEN SODNIŠKE FUNKCIJE

Sodnik kot varuh ustave in demokracije

Zakonsko nepravo in sodnikova vest

Dostojanstvo in videz nepristranskosti

Sodnik v času pritiskov na sodstvo

SKLEP

VIRI IN LITERATURA

Monografije, članki in prispevki

Pravni viri

Sodna praksa

Poročila, mnenja in drugi dokumenti

Spletni viri

UVOD

Konstitutivni poklici v pravosodju niso ustaljen pravni pojem, temveč opisni ali pedagoški pojem, s katerim označujemo tiste poklicne vloge znotraj pravosodnega sistema, katerih nosilci s svojim strokovnim delovanjem dejavno soustvarjajo pravo in pravni postopek. Pojem izhaja iz latinskega *constituere* (vzpostaviti, sestaviti): konstitutiven je tisti poklic, katerega obstoj in funkcija sta nujna, da pravosodje sploh deluje kot sistem. Gre torej za poklice, ki pravosodje *sestavljajo oziroma konstituirajo*. V to skupino v ožjem smislu uvrščamo predvsem sodnike, državne tožilce, odvetnike ter notarje. Skozi zgodovino in vse do danes je institucija sodnika osrednji poklic v pravosodju. Vsaka družba, ki je v zgodovini prerastla samopomoč in maščevanje kot način reševanja konfliktov, je potrebovala institucijo, katere naloga je bila odločati o mirnem in pravičnem reševanju sporov in izreku sankcij. Namen naloge je prikazati vlogo sodnika skozi zgodovino kontinentalnega pravnega sistema, od rimskega prava do sodobnega časa, s poudarkom na dveh povezanih vidikih: sodniku kot osebi, njegovi osebnosti in osebni primernosti, ter sodniški prisegi, ki skozi stoletja razkriva, komu in čemu je sodnik zavezan in kako se ta zavezanost odraža v sodnem postopku. Naloga se zavestno omejuje na evropsko kontinentalno pravno tradicijo.

Metodološko naloga sledi kronološko-sistematičnemu pristopu: od obdobja rimskega prava, srednjega veka, Kazenskega sodnega reda Karla V. iz leta 1532, absolutizma in razsvetljenstva ter 19. in 20. stoletja. Sledita sinteza ter aktualizacija v sodobni slovenski ustavni in zakonski ureditvi z evropsko dimenzijo. Nalogo dopolnjujejo trije aktualni sklopi: primerjalni pregled veljavnih sodniških priseg v Nemčiji, Avstriji in Franciji, empirični pogled na zaupanje v sodstvo in obravnava moralnega pomena sodniške funkcije. Teza naloge je, da se ob spreminjajočem se naslovniku sodniške prisega, od Boga in vladarja k zakonu, ustavi in vesti, vsebinsko jedro sodniške dolžnosti (nepriistranskost, nepodkupljivost, enakost strank) ohranja nespremenjeno in da prav to jedro utemeljuje bistvo sodniškega poklica: *noblesse oblige* – dostojanstvo zavezuje.

POJMOVNA IZHODIŠČA

Sodnik in naloga sodnika

Jurisdictio v rimskopravnem izročilu pomeni oblast, da se pove pravo (*ius dicere*).¹ Za notranjeavstrijski in s tem tudi slovenski pravni prostor je klasično opredelitev podal Nikolaj Beckmann, notranjeavstrijski regimentni svetnik, v delu *Idea Iuris Statutarii et Consuetudinarii Austriaci et Stiriaci cum Iure Romano collati* (Gradec 1688): "*Jurisdictio, jure R. generaliter considerata, est potestas examinandi, & decidendi causas controversas, jure Magistratus competens*" – pristojnost je pooblastilo za obravnavanje in odločanje v spornih zadevah, ki pripada nosilcu oblasti.¹ Beckmann doda misel o izvršitvi: kaj bi koristilo, da sodnik zadevo preuči in o njej odloči, če sodbi ne bi sledila izvršba; "*sententia sine executione, fit instar campanae sine pistillo*" – sodba brez izvršbe je kakor zvon brez kladivca.² Te tri

¹ Beckmann, N.: *Idea Iuris Statutarii et Consuetudinarii Stiriaci et Austriaci cum Iure Romano collati*, Gradec 1688, str. 225 sl.; o delu Wesener, G.: *Der innerösterreichische Regimentsrat Nikolaus von Beckmann und sein Kodifikationsplan, v: Johannes Kepler 1571–1971, Gedenkschrift der Universität Graz*, Gradec 1975.

² Beckmann, *prav tam*, str. 225.

funkcije: obravnavati, odločiti in izvršiti tvori jedro sodniške funkcije skozi vso kontinentalno pravno zgodovino.

Prisega

Prisega (*iusiurandum*, *Eid*) je slovesna, zgodovinsko praviloma religiozno sankcionirana izjava, s katero se prisežnik zaveže k prihodnjemu ravnanju (promisorna prisega) ali potrdi resničnost izjave (asertorna prisega).³ Sodniška prisega je promisorna in opravlja tri funkcije: je konstitutivni prag za nastop funkcije, je normativna opredelitev vsebine sodniške dolžnosti in je sankcijski mehanizem, ker kriva prisega pomeni pravni, v religiozno utemeljenih ureditvah pa tudi verski prestop.

RIMSKO PRAVO

V rimskem civilnem postopku je bilo sojenje razdeljeno na dve fazi: fazo *in iure* pred magistratom, praviloma pretorjem, in fazo *apud iudicem* pred sodnikom posameznikom (*iudex privatus*). Pretor je bil nosilec *iurisdictio* in *imperium*; s podeljevanjem ali odrekanjem tožb ter z ediktom je postal osrednji ustvarjalec honorarnega prava. Sodnik posameznik nasprotno ni bil poklicni pravnik, temveč ugleden rimski državljani. Pretor je imel pravosodno oblast, izvedba dokaznega postopka pa je postopoma prešla na sodnika posameznika, ki ga je pretor za to posebej pooblastil.⁴ Že rimska ureditev torej razlikuje med oblastvenim nosilcem *iurisdictio* in konkretnim razsodnikom, katerega legitimnost temelji na zaupanju strank v njegovo osebno integriteto.

Nepriistranskost sodnika je rimsko pravo institucionaliziralo z odgovornostjo sodnika, ki "spor napravi za svojega" (*iudex qui litem suam facit*). Po Gaju sodnik odgovarja, celo če je ravnal zgolj iz nevednosti,⁵ po Ulpianu pa sodnik *litem suam facit* zlasti tedaj, ko z zlim naklepom izda sodbo v prevaro zakona, pri čemer se zli naklep kaže v naklonjenosti (*gratia*), sovraštvu (*inimicitia*) ali podkupljivosti (*sordes*).⁶

Sodniki so morali že v času rimskega prava pred začetkom sojenja zapriseči. V času Justinianovega prava se je ta zaprisega glasila:

"...iudices universi non aliter litium primordium accipere, nisi prius sacrosanctis evangelii ante iudicalem sedem positis..."

PREVOD:

"...sodil v skladu z zakoni, resnico in pravičnostjo, ter da se ne bo pustil voditi niti naklonjenosti do kogarkoli, niti sovraštvu, niti obljubam ali darilom..."⁷

³ Accetto, M., et al. (2018). *Pravni terminološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, str. 35, 297 in 305. O prisegi kot pravnozgodovinskem institutu glej Hattenbauer, H.: *Europäische Rechtsgeschichte*, 4. izd., C. F. Müller, Heidelberg 2004.

⁴ Kranjc, J.: *Rimsko pravo*, 5. izd., Lexpera – GV Založba, Ljubljana 2020, str 101 – 106.

⁵ Gai. D. 44,7,5,4.

⁶ Ulp. D. 5,1,15,1.

⁷ Codex Justinianus, C. 3, 1, 14

V času rimskega prava so morale v nekaterih zadevah prisego dati celo stranke, med njimi *calumniarum* – prisega, s katero se stranka zaveže, da se pravda ne vodi iz šikane oz. nagajanja.⁸

SREDNJI VEK

V srednjem veku v pravnem krogu nekdanjih avstrijskih deželah, posledično tudi na ozemlju današnje Slovenije, sodnik (*Richter*) praviloma ni sodil sam: vodil je sodni zbor, sodbo pa so iz skupnostnega pravnega izročila "našli" prisedniki (*Schöffen* kot *Urteilsfinder*). Takrat je bilo sojenje stanovsko in teritorialno razcepljeno. Poznali so ločene sodnike in sodne postopke za kmečke podložnike, ki so jim sodili zemljiški gospodi. Kasneje so na našem ozemlju delovala ljudska sodišča. Dolenc šteje za slovenska ljudska sodišča tista sodišča, "kjer je slovensko ljudstvo sodilo po svojih predstavnikih", ki so bili poklicani od ljudstva, ne pa od gosposke, da krojijo pravde po svojem pravnem prepričanju. Poznali so tudi deželska sodišča, županska sodišča, gorska sodišča, sejemska sodišča in posebna sodišča za plemstvo. Mnogim izmed naštetih je bilo skupno, da sodnik ni sodil sam, ampak so pri sojenju sodelovali tako imenovani "prisedniki", ki so oblikovali sodbe na podlagi nezapisanega pravnega izročila in običajev skupnosti.⁹

Ikonografija

Slika 1: Sodišče, sodnik, civilno pravo, notar, odvetnik pred sodnikom. Lesorez iz dela Oglédalo življenja – *Speculum Vitae Humanae*, Rodericus Zamorensis. (Justice, judges, civil law, notary and lawyer in front of the judge, Woodcut from: Rodericus Zamorensis (1404 - 1470): "*Speculum Vitae Humanae*").¹⁰

⁸ Kranjc, J.: *Rimsko pravo*, 5. izd., Lexpera – GV Založba, Ljubljana 2020, str. 396.

⁹ Kambič, Marko. "Organizacija sodišč na slovenskem ozemlju v 16. stoletju s posebnim ozirom na Kranjsko." *Arhivi* letnik 19. številka 1/2 (1996) str. 1, 4.

¹⁰ <https://www.superstock.com/asset/justice-judges-civil-law-notary-lawyer-front-judge-woodcut-from/4430-5202?story=historical-woodcuts&pageSize=100>.

V delu Rodriga Sáncheza de Arévala, Ogledalo človeškega življenja (Rodericus Zamorensis, 1404–1470) *Speculum vitae humanae*, ki je v nemškem prevodu Heinricha Steinhöwla izšlo kot *Der Spiegel des menschlichen Lebens* (Augsburg, Günther Zainer, ok. 1475/76), so pravosodni poklici predstavljeni v besedi in podobi: sodnik je upodobljen v sedečem položaju, ob njem prisedniki, odvetnik pa drži zvitek listin; vsi udeleženci so morali pred vstopom v sodni prostor priseči.¹¹

Slika 2: Podpkupljivi sodnik, *Speculum Vitae Humanae*, str. 46 r, objavljeno v: "Monographien zur deutschen Kulturgeschichte, herausgegeben von G. Steinhausen" Steinhausen, Georg.¹²

Osrednji etični motiv te ikonografije je nepodkupljivost. Upodobitve prikazujejo sodnika, ki sprejema mošnjo denarja. Hudič drži za vrat tudi prinašalca mošnje. Sprejemanje in dajanje podkupnine je delo hudiča in ni moralno sprejemljivo. Motiv se umešča v širše izročilo kritike pokvarjenega sodstva.

¹¹ Sánchez de Arévalo, R. (Rodericus Zamorensis): *Speculum vitae humanae*; nem. prevod H. Steinhöwla: *Der Spiegel des menschlichen Lebens*, Augsburg (G. Zainer) ok. 1475/76; digitalizirano: Bayerische Staatsbibliothek, München (bsb00031479).

¹² <https://www.flickr.com/photos/britishlibrary/11289786876/>.

Slika 3: Sodnik iz mrtvaškega plesa (The Judge, from "The Dance of Death") Hans Holbein the Younger, ustvarjeno 1526, objavljeno 1538.¹³

Slika prikazuje sodnika, ki se obrača stran od revnega človeka k bogatejšemu, ki mu daje podkupnino. Roko nastavlja v znak, da jo bo sprejel. Zaradi sprejetja podkupnine za njim okostnjak, ki simbolizira smrt in mu iztrga iz roke sodniško palico v znak tega, da mu simbolično odvzema moč. Na tleh je tudi prevrnjena peščena ura, ki simbolizira konec sodnikovega časa.

Slika 4: Odstavitev in kaznovanje koruptivnega sodnika, Herodot, kralj Kambiz, sodnik Sisamnes, ki mu slačijo kožo in njegov sin Otanes na stolu, kjer je ustrojena koža v opomin; The Flaying of the Corrupt Judge Sisamnes, Gerard David (1498)¹⁴

¹³ <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/365196>.

¹⁴ <https://www.wikiart.org/en/gerard-david/the-flaying-of-the-corrupt-judge-sisamnes-1498>.

V poznem petnajstem stoletju je nastala tudi serija slik na lesu slikarja Gerarda Davida, ki je uporabljala usodo podkupljivega sodnika Sisamnes, ki naj bi ga kralj Cambyzes dal zaradi podkupljivosti sleči iz kože, s katero je oblekel sodniški stol kot opomin naslednjim sodnikom. V ospredju marsikateri ikonografije je bil torej pohlep in podkupljivost, velikokrat povezan z motivi smrti ali hudiča.

CONSTITUTIO CRIMINALIS CAROLINA (1532) IN SODNIKOVA PRISEGA

Constitutio Criminalis Carolina – Kazenski sodni red cesarja Karla V. (CCC), sprejeta na državnem zboru v Regensburgu 27. julija 1532, velja za poenotenje kazenskega prava in kazenskih procesnih pravil zakonik Svetega rimskega cesarstva. Razlog njegovega sprejetja je bil, kot je zapisano v preambuli, to, da so bili sodniki neizučeni v pravu, podkupljivi, pristranski in ne redni pri svojem delu. Zato so zapisali navodila, kako in na kakšen način naj se v kazenskih zadevah in sodnih postopkih ravna najbolj v skladu s pravom in pravičnostjo.

V tem zakoniku je bila zapisana tudi obvezna zaprisega. Ta je zapisana v tretjem paragrafu z naslovom *Des Richters Eyd über das Blut zu richten* – sodnikova prisega za sojenje v krvnih zadevah. Izvirno besedilo se glasi:

*"Ich N. schwere, daß Ich soll vnd wil, in Peinlichen Sachen, Recht ergeben lassen, richten vnd vtheilen, dem Armen als dem Reichen, vnd das nicht lassen, weder durch Lieb, Leyd, Mieth, Gab, noch keiner andern Sachen wegen: Vnd sonderlich, so wil Ich Keyzers Karls deß Fünften, vnd deß heyligen Reichs Peinliche Gerichts Ordnung getrewlich geleben, vnd nach meinem besten Vermögen halten vnd handhaben, alles getrewlich vnd vngefährlich, Also helff mir Gott vnd die heyligen Euangelia."*¹⁵

PREVOD:

*"Jaz, N. (ime), prisegam,
da moram in hočem v kazenskih zadevah dopustiti, da se izvrši pravica, ter soditi in razsojati revnemu enako kot bogatemu,
in da tega ne bom opustil ne zaradi ljubezni, sovraštva (trpljenja), podkupnine, daril ali katere koli druge stvari;
in še posebej, da bom zvesto obljubil ter po svojih najboljših močeh izpolnjeval, obranjal in izvrševal kazenski sodni red cesarja Karla Petega in Svetega rimskega cesarstva, vse zvesto in pošteno (brez zvižaje).
Tako naj mi pomagata Bog in Sveti evangeliji."*

Prisego je mogoče razčleniti na naslednje elemente:

- stvarni okvir: sodnik prisega za sojenje v kazenskih (*peinliche*) zadevah, v katerih gre za življenje in telo;
- zaveza pravu: da se bo "zgodilo pravo" (*Recht ergeben lassen*) – pravo kot objektivna vrednota je postavljeno pred sodnikovo voljo;

¹⁵ Die peinliche gerichtordnung kaiser Karls Consitutio criminalis carolina : ausgabe für Studierende By Holy Roman Empire. Emperor (1519-1556: Charles V) Constitutio Criminalis Carolina; Scheel, Willy, 1869-; Kohler, Josef, 1849-1919, str. 6, točka 3.

- jedro funkcije: da bo sodil in razsojal (*richten vnd vrtheilen*);
- enakost strank: revnemu kakor bogatemu, brez razlike (*dem Armen als dem Reichen*);
- nepristranskost in nepodkupljivost: sodnik se ne sme dati voditi ne ljubezni, ne sovraštvu, ne plačilu, ne daru, ne kateremukoli drugemu razlogu (*weder durch Lieb, Leyd, Mieth, Gab*);
- zvestoba vladarju in pozitivnemu pravu: cesarju Karlu V. in kazenskemu sodnemu redu Svetega rimskega cesarstva;
- standard skrbnosti: po najboljših sposobnostih (*nach meinem besten Vermögen*), vse zvesto in natančno;
- religiozna sankcija: "tako mi Bog pomagaj in sveti evangeliji" (*Also helff mir Gott vnd die heyligen Euangelia*).

Naslovnika prisege sta torej dva: Bog kot porok resničnosti zaobljube in vladar kot vir sodne oblasti; vsebina zaveze pa je že v celoti pravna – enakost, nepristranskost, nepodkupljivost, skrbnost. Da je prisega splošni konstitutivni prag sodne funkcije, potrjujeta v Karolini tudi predpisani prisegi prisednikov (*Schöpffen oder Urtheylsprecher Eyde*) in sodnega pisarja.

Sodnik, ki bi ravnal v nasprotju s prisego, je hkrati kršil pravo, zvestobo cesarju in zaobljubo Bogu – vzpostavljena je bila trojna, pravna, politična in religiozna vez sodniške dolžnosti.

ABSOLUTIZEM IN RAZSVETLJENSTVO

Montesquieu, delitev oblasti in sodnik kot usta zakona

Leta 1748 Montesquieu s svojim delom *O duhu zakonov* (*De l'esprit des lois*, 1748) odpre nov pogled na oblast. Njegovo vodilo je delitev oblasti kot jamstvo svobode: da oblasti ne bi bilo mogoče zlorabiti, morajo biti stvari urejene tako, da oblast zaustavlja oblast (XI, 4). Sodnika opredeli z znamenito formulo "usta zakona": sodniki so po njegovem le usta, ki izgovarjajo besede zakona, neživa bitja, ki ne morejo ublažiti ne njegove moči ne njegove strogosti (*"la bouche qui prononce les paroles de la loi"*). Poudarek je na tem, da mora biti sodna oblast nevtralna in objektivna; ker sodnik le bere zakon in ne ustvarja lastnih pravil, posameznik ne občuti osebne samovolje sodnika, temveč le brezosebno moč zakona. Sodstvo s tem postane samostojna veja oblasti, sodnik pa je strogo podrejen zakonu in izgubi svojo "samovoljo".^{16,17} Po francoski revoluciji se je ta pogled še utrdil. Od tedaj sodnik postane funkcionar, zavezan zakonu in naciji; naslovniki sodniške prisege se premakne od vladarja k zakonu in ustavi.

¹⁶ Novak, Aleš. "Imago iudicis, štiri podobe iz idejne zgodovine sojenja." Zbornik znanstvenih razprav (Pravna fakulteta. 1991) letnik 75. številka 1 (2015), str. 68 – 75.

¹⁷ Osvrti, prikazi, recenzije, Montesquieu O duhu zakona, Polit. misao, Vol XLI, (2004.), br. 4, str. 173–193.

NASLOVNIK PRISEGE IN KONTINUITETA OSEBNE PRIMERNOSTI

Razvoj sodniške prisege razkriva jasno linijo naslovnikova zaobljube: v rimskem pravu religiozno-moralna vez (*iusiurandum*), v Karolini Bog in vladar ob že povsem pravni vsebini zaveze, leta 1867 ustavni red ob formalnem sojenju v imenu cesarja, v socializmu ljudstvo in ideologija, danes ustava, zakon, vest in nepristranskost.

Vzporedno poteka kontinuiteta vsebinskega jedra. Od rimske odgovornosti sodnika, ki *litem suam facit* iz naklonjenosti, sovraštva ali podkupljivosti, prek karolinške prepovedi sojenja iz ljubezni, sovraštva, plačila ali daru do sodobne osebne primernosti se ohranja ista zahteva: poštenost, vestnost, nepristranskost, nepodkupljivost. Prav ta kontinuiteta utemeljuje načelo *noblesse oblige* – dostojanstvo zavezuje: kdor nosi sodno oblast, je zavezan strožjim osebnim merilom kakor drugi. Ker je sodnik odvisen tudi materialno, je sestavni del njegove neodvisnosti primerno plačilo; vprašanje sodniških plač zato ni stanovsko, temveč ustavnopravno vprašanje, kar bo v 21. stoletju potrdilo tudi Sodišče Evropske unije.

EVROPSKA UNIJA

Sodniška neodvisnost je danes tudi vprašanje prava Evropske unije. V zadevi Associação Sindical dos Juízes Portugueses je Sodišče EU ob presoji znižanja plač portugalskih sodnikov iz drugega pododstavka prvega odstavka 19. člena PEU izpeljalo obveznost držav članic, da zagotovijo neodvisnost sodišč, ki odločajo o pravu Unije; plačilo, primerno pomenu funkcije, je jamstvo, neločljivo povezano s sodniško neodvisnostjo.¹⁸ Zgodovinska praksa "stradanja" neupogljivega sodnika je s tem dobila sodoben ustavnopravni odgovor. V zadevi Komisija proti Poljski (C-619/18)¹⁹ je SEU znižanje upokojitvene starosti sodnikov vrhovnega sodišča opredelilo kot poseg v načeli nezamenljivosti in neodvisnosti sodnikov; jamstvi, ki ju je kontinentalni pravni prostor normativno izoblikoval že leta 1867. Sodobna nemška razprava sklene lok od osebe sodnika k instituciji. Nevtralnost sodnika ni ne stanje ne značajska lastnost, temveč naloga, ki zahteva dejaven, vsakodnevni napor.²⁰ Zbornik Das Justiz-Projekt odpornost tretje veje oblasti veže na ljudi, ki sodstvo nosijo: neodvisnost in odpornost sodstva nista dani enkrat za vselej, temveč ju vsak dan uresničujejo sodnice in sodniki sami.²¹

¹⁸ Sodba SEU z dne 27. 2. 2018, Associação Sindical dos Juízes Portugueses, C-64/16, ECLI:EU:C:2018:117, točke 32, 40 in 45.

¹⁹ Sodba SEU z dne 24. 6. 2019, Komisija proti Poljski, C-619/18, ECLI:EU:C:2019:531.

²⁰ Dörr, C.: *When Judges Fall Silent: Why Neutrality is a Goal, Not a Given*, *Verfassungsblog*, 6. 2. 2026, DOI: 10.59704/4adc61a19deaacd8.

²¹ Zillesen, F., Brandau, A.-M., Laude, L. (ur.): *Das Justiz-Projekt. Verwundbarkeit und Resilienz der dritten Gewalt*, *Verfassungsbooks*, Berlin 2025, DOI: 10.17176/20251129-153444-0, str. 17.

SODOBNA SLOVENSKA UREDITEV SODNIKA

Ustavni okvir (125.–137. člen URS)

Ustava Republike Slovenije²² ureja sodstvo v posebnem podpoglavju. Temeljna določba je 125. člen: sodniki so pri opravljanju sodniške funkcije neodvisni, vezani pa so na ustavo in zakon. Neodvisnost izhaja iz načela delitve oblasti (drugi odstavek 3. člena URS) in je hkrati jamstvo pravice do sodnega varstva pred neodvisnim, nepristranskim in z zakonom ustanovljenim sodiščem (prvi odstavek 23. člena URS). Ustava jo zavaruje s trajnostjo sodniške funkcije (129. člen), z izvolitvijo sodnikov v Državnem zboru na predlog Sodnega sveta (130. člen) in s sestavo Sodnega sveta: svet sestavlja enajst članov, od katerih pet na predlog predsednika republike izvoli Državni zbor izmed univerzitetnih profesorjev prava, odvetnikov in drugih pravnikov, šest pa izmed sebe izvolijo sodniki, ki trajno opravljajo sodniško funkcijo, predsednika pa člani izberejo izmed sebe (131. člen); sledijo določbe o prenehanju (132. člen), nezdržljivosti (133. člen) in imuniteti (134. člen). V nadaljevanju ustava ureja državno tožilstvo (135. in 136. člen) ter odvetništvo in notariat (137. člen).

Pogoji za izvolitev in osebnostna primernost (8. člen ZSS)

Splošne pogoje za izvolitev v sodniško funkcijo določa 8. člen Zakona o sodniški službi²³. Pogoj za imenovanje v naziv sodnika je državljanstvo Republike Slovenije in aktivno obvladanje slovenskega jezika, poslovna sposobnost in splošna zdravstvena zmožnost, dopolnjenih 30 let starosti, v Republiki Sloveniji pridobljen strokovni naslov univerzitetni diplomirani pravnik oziroma strokovna naslova diplomirani pravnik (UN) in magister prava ali v tujini končano primerljivo izobraževanje s področja prava, opravljen pravniški državni izpit in osebnostna primernost za opravljanje sodniške funkcije. Osebnostna primernost je opredeljena negativno. Osebnostno ni primeren za opravljanje sodniške funkcije tisti, ki sodniške funkcije ne opravlja strokovno, pošteno in vestno ali ne varuje sodniškega ugleda, nepristranskosti in neodvisnosti sojenja, oziroma tisti, za katerega je na podlagi dosedanjega dela, ravnanja in obnašanja utemeljeno sklepati, da ne bo tako ravnal.

Mag. Krivec je v ločenem mnenju k ustavni odločbi U-I-83/94 kriterij osebnostne primernosti označilo za "v pravni državi nesporen, legitimen in ustavno dopusten." Pomeni zahtevo po osebnostnih značilnostih, kakršne so osebnostna urejenost, spodobno vedenje in korektnost do sodelavcev in strank, pri čemer nepoštenost ali nevestnost nista osebnostni lastnosti.²⁴ Novejša praksa dodaja procesno jamstvo: izbirni postopek pred Sodnim svetom je pošten v smislu 22. člena URS le, če je skladen z ustavo, zakonit in transparenten, izbira pa utemeljena na objektivnih merilih strokovne usposobljenosti in osebnostne primernosti.²⁵

²² Ustava republike Slovenije (URS), Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99, 75/16 – UZ70a, 92/21 – UZ62a in 98/25 – UZ74a.

²³ Zakon o sodniški službi (ZSS), Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo, 91/09, 33/11, 46/13, 63/13, 69/13 – popr., 95/14 – ZUPPJ515, 17/15, 23/17 – ZSSve, 36/19 – ZDT-1C, 34/23 – odl. US, 76/23, 57/25 in 100/25.

²⁴ Odločba US RS U-I-83/94 z dne 14. 7. 1994, ločeno mnenje sodnika mag. Krivica.

²⁵ Odločba US RS Up-757/19 z dne 20. 2. 2020, zlasti 9., 11. in 13. točka obrazložitve.

Sodniška prisega (23. člen ZSS)

Sodnik nastopi sodniško službo z dnem, ko pred predsednikom Državnega zbora izreče prisego: "Prisegam, da bom sodniško funkcijo opravljal-a v skladu z ustavo in zakonom ter sodil-a po svoji vesti in nepristransko."²⁶

Slovensko zaprisego lahko primerjamo s tisto iz *Constitutio Criminalis Carolina*. Skupno jedro obeh priseg je nepristranskost: karolinška prepoved sojenja iz ljubezni, sovraštva, plačila ali daru vsebinsko ustreza današnji zavezi nepristranskosti in prepovedi korupcije. Bistvena razlika je v naslovniku: religiozna in dinastična zaveza (Bog, cesar) je nadomeščena s štirimi sekularnimi zavezami – ustavi, zakonu, vesti in nepristranskosti. Izrek prisega pred predsednikom Državnega zbora izraža demokratično legitimacijo sodne oblasti (130. člen URS), sklicevanje na vest pa notranjo, avtonomno vez, ki je pravni red ne more nadomestiti, lahko pa jo institucionalno varuje.

Sodni svet in sodniška etika

Sodni svet je ustavni organ *sui generis*, ki ga ni mogoče uvrstiti v nobeno od treh vej oblasti; njegov položaj in pristojnosti podrobneje ureja Zakon o sodnem svetu.²⁷ Tako kot sodni postopek mora biti tudi postopek odločanja sodnega sveta nepristransko in pošteno.²⁸ V postopku izbire kandidatov presoja tudi osebnostno primernost in Državnemu zboru predlaga kandidate v izvolitev. Etično razsežnost dopolnjuje Kodeks sodniške etike²⁹, ki ga je Sodni svet sprejel 11. junija 2015; kodeks določa pravila za službeno in zasebno ravnanje sodnikov zaradi varovanja neodvisnosti, nepristranskosti in poštenosti sodnikov ter ugleda sodniške službe in jih razčlenjuje v devetih načelih: neodvisnost, nepristranskost, usposobljenost, predanost, združljivost, nezdružljivost, diskretnost, odnos in ugled. Načelna mnenja o etičnih vprašanjih sprejema Komisija za etiko in integriteto.³⁰ Kodifikacija sodniške etike ima na Slovenskem tudi starejšo, stanovsko tradicij. Slovensko sodniško društvo je prvi kodeks sprejelo že leta 1972, prenovljenega pa 8. junija 2001.³¹ Vrednote, ki jih kodeks konkretizira, so vsebinsko podobne tistim, ki jih je stoletja prej varovala sodniška prisega.

²⁶ 23. člen ZSS.

²⁷ Zakon o sodnem svetu (ZSSve), Uradni list RS, št. 23/17, 178/21 – odl. US in 100/2.

²⁸ Več o tem v US RS Up-1094/18 z dne 21. 2. 2019.

²⁹ <http://www.sodni-svet.si/?p=kei>KodeksKodeks.

³⁰ Kodeks sodniške etike, sprejel Sodni svet RS na 55. seji 11. junija 2015 na podlagi tedanjega 28.člena Zakona o sodiščih (ZS); naloge Komisije za etiko in integriteto danes urejajo 49.–53. člen ZSSve. Kodeks s komentarjem (2016, dopolnjen 2017) je dostopen na: sodni-svet.si.

³¹ Kodeks sodniške etike, Slovensko sodniško društvo, 1972 in 2001 (8. 6. 2001); gl. sodnisko-drustvo.si.

MORALNI POMEN SODNIŠKE FUNKCIJE

Sodnik kot varuh ustave in demokracije

Aharon Barak sodniku poleg reševanja sporov pripisuje dve širši vlogi: premoščanje razkoraka med pravom in življenjem družbe ter varovanje ustave in demokracije.³² Sodnik po tem pojmovanju ni mehanični uporabnik norme, temveč dejavni varuh ustavnih vrednot, kar terja toliko strožja etična merila. Isto izhodišče sprejemajo evropski sodni sveti: ker sodniki niso več zgolj "usta zakona", temveč pravo tudi soustvarjajo z razlago, njegova moč zahteva ustrezno odgovornost in kodificirana etična pravila. V poročilu so zapisali tudi, da zaupanja v pravosodje ne zagotavlja le neodvisen, nepristranski, pošten, usposobljen in vesten sodnik. Ampak tudi sodnik, ki svojo vlogo opravlja z modrostjo, lojalnostjo, humanostjo, pogumom, resnostjo in preudarnostjo ter je sposoben poslušati, komunicirati in delati. Te zahteve niso značilne le za sodnika, so pa bistvene za zagotovitev pravice vsakogar, da mu sodi sodnik.³³

Zakonsko nepravo in sodnikova vest

Najgloblje moralno vprašanje sodniške funkcije je, kaj naj sodnik stori, ko pozitivno pravo postane nepravo. Gustav Radbruch je po koncu druge svetovne vojne oblikoval znamenito formulo: pozitivno, z oblastjo zavarovano pravo ima prednost tudi tedaj, ko je vsebinsko krivično, razen če nasprotje zakona s pravičnostjo doseže tako neznosno mero, da mora zakon odstopiti pravičnosti. Teza o neznosnosti (*die Unerträglichkeitsthese*) določa, da zakon izgubi pravno veljavnost, če je tako očitno nepravilen, da na neznosen način nasprotuje temeljnemu načelu pravičnosti. Teza o zanikanju (*die Verleugnungsthese*) opredeljuje zakone, ki namerno odreka človekove pravice in enakost, kot "zakonsko nepravo" (*gesetzliches Unrecht*), ki sploh ne more veljati za pravo.³⁴ Radbruchova formula sodniku nalaga zadnjo, osebno odgovornost za pravičnost sodbe in s tem daje teoretsko utemeljitev sklicevanju na vest v slovenski prisegi: vest je tista instanca, ki sodnika zavezuje tudi tam, kamor zakon ne seže ali kjer odpove.³⁵

Dostojanstvo in videz nepristranskosti

Moralna razsežnost se kaže tudi v zahtevi, da sodnik dostojanstvo funkcije varuje v službi in zasebnem življenju. Kodeks sodniške etike zato ne ureja le sojenja, temveč celotno sodnikovo držo. Načela nepristranskosti, nezdržljivosti in ugleda od sodnika terjajo, da niti s svojim nastopom zunaj sodne dvorane ne vzbujata dvoma o nepristranskosti sojenja.³⁶ Načelno mnenje Komisije za etiko in integriteto izrecno navaja, da mora sodnik "obranjati videz nepristranskosti"³⁷ in da je "sodnikov poklicni in osebni ugled jamstvo zaupanja javnosti v neodvisnost sodstva" ter da mora biti "v javnosti zadržan in izbirati

³² Barak, A.: *The Judge in a Democracy*, Princeton University Press, Princeton 2006, str. xvii–xviii, 3, 20, 289.

³³ ENCJ: *London Declaration on Judicial Ethics*, London, 2.–4. 6. 2010.

³⁴ RADBRUCH, Gustav. *Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht*. *Süddeutsche Juristen-Zeitung*, 1946, letn. 1, št. 5, str. 105–108.

³⁵ *Prav tam*, str. 107.

³⁶ *Kodeks sodniške etike (Sodni svet RS, 2015)*, zlasti načela nepristranskosti, nezdržljivosti in ugleda.

³⁷ Odločbo Ustavnega sodišča RS Up-429/23 z dne 24. 10. 2024.

forum, v katerem izrazi svoja stališča."³⁸ Kršitve etičnih pravil, ki jih ugotovi Komisija z načelnim mnenjem, se po sklepu Sodnega sveta vpišejo v sodnikov osebni spis in se upoštevajo pri ocenjevanju sodniške službe.³⁹ S tem se sklone lok od zgodovinske ikonografije: kakor je Sisamnesova koža na sodniškem stolu opominjala sodnika, da njegova oseba jamči za pravico, tako sodobna etična pravila varujejo zaupanje javnosti prek sodnikove osebne drže - *noblesse oblige*.

Sodnik v času pritiskov na sodstvo

Moralna odgovornost sodnika se najbolj zaostri v času populističnih pritiskov na tretjo vejo oblasti. Sodobna nemška razprava opozarja, da nevtralnost sodnika ni stanje ali značajska lastnost, temveč naloga, ki zahteva dejaven napor – tudi pripravljenost spregovoriti, ko so ogroženi temelji vladavine prava.⁴⁰ Raziskave ranljivosti in odpornosti sodstva izpostavljajo pomen sodniškega samorazumevanja kot vira odpornosti tretje veje oblasti.⁴¹ Evropski standardi to potrjujejo: Posvetovalni svet evropskih sodnikov v mnenju o poklicni etiki poudarja, da etičnih razsežnosti sodnikovega ravnanja ni mogoče prezreti, saj morajo metode reševanja sporov vselej vzbujati zaupanje, kontinentalna sodniška tradicija pa odločno podpira idejo kodifikacije etičnih načel,⁴² temeljna načela sodniškega poklica pa povzema Magna Carta sodnikov.⁴³ Moralni pomen sodniške funkcije je torej mogoče strniti v misel, ki povezuje vsa obravnavana stoletja: sodnik je zavezan hkrati zakonu in vesti, njegova osebna integriteta je pogoj legitimnosti, dostojanstvo funkcije pa ni okras, temveč njena funkcionalna zahteva.

SKLEP

Institucija sodnika je temelj konstitutivnosti pravosodnih poklicev: *jurisdictio* kot pooblastilo obravnavati, odločiti in izvršiti je jedro, iz katerega so izpeljane funkcije tožilca, odvetnika in notarja. Oblika funkcije se je spreminjala od rimskega *index privatus* do poklicnega sodnika ustavne demokracije, njeno vrednostno jedro pa je ostalo isto.

Sodniška prisega je najzanesljivejši pravnozgodovinski kazalnik razmerja med sodnikom in oblastjo. Razčlenitev njenih elementov od Karoline (enakost revnega in bogatega, prepoved podkupljivosti, zvestoba cesarju, božja sankcija) do 23. člena ZSS (ustava, zakon, vest, nepristranskost) razkriva sekularizacijo in konstitucionalizacijo sodniške funkcije: naslovnik zaobljube se je premikal po liniji od Boga k vladarju, zakonu na ustavo in vest, stalnice, ki prisego povezujejo čez pol tisočletja, pa so enakost strank, nepristranskost, nepodkupljivost in skrbnost.

³⁸ Načelno mnenje Komisije za etiko in integriteto, Su Ek 34/2019-6 z dne 21. 1. 2020 (sodni-svet.si/doc/kei/NM_KEI_2019_34.pdf).

³⁹ Tretji odstavek 31. člena Zakona o sodniški službi.

⁴⁰ Dörr, C.: *When Judges Fall Silent: Why Neutrality is a Goal, Not a Given*, *Verfassungsblog*, 6. 2. 2026, DOI: 10.59704/4adc61a19deaacd8.

⁴¹ Zillesen, F., Brandan, A.-M., Laude, L. (ur.): *Das Justiz-Projekt. Verwundbarkeit und Resilienz der dritten Gewalt*, *Verfassungsbücher*, Berlin 2025, DOI: 10.17176/20251129-153444-0.

⁴² CCJE: Mnenje št. 3 (2002) o načelih in pravilih poklicnega ravnanja sodnikov, Strasbourg, 19. 11. 2002 (CCJE (2002) Op. N° 3), *uvodni razdelek "The purpose of ethical standards of professional conduct" in odst. 41.*

⁴³ CCJE: *Magna Carta of Judges*, Strasbourg, 17.–19. 11. 2010; *prim. CCJE, Mnenje št. 27 (2024) o disciplinski odgovornosti sodnikov*, 13. 12. 2024.

Enako trdna je kontinuiteta zahteve po osebni primernosti – od rimske odgovornosti sodnika, ki *litem suam facit*, prek ikonografskega opomina s Sisamnesovo kožo do 8. člena ZSS in Kodeksa sodniške etike. Sodnik, ki danes prisega ustavi, zakonu in vesti, stoji v stoletja dolgi vrsti prisežnikov: spreminjali so se naslovniki zaobljube, ne pa njena mera - pravo, izrečeno enako revnemu kakor bogatemu. Prav v tem je smisel načela *noblesse oblige*: osebna primernost sodnika je bila in ostaja pogoj legitimnosti sodstva.

VIRI IN LITERATURA

Monografije, članki in prispevki

- Accetto, Matej, in drugi: *Pravni terminološki slovar*, Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana 2018.
- Barak, Aharon: *The Judge in a Democracy*, Princeton University Press, Princeton 2006.
- Beckmann, Nikolaus: *Idea Iuris Statutarii et Consuetudinarii Stiriaci et Austriaci cum Iure Romano collati*, Gradec 1688.
- Dörr, Carolin: *When Judges Fall Silent: Why Neutrality is a Goal, Not a Given*, Verfassungsblog, 6. 2. 2026, DOI: 10.59704/4adc61a19deaacd8.
- Hattenhauer, Hans: *Europäische Rechtsgeschichte*, 4. izdaja, C. F. Müller, Heidelberg 2004.
- Kambič, Marko: Organizacija sodišč na slovenskem ozemlju v 16. stoletju s posebnim ozirom na Kranjsko, *Arhivi*, letnik 19, številka 1/2 (1996), str. 1–13.
- Kohler, Josef, in Scheel, Willy (ur.): *Die peinliche Gerichtsordnung Kaiser Karls V. – Constitutio Criminalis Carolina: Ausgabe für Studierende*, Halle 1900.
- Kranjc, Janez: *Rimsko pravo*, 5. izdaja, Lexpera – GV Založba, Ljubljana 2020.
- Novak, Aleš: Imago iudicis: štiri podobe iz idejne zgodovine sojenja, *Zbornik znanstvenih razprav* (Pravna fakulteta), letnik 75, številka 1 (2015), str. 68–75.
- Osvrti, prikazi, recenzije: Montesquieu, O duhu zakona, *Politička misao*, letnik XLI, številka 4 (2004), str. 173–193.
- Radbruch, Gustav: Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht, *Süddeutsche Juristen-Zeitung*, letnik 1 (1946), številka 5, str. 105–108.
- Sánchez de Arévalo, Rodrigo (Rodericus Zamorensis): *Speculum vitae humanae*, nemški prevod H. Steinhöwla: *Der Spiegel des menschlichen Lebens*, Augsburg (G. Zainer) okoli 1475/76; digitalizirano: Bayerische Staatsbibliothek, München (bsb00031479).
- Wesener, Gunter: Der innerösterreichische Regimentsrat Nikolaus von Beckmann und sein Kodifikationsplan, v: *Johannes Kepler 1571–1971. Gedenkschrift der Universität Graz*, Gradec 1975.
- Zillessen, Friedrich, Brandau, Anna-Mira, in Laude, Lennart (ur.): *Das Justiz-Projekt. Verwundbarkeit und Resilienz der dritten Gewalt*, Verfassungsbooks, Berlin 2025, DOI: 10.17176/20251129-153444-0.

Pravni viri

- Codex Justinianus (C. 3, 1, 14).
- Digesta (Gai. D. 44,7,5,4; Ulp. D. 5,1,15,1).
- Constitutio Criminalis Carolina (Kazenski sodni red cesarja Karla V.), 1532.
- Ustava Republike Slovenije (URS), Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99, 75/16 – UZ70a, 92/21 – UZ62a in 98/25 – UZ74a.

Zakon o sodnem svetu (ZSSve), Uradni list RS, št. 23/17, 178/21 – odl. US in 100/23.

Zakon o sodniški službi (ZSS), Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo, 91/09, 33/11, 46/13, 63/13, 69/13 – popr., 95/14 – ZUPPJS15, 17/15, 23/17 – ZSSve, 36/19 – ZDT-1C, 34/23 – odl. US, 76/23, 57/25 in 100/25.

Sodna praksa

Sodišče Evropske unije, sodba z dne 27. 2. 2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses, C-64/16, ECLI:EU:C:2018:117.

Sodišče Evropske unije, sodba z dne 24. 6. 2019, Komisija proti Poljski, C-619/18, ECLI:EU:C:2019:531.

Ustavno sodišče RS, odločba U-I-83/94 z dne 14. 7. 1994 (ločeno mnenje sodnika mag. Krivica).

Ustavno sodišče RS, odločba Up-757/19 z dne 20. 2. 2020.

Ustavno sodišče RS, odločba Up-1094/18 z dne 21. 2. 2019.

Ustavno sodišče RS, odločba Up-429/23 z dne 24. 10. 2024.

Poročila, mnenja in drugi dokumenti

CCJE (Posvetovalni svet evropskih sodnikov): Magna Carta of Judges, Strasbourg, 17.–19. 11. 2010.

CCJE (Posvetovalni svet evropskih sodnikov): Mnenje št. 3 (2002) o načelih in pravilih poklicnega ravnanja sodnikov, Strasbourg, 19. 11. 2002 (CCJE (2002) Op. N° 3).

CCJE (Posvetovalni svet evropskih sodnikov): Mnenje št. 27 (2024) o disciplinski odgovornosti sodnikov, 13. 12. 2024.

ENCJ (Evropska mreža sodnih svetov): London Declaration on Judicial Ethics, London, 2.–4. 6. 2010.

Kodeks sodniške etike, Slovensko sodniško društvo, 1972 in 2001 (8. 6. 2001).

Kodeks sodniške etike, Sodni svet Republike Slovenije, sprejet na 55. seji 11. junija 2015 (s komentarjem, 2016, dopolnjen 2017).

Načelno mnenje Komisije za etiko in integriteto, Su Ek 34/2019-6 z dne 21. 1. 2020.

Spletni viri

<http://www.sodni-svet.si/?p=keiKodeksKodeks>.

<https://www.flickr.com/photos/britishlibrary/11289786876/>.

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/365196>.

<https://www.superstock.com/asset/justice-judges-civil-law-notary-lawyer-front-judge-woodcut-from/4430-5202>.

<https://www.wikiart.org/en/gerard-david/the-flaying-of-the-corrupt-judge-sisamnes-1498>.

TOŽILEC – DRŽAVNI TOŽILEC, Anamarija Kotnik

KONSTITUTIVNOST DRŽAVNEGA TOŽILCA

INTERVJU Z VODJO OKROŽNEGA DRŽAVNEGA TOŽILSTVA V MARIBORU

KONSTITUTIVNOST DRŽAVNOTOŽILSKEGA POKLICA

Že iz naslovitve projekta izhaja, da je osrednja tema našega projekta konstitutivnost poklicev v pravosodju. Slovar slovenskega knjižnega jezika konstitutivnost¹ opredeljuje kot tisto, kar določa bistvo; vsebino česa. Ključno vprašanje torej je, kaj je tisto, kar bistveno (konstitutivno) in kaj odlikuje opravljanje poklica državnega tožilca.

Ustava (lat. *constitutio*) kot najvišji in temeljni pravni akt državnotožilsko službo ureja precej skopo. Iz prvega odstavka izhaja načelo funkcionalne samostojnosti državnih tožilcev, kar je v OdlUS VII, 84, U-I-307/94, Ur. l. 42/98. US zapisalo tudi Ustavno Sodišče. Glede ureditve in pristojnosti državnih tožilstev pa je danih več možnosti zakonodajalcu. Omeniti velja tudi sistematiko Ustave, ki državno tožilstvo ureja v IV. poglavju z naslovom Državna ureditev in "to v posebnem razdelku za DZ, DS, Predsednikom republike, Vlado, upravo, obrambo države in sodstvom ter pred odvetništvom in notariatom. Že ta vmesna uvrstitev med sodstvo na eni ter odvetništvo in notariat na drugi strani jasno kaže na to, da je tudi ustavodajalec izhajal iz pri nas tradicionalnega pogleda na tožilstvo kot del pravosodja v širšem smislu, znotraj katerega imajo sodno oblast seveda samo sodišča, državno tožilstvo ima specifično funkcijo pregona storilcev kaznivih dejanj."²

O sami pravni naravi državnega tožilstva velja izpostaviti teoretično izhodišče dr. Zvonka Fišerja, ki je navedeno tudi v Komentarju Ustave in sicer, da je državno tožilstvo organ *sui generis* in čeprav gre še tako neoprijemljiva oznako, je tista, ki prav dobro kaže, da je njegov položaj zares nekje vmes med sodstvom, kateremu je blizu, ker razmišlja in deluje podobno kot sodišče (Jeschek), in izvršno oblastjo, katere vpliv v Zakonu o državnem tožilstvu je velik, predvsem na kadrovskem področju. (Fišer, s. 193).³

Zakon o državnem tožilstvu, ki podrobneje ureja državnotožilsko službo, nas v 38. členu napotuje na Kodeks državnotožilske etike. Dr. Sara Ahlin Doljak v eni izmed svojih zadnjih kolumni objavljenih na portalu IusInfo zapiše, da kodeks ni le zbir načel, temveč kulturno ogledalo.⁴ Kodeks odraža osebnost državnotožilskega poklica. Pojem etike namreč etimološko izhaja iz grščine in pomeni tisto, kar zadeva značaj, moralo, нрав.⁵

Državnotožilski svet imenuje tudi Komisijo za etiko in integriteto, "katere bistvo obstoja in delovanja je prav v krepitvi profesionalne etične zavesti državnih tožilcev in ugleda državnega tožilstva."⁶

¹ <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=konstitutiven> (dostopno dne 12.7.2026)

² Fridl, Jože. Komentar h Ustavi Republike Slovenije, Državna ureditev/135. člen, Državno tožilstvo, 2002, dostopno na: <https://e-kurs.si/komentar/komentar-49/>, 12.7..2026

³ (Fridl, Jože. Komentar h Ustavi Republike Slovenije, Državna ureditev/135. člen, Državno tožilstvo, 2002, dostopno na: <https://e-kurs.si/komentar/komentar-49/>, 12.7..2026)

⁴ <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/odvetnik-resnice-ali-resnica-odvetnikov-322872> (dostopno dne 12.7.2026)

⁵ <https://fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar/4286129/etika?View=1&Query=etika&All=etika&FilteredDictionaryIds=193&FilteredDictionaryIds=207> (dostopno dne 12.7.2026)

⁶ Načelno Mnenje – Javno izražanje državnega tožilca: <https://www.drzavnotozilski-svet.si/komisija-za-etiko-in-integriteto>, dostopno dne, 12.7..2026

"Namen (ratio legis) kodificiranja pravil državnotožilske etike, za kar je zakonodajalec pooblastil Državnotožilski svet⁷ je varovati samostojnost, nepristranskost in poštenost državnih tožilcev ter ugled državnotožilske službe, vse s ciljem varstva temeljnih človekovih pravic in vladavine prava, dveh osrednjih vrednot modernih demokratičnih držav."⁸

V ilustracijo, kako se Kodeks udejanja in uresničuje v praksi navajam še primera mnenj Komisije za etiko in integriteto.

V postopku obravnave pritožbe zoper izraženo mnenje državnega tožilca, ki jo je podala oseba, ki je nastopila kot priča v okviru kazenske obravnave je Komisija zapisala: "Iz pregledane dokumentacije in pisno predstavljenega stališča izhaja, da je bilo mnenje državnega tožilca v konkretni zadevi izraženo v množini in da državni tožilec ni imel namena nikogar zaničevati ter ni bila podana nikakršna vrednostna sodba zoper kogarkoli. Izraženo mnenje se je nanašalo na postopek javnega naročila in ne osebno na pritožnika, pri vsej zadevi pa je *šlo le za čustven odziv na zunanje reakcije*, navedbe in dejanja, pri katerem niso posredovali ne sodnica niti odvetniki."⁹

Kljub ugotovitvi, da v tem primeru ne gre za kršenje Kodeksa, je Komisija vseeno podala priporočilo glede zadržanosti državnih tožilcev pri izražanju svojih mnenj v službi in zunaj nje, da se varuje njihov ugled in ugled državnega tožilstva kot celote.

V drugem primeru gre za postopek obravnavanja zahteve Generalnega državnega tožilca RS in sicer o izjavi vrhovnega državnega tožilca, podani na seji Odbora za pravosodje Državnega zbora RS, na kateri se je obravnavalo Skupno letno poročilo o delu državnih tožilcev: "Torej, jaz sem zelo zadovoljen, da je Levica prišla na nek način v Parlament ali pa tudi bom rekel, ta opcija, da bo vrnila delu tisto dostojanstvo in delavcem, ki so ga nekoč imeli."

"Predmetna izjava po svoji vsebini po mnenju Komisije pomeni javno izraženo podporo politični stranki oziroma določeni politični opciji, pri čemer je podana med opravljanjem državnotožilske službe, kar daje izjavi še posebno težo in pomen. Izjava ni v skladu s Priporočilom (št. 11), ki določa, da se državnim tožilcem zaradi varovanja njihovega ugleda in ugleda državnega tožilstva kot celote priporoča zadržanost pri izražanju njihovih mnenj (v službi in zunaj nje) in vzbuja dvom v nepristranskost tako državnega tožilca kakor tudi državnega tožilstva. Državni tožilci se morajo zavedati, da koncept in pomen neodvisnosti in nepristranskosti državnih tožilcev niso vsakomur razumljivi in da nerazumevanje teh načel ruši javno zaupanje v pravosodje, s tem pa hromi učinkovito delovanje pravne države in nenazadnje tudi ugled državnega tožilstva kot celote."¹⁰

⁷ 17. alineja prvega odstavka 102. člena ZDT-1

⁸ Načelno Mnenje – Javno izražanje državnega tožilca: <https://www.drzavnotozilski-svet.si/komisija-za-etiko-in-integriteto>, dostopno dne, 12.7.2026

⁹ Načelno mnenje – Izražanje mnenja državnega tožilca: <https://www.drzavnotozilski-svet.si/komisija-za-etiko-in-integriteto>, dostopno dne, 12.7.2026

¹⁰ Načelno Mnenje – Javno izražanje državnega tožilca: <https://www.drzavnotozilski-svet.si/komisija-za-etiko-in-integriteto>, dostopno dne, 12.7.2026

Komisija s tovrstnimi mnenji postavlja (o)pomnik o izjemni občutljivosti in družbeno visoki vlogi državnih tožilcev.

INTERVJU Z VODJO OKROŽNEGA TOŽILSTVA MARIBOR

Vpogled v delo, poslanstvo in etično držo državnega tožilca v praksi mi je v intervjuju s svojimi izčrpnimi odgovori odstrl tudi vodja okrožnega državnega tožilstva v Mariboru, g. Tilen Ivič.

1. Thomas L. Rouse v svojem delu Applied Ethics v podnaslovu zapiše "Your Law Licence is Too Valuable to Lose." Kaj Vam pomeni osebna odgovornost do opravljanja tega dela/poklica?

To lahko razumemo iz različnih zornih kotov. Ob sami zaprisegi, ko zaprisežeš kot državni tožilec, se zavežeš, da boš deloval v skladu z zakoni in ustavo. Prva osebna odgovornost je seveda do tega - do zaprisege, ki jo daš ob nastopu funkcije. Samo upravljanje posla pa je vezano na določena pravila. Eno so pravila stroke, ki jih je treba seveda upoštevati, ko vsebinsko odločaš o posameznih zadevah, druga so pa ta moralna načela, osebna načela, ki jih imaš sam. Torej osebnostna struktura, ki seveda igra tudi določeno vlogo pri vsakdanjem življenju in tudi pri odločanju v zadevah. Osebna odgovornost na tem, da delaš v skladu s pozitivno zakonodajo, hkrati pa po mojem, ne smeš pozabiti na ta drugi del, torej na ta čut za pravičnost, zaradi tega, ker tudi sama zakonodaja, kot v grobem lahko rečemo, dopušča tudi nekaj manevrskega prostora. Niso vedno stvari črno-bele. Za vsakim spisom stoji neka zgodba. Seveda, pri najbolj bagatelnih zadevah, kjer ni za nekega posebnega, niti strokovnega vložka potrebnega, mogoče tudi to ni toliko, ne pride toliko do izraza. Vsekakor pa v vsebinsko zahtevnejših zadevah. Bi človek resnično moral imeti pred sabo celotno zgodbo, in potem sprejeti odločitev, ki mora biti v skladu s pozitivno zakonodajo. Dobro je in trudimo se, da je to čim večkrat tudi v skladu z nekimi notranjimi moralnimi načeli, za katere mislim, da bi jih moral imeti vsak, ki odloča o življenju drugih ljudi, kar mi tudi počnemo.

2. Dr. Sara Ahlin Doljak je v zadnji kolumni objavljeni na portalu IusInfo zapisala: Kodeks ni le zbir pravil, temveč kulturno ogledalo. Etika, ki ne diha s časom, hitro otpne v prazno normo. Odvetništvo ni poklic, kjer bi bilo dovolj poznati odvetniško tarifo ali člene zakona. Zahteva nenehno notranjo preverbo in nujno vprašanje: ali sem danes s svojim delom res služil pravici ali zgolj uspehu? Kako navedeno razumete in doživljate v Vašem poklicu kot konec koncev tudi varuh pravne države?

S kolegico se povsem strinjam. To je res lepo ubesedila. Jaz bi rekel, da so etična pravila, torej kodeks, ki ga državnotožilska služba tudi ima, da gre tu v bistvu za neke vrste moralni kompas – ta izraz najbolj zadane bistvo tega.

Včasih zakonodaja tudi ne da vseh odgovorov in pri kakšnih dilemah naj bi se človek obrnil na ta etična pravila, ki držijo, da niso vezana na spremembe zakonodaje. Gre za moralni kompas, ki te

vodi pri odločanju, kadar pride zadeva v konflikt s tem kar življenje prinese, ker to so življenjske zgodbe, ki jih imamo mi na mizi in pa tem, kar v bistvu zakonodaja od tebe pričakuje.

3. S kakšnimi dilemami se srečujete pri svojem delu? V Pojasnilu kodeksa državnotožilske etike pod splošnimi določbami piše: "Kodeks je vodilo in pomoč državnim tožilcem pri reševanju etičnih dilem, s katerimi se srečujejo v poklicnem in zasebnem življenju."

Čez tvojo mizo državnega tožilca gre ogromno različnih primerov. Prva stvar, s katero se srečaš in v kateri se moraš zavedati pomembnosti svoje funkcije in odločanja, da kadar bi imel kakršnokoli povezavo z ljudmi, ki se pojavijo v odločeni zadevi, da se v takem primeru izločiš, da ne odločaš v takšnih zadevah. Z etičnimi vprašanji pridemo tudi seveda v stik z drugimi ljudmi, sploh pri kakih večjih zadevah, kjer je zadeva javno odmevna in je logično, da pridejo kdaj kaka vprašanja in tudi v tem primeru se je treba absolutno držati osnovnih načel kodeksa - tajnost podatkov, s katerimi delaš v službi. En del nepristranskosti je notranja nepristranskost, če lahko tako rečem, torej da ne bi bil niti dan v neko situacijo, kjer bi lahko karkoli drugega vplivalo na tvojo odločitev kot le vsebina zadeve. In pa ena izmed bolj pomembnih, ki je, mislim, da tudi v tistih pojasnilih izpostavljena, da tudi navzen. Ta videz nepristranskosti je izjemnega pomena, ki ga lahko lepo povežemo tudi z zaupanjem ljudi v pravosodje.

4. Kako udejanjate ta videz nepristranskosti? Nadalje v Kodeksu piše: "Za zaupanje javnosti v državno tožilstvo ni dovolj zgolj strokovna usposobljenost, ampak njihova predanost, osebna integriteta, pokončna drža tako v poklicni kot v zasebni sferi. Ravnanje in obnašanje, ki je vedno častno, v skladu s sprejetimi standardi. Kako to udejanjate, nenazadnje tudi kot vodja? Ali so kdaj tudi v praksi s tem težave/izzivi?"

Tu sta spet dva vidika. En vidik je mogoče malo bolj specifičen zame kot vodjo. To načelo nepristranskosti moram v bistvu notranje in navzven vidno uveljavljati že v sami organizaciji. Kajti tudi tukaj morajo biti vse odločitve sprejete na podlagi nekih meril, ki so znana v naprej, da je odločeno na podlagi stroke. Načelo naravnega sodnika. Pri nas tega ni. Zadeva je drugače urejena, recimo mariborsko tožilstvo ima oddelke, ki se delijo že po vsebini, npr. nasilje v družini gre na določen oddelek, nek gospodarski kriminal na drug oddelek. Potem pa v okviru tistega oddelka se predvsem upošteva enakomerna obremenjenost, tudi naziv tožilca, recimo, ali pa specializacija tožilca, s čim se ukvarja, in v glavnem vsa ta pravila, ki so in morajo biti v naprej znana in enaka za vse. Torej to je ta vtis, ki ga mora organizacija imeti vzpostavljenega, če hoče imeti ljudi, ki bodo, če čisto laično rečemo, radi hodili v službo, da ni tega prepričanja, da se ti dogajajo neke krivice in da ima nekdo nekaj proti tebi in ti namerno daje težje zadeve. Drugo je seveda osebni občutek človeka. Ampak bistvo je, da je objektivno vse skupaj. To je kar se tiče organizacije. Vodstvo mora imeti vzpostavljena pravila. Na podoben način, pa deluje, zadeva tudi navzven, v javnosti. S tem, da seveda strokovno je tu nekaj drugega, pri delovanju navzven, torej na javnosti pa smo spet pri nekih vzpostavljenih pravilih, ki jih je pa potrebno in tu zna biti, da smo kdaj tudi malo premalo aktivni - pri pojasnjevanju, kako stvari delujejo. Torej, da bi bila javnost malo boljše seznanjena mogoče s

sistemom delovanja tudi državnega tožilstva. Na splošno ima pravosodje ta problem se mi zdi, ker je določene stvari težko zajeti v javnosti, da bo javnost to razumela. Ampak bistvo je, da se držimo tega. Pravila morajo biti znana, delovati se mora enako, izjave, ki se dajo morajo biti zadržane, ampak vendar le pojasniti, osnovo tistega, zato da lahko ljudje potem razumejo, kar se pravzaprav dogaja.

4.a. Kje je tista ločnica, da se vseeno da javnosti občutek, da pravna država deluje in da se hkrati vseeno zavaruje interes zadeve, tajnost podatkov?

Tukaj imamo mi še posebej pomembno nalogo, se mi zdi, državni tožilci, ker naše izjave morajo biti, kot sem že prej rekel, zadržane. Kar ne pomeni, da zadržuješ pomembne informacije, ampak zadržane v smislu tega, na kakšen način ti predstavljaš celotno zadevo. Ne bi bilo prav, da bi mi zahajali v neke pompoznosti.

Tudi, ko se pogovarjamo s kolegi glede dajanja izjav, ker po obravnavah se zgodi tudi, da morajo tožilci dajati izjave, da naj se vzdržijo mogoče navajanja členov in nekih odstavkov, da je treba razumeti, da ko govoriš nekomu, pa če bo to na poročilih, da mogoče tudi sam se ne bo vsega slišal in poslušal, da ni zato neka strokovna javnost, ampak da je tega res tisto udarno stvar povedati, ki je pomembna, tisto sporočilo, ki ga dejansko želiš predat naprej v čim krajšem času. Ni lahko to, to je absolutno zahtevno sploh, če nisi mogoče vaje toliko komunikacije pred kamero.

4.b. Imate tudi kakšna usposabljanja za to?

Imamo. Za vodstvo, nekaj je vključeno tudi v državno tožilsko šolo, na dnevnih državnih tožilcev. V načrtu je tudi spremenjena celotna komunikacijska strategija, zdaj v kratkem, nekaj tega je pa še v teku, in se bo temu posvečalo še več pozornosti. Vidim, da je tudi generalna državna tožilka zdaj zelo resno pristopila k temu, tako da je to samo za pohvaliti.

4.c. Bi mogoče lahko malo več povedali o tej komunikacijski strategiji?

Zaenkrat je ta dvojna. Eno je obveščanje zaposlenih, kjer, kolikor razumem, se bi naj uvedli določeni pristopi modernejši forumi in podobno, ampak o tem zdaj še nimam natančnih informacij, to bi bilo bolj vprašanje potem za vrhovno državno tožilstvo. Kar se tiče navzven, je pa tudi predvidenega več še dodatnega usposabljanja za nastope pred kamero, to zagotovo, mislim, da bo vključeno to še dodatno v ta naša predavanja, nekaj pa tudi praktičnih usposabljanj.

5. V Kodeksu je tudi napisano, da pri upravljanju svoje funkcije državni tožilec neguje lepo pisano in govorjeno slovensko besedo. Kako pa skrbite za udejanje le-tega?

Poleg tega, da je to napisano tam, da se moramo držati, že samo zaradi tega, imamo tudi interno obrazce. To so bili uvedeni nekaj let nazaj, kar se je meni zdela zelo dobra ideja, ker pred temi obrazci ni bilo enotnega izgleda, kar ni dobro, če je to nek organ, ki nekaj izdaja pa ni enotne podobe.

Tudi zdaj imamo obrazce, tako da ti obrazci so oblikovani za različne tožilske akte, niso vsebinski, ampak samo glava pa potem na kakšen način je sestavljen dokument na podlagi člena. V enem delu je poskrbljeno zato, da so enotno zapisane stvari. Drugi del, kar se tiče kako so stvari napisane, je pa to seveda stvar, prvo samega tožilca, ki piše, kar je to njegov izdelek, od katerega se podpiše potem. In si verjetno vsak, ki se na sebe želi, da bi od sebe dal izdelek, ki je kvaliteten in ki ga bodo brali tudi drugi. Vsi tožilci smo podvrženi obdobjnim pregledom dela. In takrat se vzame določeno število spisov in se pregleda po merilih, ki jih je državnotožilski svet sprejel glede dela državnih tožilcev. In eden izmed kriterijev je tudi pisno izražanje. Ocenjevalec spisa mora seveda potem tudi ta del oceniti, torej pregledati kako so napisane stvari in napisati kako se uporablja jezik, tudi argumentacijo. Potem pa je še analitično in logično razmišljanje.

5.a. Imate tudi glede tega vzpostavljeno kakšno izobraževanje?

Tu imamo mentorski sistem, državno tožilstvo ima tudi svoje pripravnike in je potem za vsakega pripravnika je točno izdelan načrt. Prva stvar, ki jih je treba naučiti, je pisanje izrekov. Pisanje izrekov je, je v bistvu, tako so nam rekli, pa jaz se kar strinjam s tem izrazom, da je to obrt. Obrt državnega tožilstva iz tiste množice nekkih dokumentov, ki jih dobiš, ki so sicer spravljani v kazensko ovadbo, ki jo policija napiše tako kot jo napiše, oni ne pišejo izrekov, ampak le sestavljajo kazenske ovadbe, ti moraš iz tiste dokumentacije, potem, če vidiš, da so, prepoznaš znake kaznivega dejanja, napisati en jedrnat, kratek izrek, ki bo vseboval vse elemente kaznivega dejanja in ki bo zdržal, seveda preizkus in dokazovanje potem na sodišču.

Kar se tiče pisanja izreka je prav, da na začetku v bistvu razumeš način, na katerega moraš to pisati, da ti nekdo res pokaže na različnih kaznivih dejanjih, kako je to in ti potem tudi preverja še v času, ko traja pripravništvo. Kar je v izreku napisano vse to je treba dokazati. Napišeš notri tisto, kar je nujno potrebno. Nič več kot to.

5.b.Kako pa se ocenjuje ta ustni del? Na podlagi zapisnikov iz sodnih postopkov?

Tako, tako in tudi transkripcije, tako da se lahko neposredno vidi, kako nekdo govori.

5.c. Ali imate za to tudi kakšno usposabljanje, ali to je tekom prakse oziroma opravljanja dela?

Ja, to je vse del izobraževanja, ki so ali pa smo ga državni tožilci tako ali tako deležni. Je pa res, da je vedno več možnosti. Ponudb za izobraževanje je res veliko, tako domačih kot mednarodnih.

6. Dotaknila bi se tudi odnosov do sodnikov, do odvetnikov. Iz Pojasnil h Kodeksu državnotožilske etike izhaja, citiram: "Državni tožilec naj ima pred očmi, da konstruktivni odnosi med njimi, sodniki in odvetniki izboljšujejo kakovost in učinkovitost sodnih postopkov. Navedeni medsebojni odnosi naj temeljijo na razumevanju njihovih vlog, v sodnih postopkih in na spoštovanju njihove

neodvisnosti, pri čemer naj državni tožilec hkrati ohranja lastno neodvisnost in nepristranskost." Kako pa to živi v praksi, kakšna je ta dinamika odnosov, kaj mogoče pogrešate oziroma kje so tukaj določeni izzivi, kako sodelujete?

Lahko rečem, da je generalno gledano sodelovanje s sodišči in s kolegi odvetniki korektno. Jaz mislim, da ni človeka, ki ne bi razumel, tu pri nas mislim, da ima vsak svojo vlogo v postopku, ki jo pač izvršuje. To seveda ne pomeni, da te kdaj kdo ne razjezi. Logično, da te še najbolj razjezi, ko je, da rečem, kar na nek način potem povzroči to, da moraš vložiti še več v zadevo. Če je nekdo nekorekten, recimo se seveda, se na to opozori in ne bi smel biti nek večji problem. Tudi jaz nisem zdaj trenutno seznanjen s tem, da bi bili dejansko kakršnikoli večji problemi. Srečujemo se dnevno z ljudmi in si stojimo z njimi na nasprotnih straneh, je logično, da bo za sabo prineslo tudi določene konflikte, ampak ti konflikti morajo ostati strokovni, strokovne narave. Ti stopiš v sodno dvorano, tam je lahko javnost tudi prisotna, kakorkoli, tam se postaviš na ogled in kako se boš tam obnašal, tako bodo ljudje razumeli tebe in jaz mislim, jaz sam sem vedno gledal na to tudi, ko se pogovarjamo, mislim, da s tem drugi nimajo težav, da je jasno, da predstavljaš tudi organ, ki ga zastopaš.

Glede sodnikov pa imamo tudi zelo korektne odnose. Jaz mislim, da jaz kot vodja pač vidim še določene druge stvari malo širše o sami organizaciji (npr. kakšne obravnave se razpisujejo na isti dan v naprej), pa tudi v zvezi s tem smo v zadnjem času se mi zdi naredili kar precejšnje korake naprej. Bistvo je, da so postopki učinkoviti. Čim bolj učinkoviti, ob hkratnem ohranjanju seveda nepristranskosti in neodvisnosti. Neodvisnost je pa sploh ena izmed glavnih točk, ki bi jih mogel imeti državni tožilec v svojih mislih.

To bi lahko mogoče, zaradi tega, ker to je ena izmed napačnih percepcij o tožilstvu v javnosti, da mi samo preganjamo druge, da je to naša edina naloga, kar seveda ni res, res je glavna naloga pregon, še zdaleč pa ni edina. Mi smo v varuhi zakonitosti, zato imamo vloge še v kakih drugih postopkih, ne samo v kazenskih.

7. Kako pa vi osebno doživljate opravljanje tega poklica?

Jaz čutim pri opravljanju tega poklica odgovornost. Ne počutim se pomembnega v tem smislu, da bi bilo nekaj več, ampak gre za res odgovorno funkcijo. To se lahko vrnemo na tisto, kar sem prej bolj na začetku rekel, da gre za odločanje o ljudeh, o zgodbah ljudi. Jaz imam predvsem ta občutek, da vedno, ko delam s spisi, bi moral to zavedanje nositi v sebi. Ne odločam o nekem papirju, o nekih besedah na papirju, ampak to, kar bom sprejel, bo imelo posledice. Torej, imeti pred očmi, kaj zapuščam in kako me bodo ljudje percipirali.

VIRI IN LITERATURA

<https://fran.si/iskanje?View=1&Query=konstitutiven> (dostopno dne 12.7.2026).

Fridl, Jože. Komentar h Ustavi Republike Slovenije, Državna ureditev/135. člen, Državno tožilstvo, 2002, dostopno na: <https://e-kurs.si/komentar/komentar-49/>, 12.7.2026.

<https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/odvetnik-resnice-ali-resnica-odvetnikov-322872> (dostopno dne 12.7.2026).

<https://fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar/4286129/etika?View=1&Query=etika&All=etika&FilteredDictionaryIds=193&FilteredDictionaryIds=207> (dostopno dne 12.7.2026).

Načelno Mnenje – Javno izražanje državnega tožilca: <https://www.drzavnotozilski-svet.si/komisija-za-etiko-in-integriteto>, dostopno dne, 12.7.2026.

Načelno mnenje – Izražanje mnenja državnega tožilca: <https://www.drzavnotozilski-svet.si/komisija-za-etiko-in-integriteto>, dostopno dne, 12.7.2026.

Zakon o državnem tožilstvu (ZDT-1) (Uradni list RS, št. 58/11, 21/12 – ZDU-1F, 47/12, 15/13 – ZODPol, 47/13 – ZDU-1G, 48/13 – ZSKZDČEU-1, 19/15, 23/17 – ZSSve, 36/19, 139/20, 54/21, 105/22 – ZZNŠPP in 57/25 – ZF).

Kodeks državnotožilske etike (št. Dts 5/15-1 z dne 22. 9. 2015).

Pojasnila KodeksA državnotožilske etike (Dts 21/17-9 z dne 22. 2. 2017).

ODVETNIK, Lisa Elizabeth Strouken

1. UVOD
2. KRATEK ZGODOVINSKI PREGLED ODVETNIŠTVA
3. DRUŽBENI UGLED ODVETNIŠTVA V SVETU
4. USTAVNI IN DRUŽBENI POMEN ODVETNIŠTVA NA SLOVENSKEM
5. VLOGA ODVETNIKA SKOZI OČI SLOVENSKIH PRAVNIKOV
6. UGOTOVITVE OKROGLE MIZE O VLOGI ODVETNIŠTVA S SODNIM SVETOM
7. ZAKLJUČEK
8. VIRI IN LITERATURA
 - Literatura
 - Zakonodaja in sodna praksa

1. UVOD

Odvetnik ima v pravosodju poseben položaj: ni sodnik in ne odloča o sporu, prav tako ni državni organ pregona, vendar brez njegove vloge pravica do sodnega varstva pogosto ostane zgolj formalna. Njegova temeljna naloga je, da posamezniku omogoči strokovno uveljavljanje in varstvo pravic v postopkih pred sodišči in drugimi organi. Zato je odvetništvo v slovenski ureditvi izrecno opredeljeno kot del pravosodja, hkrati pa kot samostojna in neodvisna služba. Ustava Republike Slovenije v 137. členu določa, da je odvetništvo kot del pravosodja samostojna in neodvisna služba, ki jo ureja zakon, Zakon o odvetništvu¹ pa dodaja, da odvetniki opravljajo odvetništvo kot svoboden poklic.

Konstitutivnost odvetniškega poklica se kaže predvsem v tem, da odvetnik prevaja posameznikov življenjski problem v pravni jezik. Stranka pogosto ne pozna procesnih pravil, rokov, dokaznih standardov in pravnih posledic svojih ravnanj. Odvetnik zato ne nastopa le kot "zastopnik", temveč kot posrednik med posameznikom in pravosodnim sistemom. ZOdv določa, da odvetnik pravno svetuje, zastopa in zagovarja stranke pred sodišči in drugimi državnimi organi, sestavlja listine ter zastopa stranke v njihovih pravnih razmerjih.

Slika 1: Pohlepni odvetnik, 18. poglavje, o pritožbah in o nemoči odvetnikov in njihovo delo pred sodiščem in o škodi, ki more pri tem nastati. O zadevah, ki jih s svojim delom povzročijo odvetniki in patroni in o naravni pravičnosti, ki izhajajo iz narave same in o pravu iz človekove narave. Rodericus Zamorensis. (Justice, judges, civil law, notary and lawyer in front of the judge, Woodcut from: Rodericus Zamorensis (1404 - 1470): "Speculum Vitae Humanae"). Str. 41 r.

Prav zato je zanimiva tudi zgodovinska podoba odvetnika kot pohlepnega poklica. Priložena slika z naslovom *Von der beschwärd vnnnd vngemach der advocaten...* odvetnike prikazuje skozi očitek požrešnosti, kar nakazujejo mošnja in posode, polne denarja. Takšna satirična podoba kaže, da je bilo odvetništvo že zgodovinsko ambivalentno razumljeno: po eni strani kot nujna pomoč pri dostopu do sodišča, po drugi pa kot poklic, ki lahko zaradi svojega znanja in procesne moči povzroča stroške, odvisnost

¹ Zakon o odvetništvu (ZOdv) - Uradni list RS, št. 18/93, 24/96 – odl. US, 24/01, 54/08, 35/09, 97/14, 8/16 – odl. US, 46/16, 36/19, 130/22 in 10/26.

in nezaupanje. Ravno ta napetost pojasnjuje, zakaj sodobno odvetništvo ne more temeljiti samo na pravnem znanju, temveč tudi na neodvisnosti, poklicni etiki, zaupnosti in odgovornosti do stranke. V sodobnem pravosodju odvetnik zato ni zgolj zasebni ponudnik pravnih storitev. Njegova neodvisnost varuje stranko pred premočjo države, nasprotne stranke ali kompleksnosti postopka. Hkrati pa ta neodvisnost ni neomejena: odvetnik mora ravnati vestno, pošteno in skrbno ter v skladu z načeli odvetniške poklicne etike. Kodeks odvetniške poklicne etike je opredeljen kot zapis načel in pravil, po katerih se odvetniki ravnaajo pri opravljanju poklica.

Tako lahko odvetnika razumemo kot enega izmed konstitutivnih poklicev pravosodja zato, ker omogoča učinkovito izvrševanje pravic. Sodnik lahko odloči, tožilec lahko preganja, notar lahko zagotavlja pravno varnost listin, toda odvetnik je tisti, ki posamezniku omogoči, da v pravnem sistemu sploh nastopi kot pravno slišan subjekt. Njegova vloga je zato hkrati zasebna in javnopravno pomembna: zastopa konkretno stranko, vendar s tem prispeva k delovanju demokratične in pravne države kot celote.

2. KRATEK ZGODOVINSKI PREGLED ODVETNIŠTVA

Zgodovina odvetništva sega v antično Grčijo in Rim. V obdobju republike je bilo odvetništvo razumljeno predvsem kot častna državljanska dolžnost, ki je temeljila na osebnem ugledu, prijateljstvu in služenju skupnosti, zato odvetniki za svoje delo praviloma niso prejeli plačila. Pomemben preobrat je nastopil v času dominata, ko je cesar Klavdij legaliziral odvetniški poklic in dovolil zaračunavanje omejenega honorarja. Kasneje je bila v Justinijanovih Digestah določena tudi najvišja dovoljena nagrada za zastopanje. V istem obdobju so se odvetniki začeli povezovati v poklicna združenja, ki so razvijala lastna pravila delovanja in etične standarde, kar kaže na vse večjo profesionalizacijo odvetniškega poklica.² Oblikovali so se tudi pravni strokovnjaki, specializirani za razlago in razvoj prava, kar je pomembno prispevalo k razvoju rimskega pravnega sistema.³ S tem se je odvetništvo razvilo iz neformalne dejavnosti v urejen in profesionalen poklic.⁴

Kljub temu da je odvetništvo postalo poklic, ni izgubilo svojega posebnega družbenega položaja. Že v rimskem obdobju so sicer obstajali posamezni negativni stereotipi o odvetnikih, vendar ti niso odražali prevladujočega družbenega odnosa do poklica. Takšne kritike so bile predvsem posledica pogledov posameznih piscev in niso predstavljale splošnega mnenja javnosti. Nasprotno, uradni pravni viri odvetnikom priznavajo izjemno pomembno družbeno funkcijo. To še posebej potrjuje konstitucija cesarjev Leona in Antemija iz leta 469, ki odvetniški poklic opisuje z izjemno spoštljivimi besedami. Odvetnike primerja z vojniki, saj naj bi prav tako varovali državo in njene prebivalce – ne z orožjem, temveč z močjo pravnega znanja in besede. Kot zastopniki v sodnih postopkih branijo pravice, življenje in prihodnost posameznikov ter popravljajo storjene krivice. Ta

² J. Kranjc, Ovetnik v antičnem Rimu, Ovetnik, Leto IV., št. 2 (15), Ljubljana 2002, str. 3-4.

³ Smokeball, A Brief Guide to the History of Lawyers, 6. 4. 2021, URL: <https://www.smokeball.com/blog/brief-guide-to-the-history-of-lawyers> (dostopno dne: 18. 5. 2026).

⁴ G. Bequai, Why Lawyers Matter: History and Lessons, 1. 2. 2021, URL: <https://vsb.org/AD/groups/DV/articles/20210201-invictus-editor.aspx> (dostopno dne: 19. 5. 2026).

zapis⁵ ni predstavljal opisa dejanskega stanja, temveč ideal, h kateremu naj bi odvetniški poklic stremel.⁶

Nadaljnji razvoj odvetniškega poklica je zaznamovalo Bizantinsko cesarstvo, ki je v zgodnjem srednjem veku ohranilo in nadalje razvijalo rimsko pravno tradicijo. Pravna izobrazba je postala državna pristojnost, odvetniki pa so morali opraviti večletno izobraževanje, licenčni izpit in se vključiti v odvetniške zbornice. Poklic je temeljil na strokovnosti, etičnem ravnanju in medsebojnem spoštovanju, odvetniki pa so postali pomembni nosilci javnih funkcij kot sodniki, zakonodajalci in upravitelji. Njihova naloga ni bila zgolj zastopanje posameznikov, temveč tudi zagotavljanje pravne varnosti in stabilnosti družbe.⁷ V zahodni Evropi pa je po razpadu Zahodnega rimskega cesarstva odvetniški poklic sprva doživel obdobje nazadovanja. Ponovno se je začel uveljavljati predvsem pod vplivom kanonskega prava in nastajajočih univerz. Okrepile so se zahteve po strokovni usposobljenosti, poklicni etiki in regulaciji opravljanja odvetništva. Kljub temu so bili odvetniki pogosto tarča nezaupanja in očitkov, da spodbujajo nepotrebne spore, zato je bilo opravljanje poklica podvrženo strogemu nadzoru.⁸

Tudi kasnejši razvoj v Evropi in Združenih državah Amerike potrjuje vse večjo profesionalizacijo odvetništva. Z ustanavljanjem odvetniških zbornic, uvedbo formalnega pravnega izobraževanja in licenciranja ter oblikovanjem kodeksov poklicne etike je odvetništvo postopoma pridobilo status uglednega in odgovornega poklica. Čeprav je bilo skozi zgodovino pogosto deležno kritik in nezaupanja, predvsem zaradi domnevnega elitizma ali povezanosti z oblastjo, je hkrati postajalo nepogrešljiv element učinkovitega pravnega sistema.⁹ Tako se je postopoma družbeni položaj odvetnikov izboljšal, kar ponazarja tudi dejstvo, da je bilo med podpisniki ameriške Deklaracije o neodvisnosti skoraj polovica pravnikov.¹⁰

Razvoj odvetništva tako kaže, da se je poklic skozi stoletja razvijal od neformalnega zastopanja posameznikov do visoko regulirane in strokovne dejavnosti.¹¹ Zaupanje v odvetnike se je povečevalo skupaj z zahtevami po strokovni usposobljenosti, etičnem ravnanju in institucionalnem

⁵ "Odvetniki, ki rešujejo dvomljivo usodo pravnih zadev ter z močjo svoje obrambe pogosto v javnih in privatnih zadevah popravljajo, kar je bilo storjeno napak, in obnavljajo tisto, kar nima več moči, ne skrbijo nič manj za človeški rod, kot če bi v bitkah in z ranami reševali domovino in starše. Menimo namreč, da se ne vojskujejo za našo državo samo tisti, ki se bijejo z meči, čeladami in ščiti, marveč tudi advokati: bojujejo se namreč kot zastopniki v pravih, ki na okopih svojih bleščečih besed branijo upanje, življenje in prihodnost tistih, ki so v stiski" (J. Kranjc, *Odvetnik v antičnem Rimu*, *Odvetnik*, Leto IV., št. 2 (15), Ljubljana 2002, str. 4).

⁶ Prav tam.

⁷ G. Bequai, *Why Lawyers Matter: History and Lessons*, 1. 2. 2021, URL: <https://vsb.org/AD/groups/DV/articles/20210201-invictus-editor.aspx> (dostopno dne: 19. 5. 2026).

⁸ Smokeball, *A Brief Guide to the History of Lawyers*, 6. 4. 2021, URL: <https://www.smokeball.com/blog/brief-guide-to-the-history-of-lawyers> (dostopno dne: 18. 5. 2026).

⁹ G. Bequai, *Why Lawyers Matter: History and Lessons*, 1. 2. 2021, URL: <https://vsb.org/AD/groups/DV/articles/20210201-invictus-editor.aspx> (dostopno dne: 19. 5. 2026).

¹⁰ Smokeball, *A Brief Guide to the History of Lawyers*, 6. 4. 2021, URL: <https://www.smokeball.com/blog/brief-guide-to-the-history-of-lawyers> (dostopno dne: 18. 5. 2026).

¹¹ Prav tam.

nadzoru.¹² Hkrati pa zgodovina razkriva, da so odvetnike skozi različna obdobja spremljali tako visoko družbeno spoštovanje kot tudi številni stereotipi in predsodki.¹³ Ta dvojnost je prisotna še danes, saj čeprav so odvetniki še vedno pogosto tarča različnih stereotipov in očitkov, da jih vodi predvsem finančni interes, njihova temeljna naloga ostaja varstvo pravic posameznikov in zagotavljanje pravičnega sodnega varstva. Dober odvetnik namreč ni zgolj tisti, ki stranki pomaga doseči uspeh v postopku, temveč tudi tisti, ki jo zna strokovno usmeriti, ji pojasniti njen pravni položaj ter jo prepričati, da je v določenih primerih pravičnejše spor zaključiti, kot pa ga nadaljevati. Prav v tem se kaže širša družbena vrednost odvetništva, ki presega zgolj zastopanje interesov posamezne stranke in potrjuje njegov pomen kot enega izmed temeljnih stebrov pravne države.¹⁴ To potrjuje, da vprašanje družbenega ugleda odvetnika ni sodoben pojav, temveč spremlja razvoj odvetniškega poklica že od njegovih začetkov.¹⁵

3. DRUŽBENI UGLED ODVETNIŠTVA V SVETU

Bequai posebej poudarja, da odvetniki predstavljajo enega ključnih varovalnih mehanizmov pravne države. Njihova naloga je zagotavljati spoštovanje prava, mirno reševanje sporov in preprečevati samovoljo oblasti oziroma prevlado sile nad pravom. Zgodovinske izkušnje kažejo, da so družbe, v katerih je bila vloga odvetnikov oslajena ali kjer so pravniki opustili svojo neodvisnost in etična načela, pogostejše zdrsnile v politično nestabilnost, nasilje in anarhijo. Zato odvetništvo ni pomembno zgolj zaradi zastopanja posameznih strank, temveč predvsem zaradi njegove širše družbene funkcije pri ohranjanju pravne države, človekovih pravic in demokratične ureditve.¹⁶

Po drugi strani pa Pickens pomen odvetniškega poklica obravnava širše od njegove gospodarske ali statusne razsežnosti. Po njegovem uspeha odvetnika ni mogoče meriti zgolj z višino prihodkov, številom dobljenih zadev ali poklicnim ugledom, temveč predvsem s smiselnostjo njegovega dela in z njegovim prispevkom k posamezniku ter družbi. Odvetnik je sicer zavezan varovanju ustave, kakovosti pravosodja in poklicnim etičnim pravilom, vendar je njegov poklicni smisel lahko tudi izrazito osebni ter se skozi posamezna življenjska in karierna obdobja spreminja. Takšno razumevanje odvetniškega poklica je pomembno tudi pri presoji njegovega sodobnega družbenega ugleda. Čeprav je odvetnik v javnosti pogosto predstavljen kot oseba, ki jo vodijo predvsem zaslužek, tekmovalnost in poklicni uspeh, je njegovo delo mogoče razumeti tudi kot osebno in družbeno poslanstvo. Njegova vrednost ni le v doseganju zmage za stranko, temveč v odgovornem

¹² J. Vasquez, A Look Into How Lawyers Came About Everyday Life, 9. 1. 2020, URL: <https://www.josephvasquezlaw.com/blog/2020/1/9/a-look-into-how-lawyers-came-about-everyday-life> (dostopno dne: 5. 5. 2026).

¹³ Smokeball, A Brief Guide to the History of Lawyers, 6. 4. 2021, URL: <https://www.smokeball.com/blog/brief-guide-to-the-history-of-lawyers> (dostopno dne: 18. 5. 2026).

¹⁴ J. Kranjc, Odvetnik v antičnem Rimu, Odvetnik, Leto IV., št. 2 (15), Ljubljana 2002, str. 3-4.

¹⁵ Smokeball, A Brief Guide to the History of Lawyers, 6. 4. 2021, URL: <https://www.smokeball.com/blog/brief-guide-to-the-history-of-lawyers> (dostopno dne: 18. 5. 2026).

¹⁶ G. Bequai, Why Lawyers Matter: History and Lessons, 1. 2. 2021, URL: <https://vsb.org/AD/groups/DV/articles/20210201-invictus-editor.aspx> (dostopno dne: 19. 5. 2026).

opravljanju poklica, pomoči drugim, zagotavljanju kakovostnega pravnega varstva in prispevanju k pravičnejši družbi.¹⁷

Kljub navedenemu pa velja opozoriti, da je pri odvetniškem poklicu posebej izrazit razkorak med njegovimi ideali in dejanskim delovanjem. V idealnem smislu naj bi pravo enako varovalo vse posameznike, ne glede na njihov družbeni položaj ali premoženje, odvetniki pa naj bi bili ključni posredniki pri uresničevanju tega načela. V praksi je dostop do kakovostnih pravnih storitev pogosto odvisen od plačilne sposobnosti stranke, zato večji delež pravne pomoči prejmejo gospodarski subjekti ter premožnejši in vplivnejši posamezniki. Največji ugled in poklicni uspeh praviloma dosegajo prav odvetniki, ki zastopajo takšne stranke. Gordon potrjuje, da je učinkovito uveljavljanje pravic brez strokovne pravne pomoči pogosto zelo oteženo. Pravni sistemi so zapleteni, postopki pa dragi, zato formalna možnost, da se posameznik zastopa sam, še ne pomeni tudi dejanskega dostopa do pravnega varstva. V sodobni družbi se vloga odvetnika ne omejuje več zgolj na zastopanje pred sodišči, temveč vključuje tudi pomoč pri soočanju z upravnimi postopki, urejanju pomembnih življenjskih razmerij, varstvu pred ravnanji države ali gospodarskih subjektov ter dostopu do institucij odločanja. Zaradi tega je odvetnik pomemben dejavnik dejanske, in ne zgolj formalne, enakosti pred zakonom.¹⁸

Zgodovinski razvoj pravne pomoči kaže, da so posamezni odvetniki, dobrodelne organizacije in pozneje državne institucije postopoma skušali izboljšati položaj oseb, ki si pravnega zastopanja niso mogle privoščiti. Pomembno vlogo so pri tem imeli sistemi brezplačne pravne pomoči, javnointeresno odvetništvo, pravne klinike in delo *pro bono*. Posebej pomembni so bili odvetniki, ki so zastopali revne, družbeno izključene in nepriljubljene skupine ter s sodnimi postopki prispevali k razvoju novih pravic. Takšno odvetništvo ne varuje le posamezne stranke, temveč lahko vpliva tudi na odpravljanje sistemske neenakosti in spreminjanje družbenih razmerij. Vednar odvetniške organizacije so pogosto delovale dvojno: po eni strani kot zagovornice pravne države, enakega dostopa do pravosodja in javnega interesa, po drugi strani pa kot poklicna združenja, ki so varovala monopol, položaj in gospodarske interese svojih članov. Kadar so se javni cilji znašli v nasprotju z interesi poklica, so odvetniške zbornice pogosto dale prednost slednjim. Prav tako številni odvetniki niso pokazali večjega interesa za zastopanje neplačljivih strank, saj je njihovo delovanje razumljivo usmerjeno tudi v zagotavljanje lastnega preživetja in gospodarskega uspeha.¹⁹

Slednje govori v prid negativnega stereotipa o odvetniku kot pohlepem in pretežno dobičkonosno usmerjenem posamezniku. Ta predstava ni povsem brez družbene podlage, saj trg pravnih storitev dejansko daje prednost premožnim strankam, poklicne organizacije pa so v preteklosti pogosto varovale lastne interese. Vendar takšno razumevanje odvetništva bi bilo preveč enostransko. Zgodovina namreč hkrati kaže, da so prav odvetniki omogočali dostop do prava posameznikom, ki

¹⁷ T. Pickens, The Meaning in a Lawyer's Life, Oklahoma Bar Journal – OBJ 93 Vol 4, April 2022, URL: <https://www.okbar.org/barjournal/april-2022/pickens/> (dostopno dne: 4. 4. 2026).

¹⁸ R. W. Gordon, Lawyers, the Legal Profession & Access to Justice in the United States: A Brief History, Daedalus, 2019, URL: <https://www.amacad.org/publication/daedalus/lawyers-legal-profession-access-justice-united-states-brief-history> (dostopno dne: 6. 5. 2026).

¹⁹ Prav tam.

bi sicer ostali brez učinkovitega varstva, ter zastopali skupine, ki jih večinski del družbe ali pravnega poklica ni želel podpreti.²⁰

Za presojo ugleda odvetništva je zato bistveno, ali odvetniki svojo strokovno moč uporabljajo predvsem za zaščito privilegiranih interesov ali tudi za zagotavljanje dejanske enakosti pred zakonom. Družbeni ugled poklica se krepi, kadar odvetniki uresničujejo svojo javno funkcijo, zagotavljajo pomoč ranljivim posameznikom, opravljajo delo *pro bono* in prispevajo k širšemu dostopu do pravnega varstva. Nasprotno pa se negativni stereotipi utrjujejo, kadar je odvetništvo v javnosti videti predvsem kot draga storitev, dostopna le premožnim.²¹

Pri tem pa velja izpostaviti, da bodo odvetniki vedno potrebni zato, ker so v svoji najvišji vlogi zdravilci konfliktov in lahko zagotavljajo "mazivo", ki omogoča, da različni deli družbenega reda delujejo z najmanjšim mogočim trenjem. Burger ugotavlja, da odvetniki že stoletja ne uživajo posebej visokega družbenega ugleda, javnomnenjske raziskave pa kažejo, da takšna percepcija vztraja tudi danes. Na zakoreninjenost negativnih stereotipov kaže tudi pogosto citirana izjava, da je prvi korak k ustvarjanju dostojne družbe "pobiti vse odvetnike". Vendar avtor opozarja, da je takšno dojemanje treba presojati v širšem kontekstu narave odvetniškega poklica. Odvetniki namreč svoje delo opravljajo predvsem v okviru sporov in konfliktov med posamezniki, pri čemer niso njihovi povzročitelji, temveč zgolj zastopniki strank, ki v teh sporih uveljavljajo ali branijo svoje pravice. Zaradi svoje izrazite prisotnosti v konfliktnih situacijah pogosto postanejo simbol nezadovoljstva za izidom postopkov oziroma nekakšni "grešni kozli" sporov, čeprav so zgolj eden izmed udeležencev pravosodnega sistema. Kot poudarja Burger, bi potreba po odvetnikih izginila le v idealni družbi, v kateri bi ljudje vse medsebojne osebne in poslovne spore reševali sporazumno ter v skladu z načeli pravičnosti.²²

4. USTAVNI IN DRUŽBENI POMEN ODVETNIŠTVA NA SLOVENSKEM

Organizirano odvetništvo pri nas obstaja že od leta 1868, ko je bil sprejet odvetniški red (Advokaten Ordnung). Slednje je ključni mejnik, kjer si je lahko obdolženi izbral sam zagovornika, neodvisno od države, in ni bil več podvrženi cesarjevi volji. Zapovedi odvetništva so zapisane v 41 členih, najpomembnejši je paragraf št. 1.²³ V času veljavnosti odvetniškega reda je bilo vpisanih 18 odvetnikov, kasneje 254, danes pa skoraj 2.000. Na leto jih sprejmejo nekeje od 120 do 150.²⁴ Velik

²⁰ Prav tam.

²¹ R. W. Gordon, Lawyers, the Legal Profession & Access to Justice in the United States: A Brief History, Daedalus, 2019, URL: <https://www.amacad.org/publication/daedalus/lawyers-legal-profession-access-justice-united-states-brief-history> (dostopno dne: 6. 5. 2026).

²² W. E. Burger, The Role of the Lawyer in Modern Society, Brigham Young University Law Review, 1975 581, Brigham Young University, J. Reuben Clark Building (JRCB) 2013, str. 582, URL: <https://digitalcommons.law.byu.edu/lawreview/vol1975/iss3/1> (dostopno dne: 1. 6. 2026).

²³ Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 2.55 – 4.30 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

²⁴ Prav tam., 45.57 – 46.15 min.

upad odvetništva je bilo moč zaznati v času druge svetovne vojne in po njej, kjer je bila vsaka obravnava na meji dopustnega.²⁵

V skladu s 137. členom URS je odvetništvo kot del pravosodja samostojna in neodvisna (zasebnopravna) služba, ki jo ureja zakon;²⁶ hkrati pa slednje predstavlja ustavno kategorijo²⁷ in družbeno funkcijo.²⁸ Navedena določba je povezana s tretjim odstavkom 19. člena URS in 2. alineje 29. člena URS, ki določata: "pravico vsakogar, ki mu je odvzeta prostost ali je obtožen kaznivega dejanja, do pravne pomoči zagovornika". Pri tem velja, da pravica do obrambe v kazenskih postopkih brez pravice do zagovornika, izvotljena. Samo tako se lahko doseže pošten postopek.²⁹

URS tako daje odvetništvu tri temeljne elemente:

- "odvetništvo je del pravosodja,
- odvetništvo je samostojno in neodvisno,
- odvetništvo je služba, ki jo ureja zakon."³⁰

Predvsem pa je vloga odvetnika pomembna pri izvrševanju sodne oblasti, ki se odraža v njegovi pravni strokovnosti in skozi njegovo zastopanje pred organi. Ustavno sodišče njegovo vlogo opredeljuje kot nenadomestljivo pri delovanju celotnega pravosodnega sistema.³¹

Slednje prav tako poudarja Rijavec, ki meni, da bi popolna odprava ali popolna liberalizacija odvetništva lahko vodili do opravljanja pravnih storitev s strani nestrokovnih ali neetičnih oseb, kar bi resno ogrozilo pravno varnost posameznikov in delovanje pravne države. Odvetništvo vidi kot posebno pravno službo, katere temeljni namen je varstvo pravic, pravnih interesov in pravnega položaja fizičnih ter pravnih oseb. Njegove funkcije ne obsegajo zgolj zastopanja strank, temveč tudi svetovanje, zagotavljanje učinkovitega dostopa do pravnega varstva ter kot nepogrešljivo institucijo demokratične in pravne države. Zato je odvetništvo mnogo več kot zgolj poklic – je ena izmed temeljnih institucij pravne države. Njegov pomen se kaže predvsem v zagotavljanju svobode posameznika in učinkovitega varstva njegovih pravic, tako v razmerju do države kot tudi v razmerjih

²⁵ B. Grosman v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 27.27 – 28.07 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

²⁶ "Ta zakon je ZOdv, ki v prvem odstavku 2. člena določa, da odvetnik v okviru svojega poklica pravno svetuje, zastopa in zagovarja stranke pred sodišči in drugimi državnimi organi, sestavlja listine in zastopa stranke v njihovih pravnih razmerjih. Opravljanje odvetniškega poklica ne zahteva samo izpolnjevanja strokovnih pogojev, temveč v enaki meri ali še bolj spoštovanje etičnih načel, kar zagotavlja službo nudenja pravne pomoči, ki na visokokvalificirani ravni skrbi za varstvo posameznih ustavnih kategorij, zlasti na področju varstva človekovih pravic. Odvetništvo mora istočasno z ustavnega vidika izpolnjevati tudi splošne družbene interese, ki Slovenijo po 2. členu Ustave opredeljujejo kot pravno državo. Doseganje navedenih lastnosti odvetništva je v javno korist in v korist posameznikov, ki jih odvetniki zastopajo." (odločba US RS, št. U-I-212/03 z dne 24. 11. 2005).

²⁷ A. Teršek, Ustavnapravna izhodišča odvetništva, Odvetnik, Leto X, št. 4 (37), Ljubljana 2007, str. 4.

²⁸ K. Plauštajner v: L. Šturm (ur.): Komentar Ustave RS, FPDEŠ, Ljubljana 2002, str. 937.

²⁹ "Pošten postopek pa je postopek, v katerem obdolženec ni le objekt, ampak je subjekt postopka, torej oseba, ki ima učinkovito zagotovljeno pravico do obrambe, ob polni zaščiti njene osebnosti, svobode in osebnega dostojanstva" (Čeferin, Pomen odvetništva za varstvo človekovih pravic in svoboščin, Odvetnik, Leto XXVII, št. 3 (121), Ljubljana 2025, str. 7).

³⁰ A. Teršek, Ustavnapravna izhodišča odvetništva, Odvetnik, Leto X, št. 4 (37), Ljubljana 2007, str. 4.

³¹ Odločba US RS, št. U-I-371/98 z dne 24. 5. 2001 in odločba US RS, št. U-I-212/03 z dne 24. 11. 2005.

med posamezniki.³² V odločbi Ustavnega sodišča U-I-9/98³³ je med drugim zapisano, da je pomoč odvetnika "predpostavka za uveljavljanje posameznikovih pravic in zagotovil, ki mu jih daje Ustava".³⁴

Pomen odvetništva prepoznavajo tudi mednarodne organizacije. Temeljna načela Združenih narodov o vlogi odvetnikov poudarjajo, da so neodvisni odvetniki nepogrešljivi pri zagotavljanju dostopa do pravnega varstva in učinkovitega uresničevanja človekovih pravic. Enako tudi Evropski parlament izpostavlja, da imajo pravni poklici ključno vlogo pri varovanju človekovih pravic, spoštovanju vladavine prava ter zagotavljanju učinkovitega delovanja pravosodnega sistema.³⁵

Nadalje je po presoji Ustavnega sodišča treba neodvisnost razumeti v funkcionalnem smislu, samostojnost pa v organizacijskem. Obe načeli veljata tako za posamezne odvetnike kot tudi za njihovo stanovsko združenje, pri čemer je pri neodvisnosti večji poudarek na posameznih odvetnikih, pri samostojnosti pa na njihovi stanovski organiziranosti.³⁶ Pri presoji pomena odvetništva, tudi v današnjem času, pa je to odvisno predvsem od interesa za kakovostno in učinkovito (tudi pravilno)³⁷ delovanje pravosodnega sistema kot celote, kakor tudi od nepristranskega sojenja. Slednje pa zadeva udeležbo strank v pravnih sporih, sodnih postopkih in postopkih pred oblastnimi organi na splošno – kar se kaže v strokovni pravni pomoči oz. pravnostrokovnem angažiranju v smeri maksimiranja kakovosti nastopanja ali udeležbe strank v pravnih razmerjih in pravnih postopkih, ko gre za varovanje in uveljavljanje njihovih pravic, koristi in interesov.³⁸

Poleg 137. člena URS pa za odvetnika velja tudi svobodna gospodarska pobuda.³⁹ Čeprav odvetništvo sicer ni gospodarska dejavnost v pravem pomenu besede, ker se opravlja odplačno in s pridobitnim namenom v konkurenci z drugimi odvetniki ali gospodarskimi subjekti.⁴⁰ Določba 137. člena URS za odvetništvo kot službo posebnega pomena za pravno državo in demokracijo poudarja njegovo samostojnost in neodvisnost; seveda tudi gospodarsko samostojnost in neodvisnost. Pravice tretjih oseb in javna korist ali javni interes so kriteriji, ki dovoljujejo omejevanje gospodarske svobode.⁴¹

Za obravnavano vprašanje je posebej pomembna določba 7. točke prvega odstavka 25. člena Zakona o odvetništvu, ki določa, da lahko odvetniški poklic opravlja le oseba, vredna zaupanja za njegovo opravljanje. Vsebino tega standarda podrobneje opredeljuje 27. člen Zakona o odvetništvu, po katerem ni vredna zaupanja oseba, "ki je bila obsojena za kaznivo dejanje, zaradi katerega je

³² V. Rijavec, Pojem odvetništva v novi perspektivi, *Odvetnik*, Leto XX, št. 1 (84), Ljubljana 2018, str. 17-18.

³³ Odločba US RS, št. U-I-371/98 z dne 24. 5. 2001.

³⁴ Odločba US RS, št. U-I-9/98 z dne 16. 4. 1998.

³⁵ Prav tam.

³⁶ V. Rijavec, Pojem odvetništva v novi perspektivi, *Odvetnik*, Leto XX, št. 1 (84), Ljubljana 2018, str. 18.

³⁷ "Učinkovitost je samo moment siceršnje kakovosti, tudi pravilnosti, kot izraza z najširšim pomenom" (A. Teršek, Ustavnopravna izhodišča odvetništva, *Odvetnik*, Leto X, št. 4 (37), Ljubljana 2007, str. 5).

³⁸ Glej odločbo US RS, št. U-I-201/93 z dne 7. 3. 1996; A. Teršek, Ustavnopravna izhodišča odvetništva, *Odvetnik*, Leto X, št. 4 (37), Ljubljana 2007, str. 4-5.

³⁹ 74. člen URS.

⁴⁰ Glej odločbo US RS, št. U-I-212/03 z dne 24. 11. 2005.

⁴¹ Prav tam.

moralno nevredna za opravljanje odvetniškega poklica, ali ki se obnaša tako, da je mogoče na podlagi njenega ravnanja utemeljeno sklepati, da odvetniškega poklica ne bo opravljala pošteno in vestno". Navedene zahteve po zaupanju, poštenosti, vestnosti in moralni integriteti se odražajo tudi v odvetniški prisegi iz 32. člena Zakona o odvetništvu, ki se glasi: "Prisegam, da bom spoštoval pravni red Republike Slovenije in odvetniški poklic opravljal vestno, pošteno in dostojanstveno" (32. člen).⁴²

5. VLOGA ODVETNIKA SKOZI OČI SLOVENSКИH PRAVNIKOV

Odvetnik ima tako edinstveno družbeno poklicno vlogo, zaradi njenega namena in narave odvetniške dejavnosti pa ima tudi velik javni pomen (predvsem z vidika varovanja pravic, koristi in interesov strank v pravnih postopkih, temeljnih človekovih in ustavnih pravic in svoboščin, posledično pa tudi pravilnega delovanja pravosodja in kakovosti pravne države kot ustavnega načela in vrednote).⁴³ Zato njegovo delo vselej spremlja tudi javni interes in t.i. enkratni javni pomen.⁴⁴ Po drugi strani pa po mnenju Zakonjške to ne drži, saj odvetnik s svojim delom tudi škoduje. Enako meni R. Čeferin, ki meni, da odvetnik varuje javni interes samo tako, da "se brezkompromisno bori za pravice svojih strank".⁴⁵ Tukaj odpira vprašanje, ali s tem ravna v nasprotju z družbenim interesom – saj s tem se prepreči, da se krivci kaznujejo. R. Čeferin na ta očitek odgovarja s primerjavo pravosodnega sistema s čolnom. Čeprav so odvetniki, tožilci in sodniki del istega sistema, ima vsak od njih jasno določeno vlogo. Odvetnik zastopa interese svoje stranke, tožilec uveljavlja kazenski pregon, sodnik pa nepristransko vodi postopek in odloči v zadevi. Prav zato odvetnik ne sme prevzemati nalog tožilstva ali sodišča, prav tako pa sodnik ne sme prevzemati vloge odvetnika. Le če vsak opravlja svojo funkcijo in hkrati spoštuje delo drugih udeležencev postopka, lahko pravosodni sistem učinkovito deluje ter zagotavlja pošteno sojenje in pravno varnost.⁴⁶

Prav tako velikokrat slišimo, da je odvetniški poklic poslanstvo kot to velja za umetnike, učitelje in zdravnike. Zakonjšek razume poslanstvo kot delati dobro brez posebnih interesov ali koristi, predvsem z namenom ne škodovati. Zatorej odvetnik ne izpolnjuje teh kriterijev. Dejstvo je, da odvetnik tudi škodi, vsaj nasprotni stranki. Naslavjata se vprašanji zlorabe prava in "ali res brezkompromisna borba za pravico svoje stranke nima meja?".⁴⁷ Avtor poudarja tudi, da strank ne

⁴² Prav tam.

⁴³ A. Teršek, Ustavnopravna izhodišča odvetništva, Odvetnik, Leto X, št. 4 (37), Ljubljana 2007, str. 5; Glej tudi odločbo US RS, št. U-I-371/98 z dne 24. 5. 2001.

⁴⁴ Slednje je potrebno razlikovati od javne službe v smislu notariata in javne oblasti (Prav tam.).

⁴⁵ E. Zakonjšek, Zahvalni govor mag. Emila Zakonjške, Odvetnik, Leto XXVII, št. 5 (123), Ljubljana 2025, str. 36.

⁴⁶ "Pogosto slišimo, da so odvetniki gradniki pravosodja in da so v istem čolnu kot sodišča in tožilstva. Čeprav so v istem čolnu, mora vsak opravljati svoje delo. Odvetniki veslamo na eni strani, tožilstvo na drugi, sodišče pa mora ta čoln krmariti. Samo tako lahko naš čoln pluje po razburkanem morju. Če pa odvetnik spusti svoje veslo in gre pomagat veslat na drugo stran ali pa poskuša od sodnika prevzeti krmilo, se bo ta čoln klavarno potopil" (R. Čeferin, Pomen odvetništva za varstvo človekovih pravic in svoboščin, Odvetnik, Leto XXVII, št. 3 (121).).

⁴⁷ V smislu nepotrebnih škodljivih ravnanj za nasprotno stranko kot so neutemljene tožbe, katerih namen je le škodovati, kazenske ovadbe brez dejanske podlage, nepotrebna pravna sredstva itd. (E. Zakonjšek, Zahvalni govor mag. Emila Zakonjške, Odvetnik, Leto XXVII, št. 5 (123), Ljubljana 2025, str. 36).

zanima pravica in resnica, temveč je njihov interes in korist ne glede na posledice za nasprotno stranko ali morebiti širšo družbo.⁴⁸

Po mnenju Odvetniške zbornice Slovenije, je odvetništvo danes "častivreden poklic, kar izvira še iz antičnih časov. Prav tako naj bi njihov ugled rasel skozi stoletja, razvoj in način življenja pa sta pripeljala do tega, da je odvetništvo postalo nuja."⁴⁹ Medtem ko Razdrih vidi odvetnika kot upravljalca konfliktov – od njega je odvisno, na kak način se bo spor rešil.⁵⁰ A. Čeferin opozarja, da odvetniški poklic pomeni tudi pomembno psihološko breme. Odvetniki se pri svojem delu, zlasti v kazenskih postopkih, pogosto srečujejo z usodami ljudi, ki so zaznamovane s težkimi življenjskimi okoliščinami. Pri tem je neizogibno določeno stopnjo osebne vpletenosti, saj popolna čustvena distanca lahko negativno vpliva na kakovost zastopanja. Hkrati pa takšna empatija predstavlja veliko osebno obremenitev, saj odvetnik del bremena, ki ga nosijo njegove stranke, neizogibno prevzame tudi nase.⁵¹

Nadalje se po mnenju Tavčarja slovenski človek rad pravda. Zato odvetniku ne bo nikoli zmanjkalo dela.⁵² Navedenemu nasprotuje P. Čeferin, ki meni, da se ljudje zatekajo po pravno pomoč pretežno in izključno samo v nujnih primerih.⁵³ Tako v mnogih očeh odvetnik ni poštenjak,⁵⁴ laže⁵⁵ in veljajo za družbene škodljivce, ki za denar pomagajo kriminalcem, da se izognejo zaporu. Pri tem se ne upošteva, da tako URS kot EKČP vsakomur jamči pravico do obrambe.⁵⁶ V javnosti je še vedno razširjen stereotip, da odvetnike pri opravljanju poklica vodi predvsem finančni interes, zaradi zastopanja obdolžencev pa jih nekateri dojemajo celo kot moralno soodgovorne za kazniva dejanja svojih strank.⁵⁷ Posledično odvetniki pogosto niso zaznani kot posebej pošteni ali zaupanja vredni poklic, v skrajnih primerih pa jih javnost označuje celo za "mrhovinarje", ki izkoriščajo nesrečo drugih.⁵⁸ Takšno dojemanje se kaže tudi v odnosu do kazenskih postopkov, kjer se uspešna obramba pogosto razume kot posledica neučinkovitosti tožilstva ali sodišča, ne pa kot izraz učinkovitega uresničevanja pravice do obrambe ali celo kot pokazatelj, da obdolženčeva krivda ni bila dokazana oziroma da je bil obdolženec nedolžen. Podobni stereotipi se odražajo tudi pri presoji

⁴⁸ Prav tam.

⁴⁹ Odvetniška zbornica Slovenije, O odvetništvu, n.d., URL: <https://www.odv-zb.si/odvetniska-zbornica/predstavitev/o-odvetnistvu> (dostopno dne: 1. 6. 2026).

⁵⁰ A. Razdrih v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 5.00 – 5.22 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁵¹ A. Čeferin v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 15.58 – 16.42 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁵² I. Tavčar v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 21.04 – 21.10 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁵³ P. Čeferin v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 21.10 – 21.35 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁵⁴ A. Razdrih v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 21.49 – 22.05 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁵⁵ J. Kranjc v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 22.06 – 22.12 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁵⁶ R. Čeferin v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 22.13 – 22.33 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁵⁷ A. Čeferin v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 22.33 – 22.48 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁵⁸ M. Jelenič Novak v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 22.49 – 23.02 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

strank, saj se pogosto domneva, da izbira določenega odvetnika razkriva osebnostne lastnosti ali moralno spornost posameznika, kar ponazarja rek: *"Povej mi, kdo je tvoj odvetnik, in povem ti, kdo si."*⁵⁹

Predvsem pa je odvetnik, za razliko od drugih poklicev v pravosodju, svoboden. Pojavlja se vprašanje, ali bodo v današnjem času, ostali kritični glasniki družbe, kot je to veljalo skoraj 150 let?⁶⁰

Danes velja odvetniški poklic za visoko donosnega, čeprav imajo odvetniki izven večjih mest minimalno plačo.⁶¹ Javnost po navadi sodi temu, da so odvetniki bogataši, na podlagi nekaterih posameznikov.⁶² Pri tem je imela pomembno vlogo Ljuba Prenner, ki je bila najbolj glasna zagovornica neodvisnega odvetništva na slovenskem. Ta je povojno jugoslovansko oblast opozarjala na nehumanost v montiranih sodnih postopkih po vzoru sovjetskega sodstva.⁶³ Poseben pomen slovenskega neodvisnega odvetništva je predvsem bil opažen v času stavke kosovskih rudarjev, kar je tudi pripomoglo k neodvisnosti Slovenije.⁶⁴ Slovenija je poslala 4 odvetnike, ki so zagovarjali njihove pravice, s tem je tudi dala Slovenija močno sporočilo takratni Jugoslaviji, da se s tem ne strinja in to predstavlja pomemben pospešek za njeno osamosvojitev.⁶⁵ Zato je pri vlogi odvetnika ključno, da ga ne more nadzorovati država. V tej luči je predvsem pomembna Odvetniška zbornica Slovenije, ki nadzoruje njegovo delo z vidika profesionalnih zahtev.⁶⁶ Ta mora delovati s poenotenimi etičnimi in strokovnimi standardi, v nasprotnem primeru sledi razpad sistema.⁶⁷

Vlogo odvetnika je možno uvideti tudi v tem, da je kot "prvi pozvan, da ohrani obdolženčevo svobodo in da je njegov zagovornik. Prvi, a velikokrat tudi zadnji in edini"⁶⁸ Je nekdo, na koga se lahko človek obrne, ko je v hudi stiski.⁶⁹ Po samem bistvu je tako vedno v opoziciji države, njej drži ogledalo.⁷⁰

⁵⁹ M. Jelenič Novak v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 45.20 – 45.30 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁶⁰ Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 51.10 – 51.20 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁶¹ Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 28.30 – 28.39 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁶² R. Završek v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 28.48 – 29.07 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁶³ Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 29.39 – 29.53 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁶⁴ Prav tam., 41.30 – 41.44 min.

⁶⁵ A. Razdrih v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 41.45 – 42.13 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁶⁶ J. Sovdat v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 42.52 – 42.13 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁶⁷ J. Kranjc v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 43.20 – 43.31 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁶⁸ I. Politeo v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 1.38 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁶⁹ P. Čeferin v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 2.13 – 2.27 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

⁷⁰ S. Fortuna v: Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 2.29 – 2.54 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

Prav tako bi po mnenju R. Čeferina brez kakovostne obrambe pravic s strani odvetnikov določbe URS o varstvu človekovih pravic, ostale le mrtva črka na papirju.⁷¹ Pomen aktivne in kakovostne obrambe potrjuje tudi sodna praksa ESČP. V zadevi *Daud proti Portugalski* je ESČP ugotovilo kršitev pravice do poštenega sojenja, ker zagovornik, postavljen po uradni dolžnosti, svoje naloge ni opravljal z zadostno skrbnostjo – obdolženca med drugim kar osem mesecev ni obiskal v priporu. Podobno je v zadevi *Sannino proti Italiji* ugotovilo kršitev pravice do poštenega postopka, ker so se med kazenskim postopkom večkrat zamenjali zagovorniki, ki zaradi pomanjkljive seznanjenosti s spisom niso mogli zagotoviti učinkovite obrambe. Iz navedenega izhaja, da mora biti pravica do obrambe zagotovljena dejansko in učinkovito, ne pa zgolj formalno. Pri tem ima odvetnik ključno vlogo. Obdolženec se brez strokovne pravne pomoči praviloma ne more učinkovito braniti, in sicer zaradi več razlogov: osebnih okoliščin (na primer duševne bolezni, duševne motnje ali nižje stopnje intelektualne razvitosti), procesnih omejitev (npr. nenavzočnosti na glavni obravnavi), nepoznavanja prava ter svoje osebne vpletenosti v zadevo, ki pogosto onemogoča objektivno presojo in racionalno načrtovanje obrambe. Naloga zagovornika je, da s svojim strokovnim znanjem in procesnim delovanjem odpravi oziroma zmanjša vpliv teh okoliščin ter zagotovi, da obdolženec v razmerju do tožilstva ni v podrejenem položaju. Le na ta način je mogoče uresničiti načelo enakosti orožij, ki predstavlja enega temeljnih elementov poštenega kazenskega postopka.⁷²

Iz navedenega izhaja, da odvetnik ne varuje zgolj interesov svoje stranke, temveč s kakovostnim in vestnim opravljanjem svojega poklica prispeva tudi k uresničevanju ustavnih jamstev in vladavine prava. Brez strokovnih, neodvisnih in zavzetih odvetnikov ni mogoče učinkovito zagotavljati pravice do obrambe, pravice do poštenega sojenja in posledično delovanja pravne države.⁷³ Enakemu stališču, da brez odvetništva, ni pravne države, se pridružuje Plauštajner.⁷⁴

R. Čeferin opozarja, da javnost odvetništvo pogosto dojema kot dejavnik, ki prispeva k dolgotrajnosti sodnih postopkov, neučinkovitosti pravosodja in drugim pomanjkljivostim sodnega sistema. Po takšnem razumevanju "pošten" odvetnik ne bi smel zagovarjati storilcev najtežjih kaznivih dejanj, če pa to počne, naj bi ga vodil predvsem finančni interes. Takšno dojemanje temelji na prepričanju, da odvetniki z uveljavljanjem procesnih pravic, opozarjanjem na kršitve postopka, predlaganjem izločitve nezakonito pridobljenih dokazov in vlaganjem pravnih sredstev preprečujejo pravičen razplet kazenskega postopka ter omogočajo, da storilci kaznivih dejanj ostanejo nekaznovani. Vendar takšno razumevanje po mnenju avtorja ne upošteva dejanske ustavne vloge odvetništva. Naloga odvetnika namreč ni zagotavljati obsodilnih sodb ali prispevati k čim hitrejšemu zaključku postopka, temveč učinkovito varovati pravice in pravne interese svoje stranke. Pravica do obrambe in do kakovostne pravne pomoči je zagotovljena vsakomur, ne glede na naravo očitane kaznivega dejanja, zato ima odvetnik dolžnost zagotoviti strokovno in učinkovito zastopanje tudi osebam, katerih ravnanja javnost najostreje obsoja. Takšno zastopanje ne pomeni odobravanja

⁷¹ R. Čeferin, Pomen odvetništva za varstvo človekovih pravic in svoboščin, *Odvetnik*, Leto XXVII, št. 3 (121), Ljubljana 2025, str. 7.

⁷² Prav tam.

⁷³ Prav tam.

⁷⁴ K. Plauštajner, Omejitve pri opravljanju odvetniškega poklica, *Odvetnik*, Leto XXVI, št. 5 (118), Ljubljana 2024, str. 18.

njihovih dejanj, temveč uresničevanje ustavnih jamstev poštenega postopka in načela enakosti orožij.⁷⁵

Tako hkrati opozarja, da laična javnost pogosto ne prepozna širše družbene vloge odvetništva. V času, ko so človekove pravice, demokratične institucije in vladavina prava izpostavljene številnim izzivom, med drugim tudi zaradi širjenja dezinformacij in vpliva digitalnih tehnologij na oblikovanje javnega mnenja, postaja pomen neodvisnega odvetništva še izrazitejši. Poleg svobodnih medijev in neodvisnega sodstva predstavljajo tudi strokovni, pokončni in neodvisni odvetniki enega izmed ključnih varovalnih mehanizmov demokratične družbe ter učinkovitega varstva človekovih pravic.⁷⁶

Poleg navedenega Plauštajner opozarja na razlike med ameriškim in evropskim razumevanjem odvetniškega poklica. Po njegovem mnenju je v Združenih državah Amerike odvetništvo izrazitejše podvrženo tržnim zakonitostim, pri čemer naj bi bila konkurenca za pridobivanje strank pogosto postavljena pred tradicionalne etične vrednote poklica. Posledično naj bi bile klasične prvine odvetništva, kot so pomoč posamezniku, humanost, spoštovanje človekovega dostojanstva, resnice, pravičnosti in poklicne tajnosti, manj izrazite kot v evropski pravni tradiciji. Evropsko odvetništvo se po drugi strani zavzema za ohranitev posebnega položaja odvetniškega poklica in nasprotuje njegovemu popolnemu podrejanju tržnim načelom. Odvetništvo se namreč ne razume kot običajna gospodarska dejavnost, temveč kot poklic posebnega javnega pomena, katerega bistvene značilnosti ostajajo neodvisnost, etičnost in varstvo človekovih pravic. Zato je globalizacija odvetniškega poklica sprejemljiva le, če ne ogroža njegovih temeljnih vrednot in posebnosti.⁷⁷

Takšno razumevanje potrjuje tudi Evropski parlament, ki v Resoluciji o višini honorarjev za svobodne poklice poudarja, da morajo odvetniki pri opravljanju svojega poklica poleg interesov svojih strank in poklica upoštevati tudi javni interes. Resolucija posebej izpostavlja, da mora biti odvetniško delo opravljeno na visoki moralni, etični in strokovni ravni, hkrati pa poudarja pomen ustrezne ureditve odvetniških tarif kot enega izmed mehanizmov za zagotavljanje neodvisnega in kakovostnega opravljanja poklica.⁷⁸

Nenazadnje je odvetništvo poklic, ki temelji na pomoči posamezniku in medsebojnem zaupanju. Tako kot je zdravnik varuh pacientovega zdravja, je odvetnik varuh pravic, pravnih koristi in interesov svoje stranke ter ji pogosto predstavlja edino strokovno oporo pri varstvu njenih pravic. Prav zaradi narave tega poklica njegov obstoj in družbeni ugled ne moreta temeljiti zgolj na zasledovanju lastnih interesov ali ekonomskih ciljev, temveč zahtevata visoko stopnjo samoomejevanja in odgovornega ravnanja. Poklic zaupanja namreč lahko ohrani svoj poseben družbeni položaj le, če njegovi nosilci svoje delovanje podrejajo tudi etičnim načelom in javnemu interesu. Sodobni odvetnik deluje v vse bolj globaliziranem in mobilnem okolju, zato postajajo

⁷⁵ R. Čeferin, Pomen odvetništva za varstvo človekovih pravic in svoboščin, *Odvetnik*, Leto XXVII, št. 3 (121), Ljubljana 2025, str. 9.

⁷⁶ R. Čeferin, Pomen odvetništva za varstvo človekovih pravic in svoboščin, *Odvetnik*, Leto XXVII, št. 3 (121), Ljubljana 2025, str. 9.

⁷⁷ K. Plauštajner, Omejitve pri opravljanju odvetniškega poklica, *Odvetnik*, Leto XXVI, št. 5 (118), Ljubljana 2024, str. 18.

⁷⁸ Prav tam.

strokovnost, etičnost in neodvisnost še pomembnejši pogoji za ohranitev ugleda poklica. Njegov položaj v družbi se razlikuje od izrazito tržno usmerjenih poklicev, saj odvetniška dejavnost ni namenjena zgolj ustvarjanju dobička, temveč predvsem varovanju pravic posameznika in zagotavljanju učinkovitega dostopa do pravnega varstva. Zato evropska pravna tradicija od odvetnikov upravičeno zahteva višje etične standarde, kot jih poznajo številni drugi poklici.⁷⁹

Čeprav je odvetništvo urejeno z zakonom, njegova temeljna pravila ravnanja izvirajo iz dolgoletnega razvoja pravne kulture, običajnega prava in poklicne etike. Prav zaradi tega mora odvetništvo samo sebi postavljati stroge etične meje, saj lahko le tako ohranja svojo samostojnost, neodvisnost in družbeni ugled. Samoregulacija zato ni zgolj značilnost odvetniškega poklica, temveč eden njegovih bistvenih pogojev. Poseben položaj odvetništva izhaja tudi iz njegove ustavne vloge. Kot del pravosodja odvetništvo pomembno prispeva k varovanju osebne svobode, življenja, premoženja ter drugih pravic in pravnih interesov posameznikov. Pri zastopanju strank mora biti odvetnik neodvisen od države, drugih centrov moči in vsakršnih zunanjih pritiskov. Prav zato mu nihče ne sme narekovati načina zastopanja stranke, njegova neodvisnost pa hkrati pomeni tudi dolžnost visoko moralnega in odgovornega ravnanja. Avtoriteta odvetnika namreč ne temelji na oblasti ali formalnem družbenem položaju, temveč na strokovnem znanju, prepričljivosti pravnih argumentov, osebni integriteti in moči izrečene besede. Tako so odvetniki hkrati povezani s skupno odgovornostjo za ugled poklica. Ravnanje posameznega odvetnika vpliva na javno podobo celotnega odvetništva, zato vsaka kršitev poklicnih pravil ali etičnih načel zmanjšuje zaupanje javnosti v poklic kot celoto. Varovanje ugleda odvetništva je zato skupna odgovornost vseh njegovih nosilcev. Vsako ravnanje, ki ogroža njegovo neodvisnost ali dostojanstvo, je zato nezdržljivo z odvetniškim poklicem, saj ne škoduje zgolj posameznemu odvetniku, temveč zmanjšuje ugled celotnega poklica.⁸⁰

Odvetništvo je obenem poklic nenehnega prizadevanja za varstvo človekovih pravic, obrambo posameznika, spoštovanje pravnih načel, preprečevanje samovolje in uveljavljanje resnice. Za učinkovito opravljanje teh nalog morajo odvetniki razpolagati ne le z visokim strokovnim znanjem, temveč tudi z moralno trdnostjo, poklicno etiko in neodvisnostjo. Prav zato imajo notranje, avtonomno sprejete etične omejitve večji pomen za položaj in ugled odvetništva kot zgolj zakonske omejitve njegovega delovanja. Za poklice, ki temeljijo na zaupanju javnosti, velja, da njihov obstoj in ugled odločilno določata etično ravnanje in osebna integriteta njihovih nosilcev. Posebnost odvetništva se zato kaže v tem, da njegovo delovanje ni odvisno zgolj od spoštovanja pravnih pravil, temveč v enaki meri tudi od spoštovanja moralnih vrednot. Le na tej podlagi lahko odvetništvo uresničuje svojo ustavno funkcijo varuha posameznika pred samovoljo in zlorabami oblasti ter učinkovito prispeva k delovanju demokratične in pravne države. Temeljne vrednote odvetništva tako ostajajo pomoč posamezniku, poklicna tajnost, humanost, kulturnost, spoštovanje človekovega dostojanstva, resnice in pravičnosti ter visoka strokovnost. Prav spoštovanje teh etičnih postulatov odvetništvu zagotavlja trajen ugled in čast v družbi. Zato se mora odvetništvo tudi v času

⁷⁹ Prav tam.

⁸⁰ Neodvisnost odvetništva ima tudi pomembno zgodovinsko razsežnost. Že v klasičnem Rimu je lahko odvetniški poklic opravljal le svoboden človek. Danes se ta svoboda kaže predvsem kot duhovna, poklicna in materialna neodvisnost, brez katere odvetnik ne more učinkovito opravljati svoje funkcije (Prav tam.).

globalizacije pravnih storitev upirati pretirani komercializaciji poklica ter ohranjati svojo vpetost v slovensko in evropsko pravno ter civilizacijsko tradicijo. To lahko doseže le, če poleg interesov poklica dosledno upošteva tudi javni interes ter svojo dejavnost razume kot del pravne in moralne sfere družbe. Prav v tem je bistvo odvetništva kot poklica zaupanja – poklica, katerega trajni ugled in družbeni pomen temeljita na neločljivi povezanosti prava, morale, strokovnosti in neodvisnosti.⁸¹

Pri tem Maček izpostavlja na t.i. institucionalni egoizem, pri čemer pri opravljanju svojega dela ugotavlja nezaupljivost, zavist, prepirljivost, sumničavost in brezobzirno tekmovalnost. Nadalje meni, da lahko želja po poklicnem uspehu, družbenem ugledu in finančni koristi posamezne odvetnike privede do ravnanj, ki presegajo zgolj neetično ali nemoralno ravnanje, kar naj bi potrjevali tudi nekateri javno odmevni primeri iz odvetniške prakse. Po njegovem mnenju negativna dejanja posameznikov pomembno vplivajo na javno podobo celotnega odvetniškega poklica. Hkrati kritično ocenjuje tudi delovanje stanovskih institucij, za katere meni, da v posameznih primerih ne ukrepajo dovolj odločno zoper vplivne člane poklica. Takšna pasivnost lahko po njegovem mnenju zmanjšuje zaupanje javnosti v učinkovitost notranjega nadzora ter ustvarja vtis tolerance do neetičnega ravnanja.⁸²

Po njenem in Pavlihovem mnenju trenutno živimo v prelomnem času ultra neoliberalne korpokracije, partitokracije, patokracije, korupcije, materialne zasvojenosti, nasilja, neenakopravnosti ter neumnega uničevanja modrega planeta, v anomiji namesto družbeni normativni integraciji, v smradu nezaupljivosti, zavisti, prepirljivosti, sumničavosti in brezobzirne tekmovalnosti. Pavliha vidi odvetnika kot eni iz med izjemno vplivnih družbenih skupin, ki bi morala bistveno večjo vlogo pri preporodu vrednot in "očiščenju" pravosodja, ne nazadnje z odločnejšim ravnanjem do tiste peščice, ki jim ni v čast.⁸³ Posebej zanimivi so tudi rezultati raziskave javnega mnenja, iz katerih izhaja, da približno polovica vprašanih meni, da Slovenija ni pravna država in da je raven pravne kulture nizka. Le približno tretjina vprašanih zaupa sodiščem, državnemu zboru pa zgolj 16,7 %. Po avtorjevem mnenju odvetniki prav tako ne uživajo visokega družbenega ugleda, predvsem zaradi zaznanih osebnostnih pomanjkljivosti ter očitkov o manipulativni uporabi prava. Da takšno dojemanje ni značilno zgolj za Slovenijo, kažejo tudi podatki iz Združenih držav Amerike, kjer skoraj tri petine prebivalcev odvetnikom očita pohlepnost, le približno petina pa jih meni, da so pošteni, etični, vestni in sočutni. Poleg tega dve tretjini anketirancev menita, da odvetniki pri svojem delu ne stremijo prvenstveno k uresničevanju pravičnosti, temveč predvsem k iskanju načinov za izigravanje pravnega sistema in doseganje zmage za svojo stranko.⁸⁴ Leslie C. Levin⁸⁵ denimo analizira šest "discipliniranih odvetnikov" iz Avstralije, Nove Zelandije, Kanade, Združenega kraljestva in Nizozemske; izsledke primerja z drugimi

⁸¹ Prav tam.

⁸² N. Maček, Kdo je vreden zaupanja za opravljanje odvetniškega poklica – ponovno, *Odvetnik*, Leto XXIV, št. 5 (108), Ljubljana 2022, str. 41.

⁸³ M. Pavliha, Kdo je vreden zaupanja za opravljanje odvetniškega poklica?, *Odvetnik*, Leto XXIV, št. 4 (107), Ljubljana 2022, str. 8.

⁸⁴ Glej tudi: D. Rhode, Expanding the Role of Ethics in Legal Education and the Legal Profession, 17. 1. 2002, URL: <https://www.scu.edu/ethics/focus-areas/more-focus-areas/resources/expanding-the-role-of-ethics-in-legal-education/> (dostopno dne: 20. 4. 2026).

⁸⁵ L.C. Levin: Misbehaving Lawyers: Cross-Country Comparisons, *Legal Ethics*, Vol. 15, Part 2, 2012, strani 357–377.

raziskavami in ugotavlja, da obstajajo v različnih pravnih sistemih podobne značilnosti kršiteljev. Večinoma so to denarno motivirani moški, nagnjeni k laganju (v svojo ali strankino korist, zaradi strahu pred kaznovanjem), psihično moteni (narcisoidni in pogosto zasvojeni z alkoholom ali mamili) in makiavelistično naravnani, kar se kaže v njihovem manipulativnem, pretkanem, izkoriščevalskem in nepoštenem ravnanju, največkrat zaradi družbenega ugleda in moči. Ker vrana praviloma vrani ne izkljuje oči, disciplinski organi v dvomu odločajo v prid odvetnikom, zato izrekajo simbolične in premile kazni, kar prispeva k povratništvu.⁸⁶

Slednje pa velja po mnenju Pavlihe pripisati šolanju, saj se je "evropsko in slovensko poučevanje prava pretirano nalezlo ameriškega agresivnega pehanja, zaviralne pedantnosti in častihlepnega elitizma".⁸⁷ Negativna družbena percepcija odvetniškega poklica se odraža tudi v številnih pregovorih, rekih in šalah, ki spremljajo odvetništvo skozi zgodovino. Zgovorni so denimo francoski pregovor "*Hiše odvetnikov so sezidane iz glav bedakov*", slovensko reklo "*Kdor z denarjem kam ne ve, naj bi še žida in se pravdati začne*" ter kitajski pregovor "*List papirja, ki ga v sodišče zanese veter, iz njega komaj izvlečeta dva vola*." Takšni pregovori ponazarjajo dolgoletno predstavo o odvetnikih kot osebah, ki bogatijo na račun sporov in tujih težav, hkrati pa kažejo, da stereotipi o odvetništvu niso omejeni na posamezno pravno kulturo, temveč so razširjeni v različnih družbah in zgodovinskih obdobjih.⁸⁸ Tudi Jenull povezuje odvetništvom z lovom za denarjem in uspehom za vsako ceno, pri čemer po njegovem mnenju praksa kaže, da ni mogoče pričakovati doslednega ravnanja po zapisanih pravilih, kaj šele po moralnih normah. Upoštevanje potrebo po lastni eksistenci, je njihovo samoomejevanje, nerealno in naivno, če ne celo sprenevedanje.⁸⁹

Po mnenju Štoka je odvetnik vedno blizu človeku v stiski, saj mu poleg strokovne pravne pomoči pogosto nudi tudi pomembno človeško oporo. Zaradi zastopanja pravic svojih strank se odvetniki nemalokrat znajdejo pod pritiskom javnosti ter so izpostavljeni ostrim kritikam in neutemeljenim očitkom. Kljub temu je njihovo temeljno poslanstvo vztrajati pri iskanju resnice, varovanju pravičnosti in zagotavljanju učinkovitega pravnega varstva, kar presega interes posamezne stranke in prispeva k uresničevanju temeljnih vrednot pravne države.⁹⁰

Pri tem pa Pirc Musar vidi odvetnika kot "upanje za ljudi, ko se znajdejo na razpotju; so njihov glas, ko sami ne zmorejo spregovoriti. Ne gre le za zmago na sodišču, ampak utrjevanje zaupanja ljudi v pravosodni sistem; sistem, v katerega verjamemo in za katerega se borimo. In to je cilj, ki presega vsak posamezen primer – gre za zaupanje ljudi v delo odvetnika, zaupanje, da bo ta v vsakem trenutku deloval pokončno in neomajno ter za stranko storil vse, kar mu predpisi dopuščajo".⁹¹ Tudi Majaron je zapisal, da "odvetnik ne sme nikoli pozabiti, da je njegova prva dolžnost človek, ne le

⁸⁶ M. Pavliha, Kdo je vreden zaupanja za opravljanje odvetniškega poklica?, Odvetnik, Leto XXIV, št. 4 (107), Ljubljana 2022, str. 9.

⁸⁷ Prav tam., str. 13.

⁸⁸ Prav tam., str. 14.

⁸⁹ H. Jenull, Odvetnik in javnost, št. 4, Ljubljana 1999, str. 14.

⁹⁰ D. Štok, Zahvalni govor dr. Draga Štoke, Odvetnik, Leto XXVI, št. 5 (118), Ljubljana 2024, str. 44.

⁹¹ N. Pirc Musar, Slovensko odvetništvo je sodoben, napreden in pomemben del našega pravosodnega sistema, 18.10.2024, URL: <https://www.predsednica-slo.si/sl/objave/slovensko-odvetnistvo-je-sodoben-napreden-in-pomemben-del-nasega-pravosodnega-sistema> (dostopno dne: 28. 5. 2026).

stranka".⁹² Kar je po mnenju Doljakove temelj na katerem stoji odvetništvo.⁹³ V današnjem času se moramo zavedati da gre za poklic, "ki se mora opravljati s srcem in razumom. In da pravica in človečnost hodita z roko v roki, da moč prava ni v paragrafih, temveč v ljudeh. Ko branimo pravico drugega, krepimo temelj lastne svobode. Uči nas, da je moč prava največja tam, kjer je človek najbolj ranljiv. Pravo je most med resnico in upanjem; most, ki ga gradimo z znanjem, s pogumom in s srcem".⁹⁴

6. UGOTOVITVE Z OKROGLE MIZE O VLOGI ODVETNIŠTVA S SODNIM SVETOM

Na okrogli mizi o vlogi odvetništva in sodstva so sogovorniki izpostavili, da odvetnik ni zgolj zastopnik interesov stranke, temveč pomemben dejavnik učinkovitega delovanja sodnega sistema. Predsednica Sodnega sveta in nekdanja sodnica Vrhovnega sodišča Republike Slovenije Urška Kežmah je poudarila, da lahko kot odvetnica posamezniku pogosto neposredno pomaga več kot kot sodnica. Sodniška funkcija je namreč omejena na odločanje v okviru zakona in procesnih pravil, medtem ko lahko odvetnik stranko spremlja skozi celoten postopek, jo usmerja, ji pojasnjuje pravne posledice ter aktivno skrbi za učinkovito uveljavljanje njenih pravic.

Posebej je izpostavila, da prisotnost strokovno usposobljenega odvetnika pomembno prispeva k zagotavljanju načela enakosti orožij (*equality of arms*), ki predstavlja eno temeljnih procesnih jamstev poštenega postopka. Kadar je stranka pravno zastopana, je delo sodišča lažje in učinkovitejše, saj odvetnik pozna procesna pravila, pravočasno navaja relevantna dejstva in predlaga ustrezne dokaze. Nasprotno pa mora sodnik pri pravno nevešči stranki iskati ravnotežje med dolžnostjo materialnega procesnega vodstva in zahtevo po nepristranskosti. Če sodišče eni stranki pomaga preveč, lahko druga stranka upravičeno dobi občutek, da je porušeno procesno ravnotežje.

Razpravljavci so opozorili tudi na pomen kakovostnega odvetniškega zastopanja. Slabo poznavanje prava ali procesnih pravil lahko povzroči, da stranka svojih pravic sploh ne more učinkovito uveljaviti, čeprav bi ji po materialnem pravu sicer pripadale. Prav zaradi tega je bilo poudarjeno, da je kakovosten sistem brezplačne pravne pomoči bistven pogoj za dejanski dostop do sodnega varstva.

Sodnik Andrej Ekart je poudaril, da mora biti končni cilj vsakega sodnega postopka, da stranka postopek doživi kot pošten. Tudi kadar je z odločitvijo nezadovoljna, mora imeti občutek, da je bila slišana in da je sodišče njene argumente resno obravnavalo. Prav občutek procesne pravičnosti pomembno vpliva na zaupanje javnosti v sodstvo in pravno državo.

Oba sogovornika sta posebej izpostavila tudi pomen odvetnikov pri doseganju sodnih poravnjav. Odvetnik pogosto deluje kot most med sodiščem in stranko, saj lahko strokovno pojasni sodnikova

⁹² S. Ahlin Doljak, Zahvalni govor dr. Sare Ahlin Doljak, Odvetnik, Leto XXVII, št. 5 (123), Ljubljana 2025, str. 35.

⁹³ Prav tam.

⁹⁴ Prav tam.

stališča in stranki pomaga razumeti prednosti sporazumne rešitve. Ker je poravnava rezultat avtonomne odločitve strank, jo te praviloma lažje sprejmejo in z njo tudi lažje živijo kot s sodbo, ki jim je naložena od zunaj. V tem smislu odvetnik ne prispeva zgolj k varstvu pravic svoje stranke, temveč tudi k hitrejšemu, učinkovitejšemu in manj konfliktnemu reševanju sporov.

V razpravi je bilo opozorjeno tudi na izzive odvetniškega poklica. Predstavniki odvetništva so poudarili, da javnost pogosto zmotno dojema odvetnike kot izrazito premožne, čeprav večina odvetnikov ne živi prestižno. Uspešno opravljanje poklica zahteva dolgoletno pridobivanje ugleda, strokovnega znanja in zaupanja strank, pri čemer mladi odvetniki pogosto težko vzpostavijo stabilno prakso.

Posebna pozornost je bila namenjena tudi vplivu umetne inteligence na pravni poklic. Sogovorniki so ocenili, da umetna inteligenca lahko predstavlja koristno podporno orodje pri pravnem delu, vendar ne more nadomestiti temeljne naloge sodnika ali odvetnika – pravnega vrednotenja, tehtanja okoliščin posameznega primera ter sprejemanja odgovorne odločitve. Pravo namreč ni zgolj uporaba pravil, temveč zahteva presojo, razumevanje življenjskih okoliščin in uporabo pravnih vrednot, česar umetna inteligenca sama ne zmore.

Skupna ugotovitev razprave je bila, da odvetništvo ni pomembno zgolj zaradi zastopanja posameznih interesov, temveč predstavlja enega ključnih stebrov učinkovitega sodnega varstva in pravne države. Strokoven, etičen in neodvisen odvetnik ne prispeva le k varstvu pravic svoje stranke, temveč tudi k kakovosti sodnega odločanja, zaupanju javnosti v pravosodje in učinkovitemu delovanju celotnega pravnega sistema.

7. ZAKLJUČEK⁹⁵

Odvetniki predstavljajo enega ključnih stebrov ustavne demokracije in pravne države, saj pri svojem delu ne opravljajo zgolj naloge pravnih strokovnjakov, temveč tudi pomembno družbeno funkcijo varuhov človekovih pravic, ustavnosti in vladavine prava. Njihova odgovornost presega zastopanje strank v sodnih in drugih postopkih, saj s svojim delovanjem prispevajo k ohranjanju ravnovesja med pravicami posameznika in javnim interesom ter k utrjevanju zaupanja v pravni red. Prav zaradi te posebne vloge odvetništva ni mogoče obravnavati zgolj kot tržne dejavnosti, temveč kot poklic posebnega javnega pomena.

Hiter tehnološki razvoj, digitalizacija in globalizacija pomembno spreminjajo način opravljanja odvetniškega poklica. Pravne inovacije in uporaba novih tehnologij bodo omogočile učinkovitejše in kakovostnejše opravljanje pravnih storitev ter lahko prispevale k večji dostopnosti pravnega varstva. Hkrati bodo regulativne spremembe, povezane z razvojem umetne inteligence, digitalnih tehnologij in varstva zasebnosti, od odvetnikov zahtevale pridobivanje novih strokovnih znanj ter prilagajanje spreminjajočemu se pravnemu okolju. Globalizacija bo dodatno povečala pomen

⁹⁵ Povzeto po: Attorneys.Media, What is the role of a lawyer in modern society and why does it matter today, n.d., URL: <https://attorneys.media/role-lawyer-modern-society-why-matters> (dostopno dne: 10. 6. 2026).

poznavanja mednarodnega prava, čezmejnih gospodarskih razmerij in primerjalnopravnih ureditev, zaradi česar bo uspešno opravljanje poklica vse bolj odvisno od širšega pravnega znanja in razumevanja različnih pravnih kultur.

Na razvoj odvetništva bodo vplivale tudi demografske spremembe in spreminjajoča se pričakovanja družbe, ki bodo preoblikovala način sodelovanja s strankami in organizacijo odvetniškega dela. Kljub temu bodo temeljne vrednote poklica ostale nespremenjene. Ne glede na tehnološke in družbene spremembe bo odvetništvo tudi v prihodnje temeljilo na neodvisnosti, strokovnosti, etičnosti, varstvu človekovih pravic ter spoštovanju ustavnosti in vladavine prava.

Razumevanje vloge odvetnika v sodobni družbi zato potrjuje, da odvetništvo ni zgolj poklicna storitev na trgu, temveč eden izmed temeljnih stebrov demokratične in pravne države. Z učinkovitim varovanjem pravic posameznikov, zagotavljanjem poštenega postopka ter prispevanjem k razvoju in ohranjanju pravnega reda odvetniki omogočajo delovanje ustavne demokracije ter pomembno soustvarjajo pravno državo za sedanje in prihodnje generacije.

8. VIRI IN LITERATURA

8.1. Literatura

- Attorneys.Media, What is the role of a lawyer in modern society and why does it matter today, n.d., URL: <https://attorneys.media/role-lawyer-modern-society-why-matters> (dostopno dne: 10. 6. 2026).
- D. Rhode, Expanding the Role of Ethics in Legal Education and the Legal Profession, 17. 1. 2002, URL: <https://www.scu.edu/ethics/focus-areas/more-focus-areas/resources/expanding-the-role-of-ethics-in-legal-education/> (dostopno dne: 20. 4. 2026).
- D. Štok, Zahvalni govor dr. Draga Štoke, Odvetnik, Leto XXVI, št. 5 (118), Ljubljana 2024.
- E. Zakonjšek, Zahvalni govor mag. Emila Zakonjška, Odvetnik, Leto XXVII, št. 5 (123), Ljubljana 2025.
- G. Bequai, Why Lawyers Matter: History and Lessons, 1. 2. 2021, URL: <https://vsb.org/AD/groups/DV/articles/20210201-invictus-editor.aspx> (dostopno dne: 19. 5. 2026).
- H. Jenull, Odvetnik in javnost, št. 4, Ljubljana 1999.
- J. Kranjc, Odvetnik v antičnem Rimu, Odvetnik, Leto IV., št. 2 (15), Ljubljana 2002.
- J. Vasquez, A Look Into How Lawyers Came About Everyday Life, 9. 1. 2020, URL: <https://www.josephvasquezlaw.com/blog/2020/1/9/a-look-into-how-lawyers-came-about-everyday-life> (dostopno dne: 5. 5. 2026).
- K. Plauštajner v: L. Šturm (ur.): Komentar Ustave RS, FPDEŠ, Ljubljana 2002.
- K. Plauštajner, Omejitve pri opravljanju odvetniškega poklica, Odvetnik, Leto XXVI, št. 5 (118), Ljubljana 2024.
- L.C. Levin: Misbehaving Lawyers: Cross-Country Comparisons, Legal Ethics, Vol. 15, Part 2, 2012.
- M. Pavliha, Kdo je vreden zaupanja za opravljanje odvetniškega poklica?, Odvetnik, Leto XXIV, št. 4 (107), Ljubljana 2022.
- N. Maček, Kdo je vreden zaupanja za opravljanje odvetniškega poklica – ponovno, Odvetnik, Leto XXIV, št. 5 (108), Ljubljana 2022.
- N. Pirc Musar, Slovensko odvetništvo je sodoben, napreden in pomemben del našega pravosodnega sistema, 18.10.2024, URL: <https://www.predsednica-slo.si/sl/objave/slovensko-odvetnistvo-je-sodoben-napreden-in-pomemben-del-nasega-pravosodnega-sistema> (dostopno dne: 28. 5. 2026).
- Odvetniška zbornica Slovenije, O odvetnistvu, n.d., URL: <https://www.odv-zb.si/odvetniska-zbornica/predstavitev/o-odvetnistvu> (dostopno dne: 1. 6. 2026).
- R. Čeferin, Pomen odvetništva za varstvo človekovih pravic in svoboščin, Odvetnik, Leto XXVII, št. 3 (121), Ljubljana 2025.
- R. W. Gordon, Lawyers, the Legal Profession & Access to Justice in the United States: A Brief History, Daedalus, 2019, URL: <https://www.amacad.org/publication/daedalus/lawyers-legal-profession-access-justice-united-states-brief-history> (dostopno dne: 6. 5. 2026).
- S. Ahlin Doljak, Zahvalni govor dr. Sare Ahlin Doljak, Odvetnik, Leto XXVII, št. 5 (123), Ljubljana 2025.
- Smokeball, A Brief Guide to the History of Lawyers, 6. 4. 2021, URL: <https://www.smokeball.com/blog/brief-guide-to-the-history-of-lawyers> (dostopno dne: 18. 5. 2026).

T. Pickens, The Meaning in a Lawyer's Life, Oklahoma Bar Journal – OBJ 93 Vol 4, April 2022, URL: <https://www.okbar.org/barjournal/april-2022/pickens/> (dostopno dne: 4. 4. 2026).

Teršek, Ustavnopravna izhodišča odvetništva, Odvetnik, Leto X, št. 4 (37), Ljubljana 2007.

V. Rijavec, Pojem odvetništva v novi perspektivi, Odvetnik, Leto XX, št. 1 (84), Ljubljana 2018.

W. E. Burger, The Role of the Lawyer in Modern Society, Brigham Young University Law Review, 1975 581, Brigham Young University, J. Reuben Clark Building (JRCB) 2013, str. 582, URL: <https://digitalcommons.law.byu.edu/lawreview/vol1975/iss3/1> (dostopno dne: 1. 6. 2026).

Zaslon Telecom informacijske tehnologije d.o.o., Paragraf St1, 5. 11. 2018, 2.55 – 4.30 min., URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WRcqsCxQtys> (dostopno dne: 30. 5. 2026).

8.2. Zakonodaja in sodna praksa

Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije, št. U-I-9/98 z dne 16. 4. 1998.

Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije, št. U-I-201/93 z dne 7. 3. 1996.

Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije, št. U-I-212/03 z dne 24. 11. 2005.

Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije, št. U-I-371/98 z dne 24. 5. 2001.

Zakon o odvetništvu (ZOdv) - Uradni list RS, št. 18/93, 24/96 – odl. US, 24/01, 54/08, 35/09, 97/14, 8/16 – odl. US, 46/16, 36/19, 130/22 in 10/26.

NOTARIAT/NOTAR, Nika Krstić

1. UVOD
2. NOTARIAT LETA 1945 IN 1995
3. ZAKON O NOTARIATU
4. IMENOVANJE NOTARJEV
5. RAZREŠITEV NOTARJEV
6. ODGOVORNOST NOTARJA
7. KODEKS NOTARSKE POKLICNE ETIKE
8. PRIHODNOST NOTARJEV

1. UVOD

Notar je vez med posameznikom in državo, ki razlaga pravne norme in neodvisno svetuje ter je prvi prag pri varovanju pravne varnosti državljanov in pravne države. Njegova glavna naloga je sestavljanje javnih listin. To so notarski zapisi, notarski zapisniki in notarska potrdila. Na zahtevo strank sestavlja tudi zasebne listine in zastopa stranko v nepravdnih zadevah pred sodišči ter nespornih zadevah pred drugimi državnimi organi, če so zadeve v neposredni zvezi z notarsko listino, ki jo je sestavil.¹

2. NOTARIAT LETA 1945 IN 1995

"Na predlog Nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije in na temelju četrtega člena odloka o vrhovnem zakonodajnem in izvršilnem narodnem predstavniškem zboru Jugoslavije in Nacionalnem komitetu osvoboditve Jugoslavije kot začasnima organoma vrhovne narodne oblasti v Jugoslaviji med narodno osvobodilno vojno izdaja Predsedništvo Protifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije sledeči odlok:

- 1. člen: na področju demokratične federativne Jugoslavije se odpravljajo vsi javni notariati in javno notarske zbornice.*
- 2. člen: vsi posli, katere so doslej vodili javni notarji, preidejo v pristojnost narodnih sodišč. V ta namen so dolžni javni notarji izročiti pristojnemu narodnemu sodišču ves arhiv, listine in imovino strank, ki se je pri njih zatekla.*
- 3. člen: za likvidacijo javno-notarskih zbornic in izročitev njih arhivov in imovine se postavi v vsaki javno-notarski zbornici delegat.*
- 4. člen: ta odlok stopi v veljavo takoj in vsi predpisi, ki nasprotujejo temu odloku, prenehajo veljati.*

Št. 68, v Beogradu, dne 17. novembra 1944.

*Protifašistični svet narodne osvoboditve Jugoslavije. Tajnik: Rodoljub Čolaković in predsednik: dr. Ivan Ribar."*²

Na slovenskem ozemlju je notariat prenehal z delovanjem v maju 1945 in ponovno pričel z delovanjem 1. junija 1995.³ Z Zakonom o notariatu⁴ (ZN), ki je bil sprejet 21. 2. 1994⁵, Slovenija ponovno pridobi nevtralno institucijo, namenjeno zagotavljanju pravne varnosti v poslovanju civilnopравnih subjektov.⁶

3. ZAKON O NOTARIATU

Pravice in dolžnosti notarjev ureja ZN, ki v 1. členu navaja, da je notariat javna služba, katere delovno področje in pooblastila določa zakon. Notariat opravljajo notarji in notarke, imenovani po zakonu, kot svoboden poklic. Dejavnost se opravlja osebno, razen v primerih, ki jih določa zakon.⁷

Notarji kot osebe javnega zaupanja sestavljajo po določbah ZN javne listine o pravnih poslih, izjavah volje oziroma dejstvih, iz katerih izvirajo pravice, prevzemajo listine v hrambo, denar in vrednostne papirje pa za

¹ Notarska zbornica Slovenije, Notar, n.d., URL: <https://www.notar-z.si/notar> (dostopno dne: 4. 4. 2026).

² Sklep o ukinitvi notarjev in notarskih zbornic, Uradni list Zvezne republike Jugoslavije, št. 1/45, str. 5–6.

³ A. Škrk, Korenine notariata na Slovenskem – Tradicija notariata ni zamrla, Pokrajinski arhiv Maribor, Maribor, 1996, str. 7.

⁴ Zakon o notariatu (ZN) – Uradni list RS, št. 2/07 – uradno prečiščeno besedilo, 33/07 – ZSReg-B, 45/08, 91/13, 189/20 – ZFRO, 130/22, 49/23 – ZUS-1C in 102/23 – ZFPPIPP-H.

⁵ Pravni informacijski sistem Republike Slovenije, n.d., URL: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO1329> (dostopno: 4. 4. 2026).

⁶ V. Rijavec, Korenine notariata na Slovenskem – Pravniški poklic-notar, Pokrajinski arhiv Maribor, Maribor, 1996, str. 25.

⁷ 1. člen ZN.

izročitev tretjim osebam ali državnim organom, opravljajo vse oblike alternativnega reševanja sporov, izvajajo po nalogu sodišč opravila, ki se jim lahko odstopijo po zakonu in izvajajo druga opravila, za katera jih pooblašča zakon. Prihodki notarjev kot oseb javnega zaupanja so javni za potrebe varovanja ugleda notariata kot javne službe in za zagotavljanje zaupanja strank glede delovanja notariata kot javne službe. Poleg prihodka notarja so javni tudi njegovo ime in priimek ter naslov sedeža notarske pisarne. Podatke brezplačno posreduje javnosti Notarska zbornica Slovenije, ki jih pridobi od notarjev.⁸

4. IMENOVANJE NOTARJEV

Za notarja so lahko imenovane osebe, ki izpolnjujejo devet pogojev iz 8. člena ZN. Oseba mora biti državljan Republike Slovenije ali druge države članice Evropske unije ali Evropskega gospodarskega prostora ali državljan Švicarske konfederacije ali države članice Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj, biti mora poslovno sposobna in imeti splošno zdravstveno zmožnost, v Republiki Sloveniji ima pridobljen strokovni naslov univerzitetni diplomirani pravnik ali strokovna naslova diplomirani pravnik (UN) in magister prava oziroma je v tujini končal primerljivo izobraževanje s področja prava, ki se dokazuje s tujo listino o izobraževanju in priloženim mnenjem o izobraževanju ali z odločbo o priznavanju izobraževanja za namen zaposlovanja ali z odločbo o nostrifikaciji. Opraviti je moral pravniški državni izpit, ima pet let praktičnih izkušenj na praviških delih po opravljenem pravniškem državnem izpitu, od tega najmanj eno leto pri notarju, na sodišču, pri odvetniku, na državnem tožilstvu ali pri državnem odvetništvu, je vreden javnega zaupanja za opravljanje notariata, aktivno obvlada slovenski jezik, ima opremo in prostore, ki so potrebni in primerni za opravljanje notariata, ter še ni dopolnil 64 let.⁹

Notarja imenuje na prosto notarsko mesto minister, pristojen za pravosodje. Pred imenovanjem notarja pridobi mnenje Notarske zbornice Slovenije o prijavljenih kandidatih, ki pa zanj ni zavezujoče. Notarska zbornica Slovenija lahko poda mnenje o prijavljenih kandidatih v 30 dneh. Razpis prostega notarskega mesta objavi ministrstvo v Uradnem listu Republike Slovenije. Vloge za imenovanje na razpisano prosto notarsko mesto se vložijo pri ministrstvu.¹⁰ Po tem minister opravi izbiro izmed kandidatov, ki izpolnjujejo zakonske pogoje za imenovanje.¹¹

Pred prisego mora notar skleniti zavarovalno pogodbo za škodo, ki bi utegnila nastati stranki v zvezi z opravljanjem notariata, saj je strankam odgovoren za škodo, ki jim jo povzroči s kršitvijo svojih obveznosti.¹²

Prav tako mora pred prisego notar pridobiti pečat in žig ter v skladu s predpisi, ki urejajo elektronsko identifikacijo in storitve zaupanja, kvalificirano potrdilo za elektronski podpis in kvalificirano potrdilo za elektronski žig. Pečat in žig morata vsebovati grb Republike Slovenije, ime in priimek notarja, naziv notar oziroma notarka ter ime kraja, v katerem ima notar sedež. Odtis pečata in žiga ter notarjev podpis overi predsednik okrožnega sodišča, na območju katerega ima notar sedež. Overjena odtisa pečata in žiga ter overjeni notarjev podpis predsednik sodišča deponira pri Notarski zbornici Slovenije. Notar sme pečat, žig, kvalificirano potrdilo za elektronski podpis in kvalificirano potrdilo za elektronski žig uporabljati samo za

⁸ 2. člen ZN.

⁹ Prvi odstavek 8. člena ZN.

¹⁰ Prvi do tretji odstavek 10. člena ZN.

¹¹ Prvi odstavek 10.a člena ZN.

¹² Prvi in drugi odstavek 14. člena ZN.

dejanja, ki jih opravlja v okviru svojega poslovanja. Zahteva za izdajo kvalificiranih potrdil se predloži Notarski zbornici Slovenije, ki jo posreduje ponudniku kvalificiranih storitev zaupanja. Notarska zbornica Slovenije v soglasju z ministrom in predstojnikom organa, pristojnega za elektronsko identifikacijo in storitve zaupanja, določi seznam ponudnikov, ki izdajajo kvalificirana potrdila za notarje. Evidenco izdanih kvalificiranih potrdil za notarje in notarske pomočnike vodi Notarska zbornica Slovenije.¹³

Po opravljenih dejanjih, ki so določena z zakonom, notar izreče prisego pred predsednikom višjega sodišča, na katerega območju je sedež notarskega mesta, na katero je notar imenovan.¹⁴

*"Prisegam, da bom spoštoval pravni red Republike Slovenije in notariat opravljal vestno, pošteno in nepristransko."*¹⁵

5. RAZREŠITEV NOTARJEV

Notar se razreši, če pisno izjavi, da ne želi več opravljati notariata; če sprejme plačano službo oziroma funkcijo ali se vpiše v imenik odvetnikov; če je obsojen za naklepno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti, na kazen zapora šestih mesecev ali na hujšo kazen; če mu je izrečen varnostni ukrep prepovedi opravljanja notariata; če opravlja posle, ki niso združljivi z ugledom in neoporečnostjo, ki ju zahteva opravljanje notariata; če brez utemeljenega razloga ne začne poslovati z dnem, ki je določen kot začetek nastopa poslovanja; če se ugotovi, da ne izpolnjuje več z zakonom predpisanih pogojev za opravljanje notariata; če je disciplinsko kaznovan z ukrepom odvzema pravice opravljanja notariata; z upokojitvijo, vendar najkasneje, ko dopolni 70 let starosti.¹⁶

6. ODGOVORNOST NOTARJA

Notar je dolžan opravljati storitve s skrbnostjo dobrega pravnega strokovnjaka. ZN določa odškodninsko odgovornost za škodo, povzročeno s kršitvijo dolžnosti ali pooblastil, določenih z zakonom, in disciplinsko odgovornost. Dolžnosti in pooblastil pa ne določa le ZN, ampak tudi drugi zakoni.¹⁷

Notar mora pred sestavo notarske listine strankam na razumljiv način opisati vsebino, pravne posledice nameravanega pravnega posla ali izjave volje, ter jih izrecno opozoriti na znana in običajna tveganja v zvezi s sklenitvijo takšnega pravnega posla ali izjave volje. Notar mora stranke opozoriti tudi na morebitne druge okoliščine v zvezi z nameravanim pravnim poslom, če jih pozna, razen podatkov, ki jih je notar v skladu s 25. členom ZN dolžan varovati kot tajnost. Stranke mora tudi odvracati od nejasnih, nerazumljivih ali dvomnih izjav ter jih izrecno opozoriti na možne pravne posledice takšnih izjav. Če stranke pri svojih izjavah vztrajajo, jih mora vnesti v notarsko listino, ob tem pa navesti tudi opozorila, dana strankam v zvezi z njimi.^{18, 19}

¹³ 15. člen ZN.

¹⁴ Prvi odstavek 16. člena ZN.

¹⁵ Notarska prisega, drugi odstavek 16. člena ZN.

¹⁶ Prvi odstavek 19. člena ZN.

¹⁷ B. Podgoršek, Odgovornost notarja, Pravni letopis številka 1, 2008, str. 155.

¹⁸ 42. člen ZN.

¹⁹ Pojasnilna obveznost.

Če notar pri sestavi listine o pravnem poslu ali pri overitvi podpisa na listini o pravnem poslu ugotovi, da zastopnik ni upravičen za zastopanje stranke pri sklenitvi pravnega posla ali, da so interesi zastopnika v nasprotju z interesi zastopane stranke, mora udeleženca notarskega opravila na to opozoriti ter jih poučiti o posledicah tako sklenjenega pravnega posla. Če udeleženci vztrajajo pri zahtevi za sestavo notarske listine, mora notar zahtevi ugoditi ter na listini navesti, s kakšnimi pomanjkljivostmi in pravnimi posledicami je udeleženca seznanil. Če udeleženci takšni zaznambi nasprotujejo, mora notar sestavo notarske listine odkloniti.^{20, 21}

7. KODEKS NOTARSKE POKLICNE ETIKE

*"Kodeks notarske poklicne etike je zapis načel in pravil, po katerih naj se ravnaajo notariji pri opravljanju svojega poklica, da bi s takšnim ravnanjem in vedenjem zagotavljali ugled notarskega poklica in javno zaupanje vanj. Notarska poklicna etika odseva svojske naloge notarskega poklica v skladu z etičnimi načeli pravne države. Notarji so na skupščini Notarske zbornice Slovenije dne 15.4.1996 sporazumno sprejeli ta kodeks in se s tem zavezali, da bodo spoštovali sprejeta etična načela in pravila kot stanovske dolžnosti ravnanja in vedenja. Načela in pravila tega kodeksa naj bodo v zavesti in prepričanju vsakega notarja. Kodeks notarske poklicne etike velja tako za vse notarje kot tudi za notarske kandidate. Notarji naj v interesu notariata skrbijo in sodelujejo, da se bodo vsi ravnali po teh načelih in pravilih. V kodeksu sprejeta etična pravila ne urejajo pravil poklicnega ravnanja in vedenja izčrpno, temveč so le del poklicnih pravil. Načela in pravila notarske poklicne etike se lahko v kodeksu stalno izpopolnjujejo. Notarji naj pri svojem delu tvorno spremljajo etična vprašanja in naj si prizadevajo v svoje delo vnesti vedno nove in bolj popolne etične prvine. Notarji naj o takem svojem prizadevanju poročajo zborničnim organom ter dajejo pobude in predloge za razpravljanje o načelih in pravilih ter za sprejem in zapis novih načel in pravil notarske poklicne etike. Čeprav naj notar upošteva duh načel in pravil tega kodeksa, vendar samostojno oceni in po svoji vesti odloči, kako naj, upoštevaje vse okoliščine, ravna v vsakem posameznem primeru. V težjih primerih naj se posvetuje s kolegi ali zborničnimi organi. Za svojo odločitev naj kljub temu odgovarja sam osebno. Obvezno razlago načel in pravil kodeksa daje izvršilni odbor zbornice."*²²

7. PRIHODNOST NOTARJEV

Razvoj umetne inteligence odpira nova vprašanja glede prihodnosti notarskega poklica. Digitalizacija notarskega poslovanja in možnost opravljanja posameznih notarskih storitev na daljavo kažeta, da se notariat postopoma prilagaja tehnološkemu razvoju. Umetna inteligenca bi lahko v prihodnosti notarjem pomagala predvsem pri opravljanju administrativnih in ponavljajočih se nalog, obdelavi večjih količin podatkov ter pripravi in pregledu dokumentacije. S tem bi se lahko delo notarjev poenostavilo in postalo učinkovitejše.

Kljub temu umetna inteligenca ne more v celoti nadomestiti notarja. Bistvo notarskega poklica namreč ni zgolj v pripravi pravnih listin, temveč tudi v zagotavljanju pravne varnosti, nepristranskosti in varovanju interesov udeležencev pravnega posla. Pri svojem delu mora notar presoјati konkretne okoliščine posameznega primera in strankam pojasniti pravne posledice njihovih odločitev. Prav osebna presoja in odgovornost notarja ostajata pomembna elementa notarske službe.

²⁰ 24.a člen ZN.

²¹ Pojasnilna obveznost glede zastopanja.

²² Kodeks notarske poklicne etike.

Uporaba umetne inteligence hkrati odpira vprašanja glede varstva osebnih in zaupnih podatkov, pravilnosti informacij in odgovornosti za morebitne napake. Zaradi navedenega je mogoče pričakovati, da bo umetna inteligenca v prihodnosti predvsem podporno orodje pri delu notarja, končna presoja in odgovornost pa bosta še naprej ostali v rokah pravnega strokovnjaka. Prihodnost notariata zato najverjetneje ne bo temeljila na nadomestitvi notarjev z umetno inteligenco, temveč na preišljeni in odgovorni uporabi novih tehnologij pri opravljanju notarske službe.

RAZVOJ SODNEGA POSTOPKA SKOZI ZGODOVINO, Nadja

Belšak, Eva Julija Saletinger

1. UVOD
2. KONSTITUTIVNI POKLICI V PRAVOSODJU – OPREDELITEV POJMA
3. SODNI POSTOPEK V STAREM VEKU
 - 3.1. Mezopotamija in Egipt
 - 3.2. Hebrejsko pravo in antična Grčija
 - 3.3. Rimski sodni postopek
 - 3.4. Rimski pravni poklici
4. SODNI POSTOPEK V SREDNJEM VEKU: OD BOŽJE SODBE DO RACIONALNEGA DOKAZOVANJA
 - 4.1. Germansko običajno pravo in sodni dvoboji
 - 4.2. Ordali kot "božja sodba"
 - 4.3. Papeška revolucija, kanonsko pravo in konec ordalov
 - 4.4. Inkvizitorni postopek in sodno mučenje
 - 4.5. Razvoj akuzatornega (kontradiktornega) postopka v angleškem common law
5. RAZSVETLJENJSKE REFORMA IN OBLIKOVANJE SODOBNEGA SODNEGA POSTOPKA
 - 5.1. Cesare Beccaria in kritika inkvizitornega kazenskega prava
 - 5.2. Kodifikacije 19. stoletja in oblikovanje sodobnega procesnega prava
 - 5.3. Primerjalni pogled: akuzatorni in inkvizitorni model v teoriji Mirjana Damaške
6. RAZVOJ SODSTVA IN SODNEGA POSTOPKA NA SLOVENSKIH TLEH
 - 6.1. Srednjeveška sodna organizacija: ljudska, županska in deželna sodišča
 - 6.2. Posebno mesto tujih pravnih fakultet: institut "*transmissio actorum*"
 - 6.3. Reforme 19. stoletja: od stanovskega k modernemu sodstvu
 - 6.4. Sodstvo v Kraljevini SHS/Jugoslaviji in v socialistični Jugoslaviji
 - 6.5. Sodstvo v samostojni Sloveniji
7. ŠTUDIJA PRIMERA: ČAROVNIŠKI PROCESI V LJUBLJANI IN NA KRANJSKEM
8. ARHIVSKO GRADIVO O SODNIH POSTOPKIH NA SLOVENSKEM
 - 8.1. Organizacija arhivske službe v Sloveniji
 - 8.2. Vrste arhivskega gradiva za raziskovanje sodnega postopka
 - 8.3. Pomen arhivskega gradiva za pravnozgodovinsko raziskovanje
9. ZAKLJUČEK
10. VIRI IN LITERATURA
 - 10.1. Literatura
 - 10.2. Pravni viri
 - 10.3. Spletni viri

1. UVOD

Sodni postopek je eden najstarejših in najbolj univerzalnih družbenih izumov človeštva. Vsaka skupnost, ki preraste stopnjo neposredne samopomoči in maščevanja, mora najti mehanizem, s katerim mirno, predvidljivo in legitimno razrešuje spore med svojimi člani ter ugotavlja odgovornost za kršitve skupnih pravil. Zgodovina tega mehanizma pa ni le zgodovina zakonikov in procesnih pravil, temveč predvsem zgodovina ljudi in poklicev, ki so ta pravila oblikovali, razlagali in izvajali – sodnikov, tožilcev, odvetnikov in notarjev, katerih delovanje je sodni postopek dejavno soustvarjalo, ne le pasivno izvrševalo.

V nadaljevanju bomo ta razvoj sledili od najstarejših pravnih virov Mezopotamije in Egipta, prek hebrejskega prava in atenske heliaie, do rimskega legisakcijskega, formularnega in kognicijskega postopka, ki je prvi uveljavil načela kontradiktornosti in poklicnega razsojanja. Posebna pozornost bo namenjena velikemu razcepu, ki ga je v evropski pravni tradiciji povzročil četrti lateranski koncil leta 1215, ločitvi med kontinentalnim inkvizitornim in angleškim akuzatornim (porotnim) modelom ter razsvetljskim reformam 18. stoletja, ki so pod vplivom Cesareja Beccarie privedle do odprave sodnega mučenja in uveljavitve domneve nedolžnosti. Poseben poudarek bo namenjen tudi razvoju sodstva na slovenskih tleh, od srednjeveških deželskih sodišč do sodobne slovenske sodne ureditve, kar bomo ponazorili s konkretno študijo primera čarovniških procesov na Kranjskem in v Ljubljani ter vlogo arhivskega gradiva pri rekonstrukciji njihovega dejanskega poteka.

2. KONSTITUTIVNI POKLICI V PRAVOSODJU – OPREDELITEV POJMA

Konstitutivni poklici v pravosodju predstavljajo sintagmo, ki ni ustaljen pravni termin, temveč opisni pojem, s katerim označujemo tiste poklicne vloge znotraj pravosodnega sistema, katerih nosilci s svojim strokovnim delovanjem dejavno soustvarjajo pravo in pravni postopek, in ne le pasivno izvršujejo že vnaprej dana pravila. V to skupino uvrščamo predvsem sodnike, državne tožilce, odvetnike, notarje ter sodne pisarje oziroma zapisnikarje, v širšem smislu pa tudi izvedence, sodne pripravnike in univerzitetne učitelje prava, ki so s svojo znanstveno (jurisprudenčno) dejavnostjo oblikovali doktrino, na kateri je sodna praksa slonela.

Sodnik je od nekdaj osrednji nosilec sodne oblasti – oseba, ki v imenu skupnosti (kasneje države) razsoja spore in izreka sankcije. Zgodovinsko gledano se je vloga sodnika razvijala od plemenskega starešine oziroma verskega funkcionarja, ki je sodbo pogosto utemeljeval z voljo božanstva prek rimskega zasebnega sodnika (*iudex privatus*), ki ga je stranki izbrali izmed ugledne javnosti, do poklicnega, formalno izobraženega in od izvršne oblasti neodvisnega sodnika sodobne pravne države.

Tožilec kot samostojen procesni subjekt, ločen od oškodovanca in od sodnika, je razmeroma pozen zgodovinski pojav. V starejših pravnih redih je bil kazenski postopek pretežno akuzatoren – zahtevo za kaznovanje je moral vložiti oškodovanec sam (privatna obtožba), sodnik pa je bil v postopku pasiven razsodnik. Šele z uveljavitvijo inkvizitornega načela v poznem srednjem veku je oblast prevzela iniciativo

pregona po uradni dolžnosti, kar je sčasoma pripeljalo do institucije javnega (državnega) tožilca kot ločenega organa od sodišča.

Odvetništvo je poklic, ki je strankam nudil strokovno pravno pomoč in zastopanje. Njegovi zametki segajo že v antični Rim, kjer so se ob zasebnih sodnikih (*iudices*) pojavili tudi govorniki oziroma zagovorniki (*advocati*, *patroni*), ki so v imenu strank nastopali pred sodiščem, ne da bi bili nujno tudi pravni strokovnjaki v ožjem pomenu besede. To vlogo so pogosto opravljali pravni svetovalci, *iurisconsulti*. Postopoma se je izoblikoval samostojen, organiziran in reguliran poklic, ki je v novejši dobi pridobil status svobodnega poklica z lastno stanovsko samoupravo (odvetniške zbornice).

Notariat je poklic, katerega nosilci sestavljajo javne listine z dokazno in izvršilno močjo ter s tem preprečujejo spore, še preden ti nastanejo. Njegovi koreni segajo v rimske tabelione in v srednjeveško italijansko mestno pravo, od koder se je notarski institut prek recepcije rimskega prava razširil po vsej srednji Evropi, tudi na slovensko ozemlje.

3. SODNI POSTOPEK V STAREM VEKU

3.1 Mezopotamija in Egipt

Najstarejši pisni pravni viri, ki jih pozna človeštvo, izvirajo iz Mezopotamije. Že Ur-Nammujev zakonik (okoli 2100 pr. n. št.) in kasneje veliko bolje ohranjeni Hammurabijev zakonik (okoli 1750 pr. n. št.) vsebujeta določbe o sodnem dokazovanju, med katerimi je tudi vodni ordal – obtoženec je bil vržen v reko, njegova rešitev pa je veljala za dokaz nedolžnosti, utopitev pa za dokaz krivde.¹ Ta zgodnja oblika dokazovanja, ki jo poznamo tudi kot *iudicium Dei* (božjo sodbo), je temeljila na prepričanju, da je pravičnost stvar božanstva in ne človeškega razsojanja. Sodnik ni ugotavljal dejstev v sodobnem pomenu, temveč je le organiziral obred, prek katerega naj bi se izrazila božja volja.

V starem Egiptu je sodno oblast prvotno izvrševal faraon oziroma njegovi uradniki, sodni postopek pa je bil pretežno pisen in upravno voden, kar kaže na visoko stopnjo birokratske organiziranosti že v tretjem tisočletju pred našim štetjem. Podobno kot v Mezopotamiji je tudi tu prisega igrala osrednjo vlogo pri dokazovanju, saj so verjeli, da kriva prisega samodejno prikličje božjo kazen.

3.2. Hebrejsko pravo in antična Grčija

V starozavezni hebrejski tradiciji najdemo enega najbolj znanih primerov ordala – preizkus grenke vode za žensko, obtoženo prešuštva, opisan v Četrti Mojzesovi knjigi.² Hebrejsko pravo je hkrati razvilo tudi razmeroma napredna procesna jamstva, med njimi zahtevo po najmanj dveh pričah za obsodbo na smrt, kar kaže na zgodnjo zavest o nevarnosti krivih obsodb.

¹Prim. Robert Bartlett, *Trial by Fire and Water: The Medieval Judicial Ordeal* (Oxford: Clarendon Press, 1986), 4–8; glej tudi splošni pregled starodavnih pravnih virov v: Aaron Larson, "Playing with Fire: The Medieval Judicial Ordeals and their Downfall," *Swarthmore Undergraduate History Journal* 2, no. 2 (2020).

²4 Mz 5,11–31; prim. Bartlett, *Trial by Fire and Water*, 4.

Antična Grčija, zlasti atenska demokracija klasične dobe, je razvila enega prvih znanih sistemov ljudskega sojenja – sodišče porotnikov (*heliaia*), sestavljeno iz več sto naključno izbranih državljanov, ki so o krivdi odločali z glasovanjem, brez poklicnega sodnika v sodobnem pomenu besede. Grški postopek je bil izrazito akuzatoren. Pregon je moral sprožiti zasebni tožnik, javnega tožilstva Atene niso poznale, obtoženec pa se je branil sam ali s pomočjo govornika (*logografa*), ki mu je sestavil zagovorni govor. Ta model je pomemben predhodnik poznejšega kontradiktornega procesa, saj je temeljil na javni, ustni in kontradiktorni obravnavi pred množičnim sodiščem, ne pa na preiskovalni dejavnosti državnega organa.

3.3. Rimski sodni postopek

Rimsko pravo predstavlja za razvoj evropskega procesnega prava osrednjo prelomnico, saj je v teku skoraj tisočletnega razvoja – od Zakonika dvanajstih plovč (451–450 pr. n. št.) do Justinijanove kodifikacije (528–534 n. št.) – oblikovalo tri zaporedne procesne sisteme: legisakcijski, formularni in kognicijski postopek.³

Legisakcijski postopek (*legis actiones*), najstarejša oblika, je bil strogo formalen. Tožbo je bilo mogoče sprožiti in izpeljati le na natančno določen, obredni način, napaka v izgovorjeni formuli pa je pomenila izgubo pravde. Postopek je potekal dvostopenjsko – najprej pred pretorjem (*in iure*), ki je preveril procesne predpostavke, nato pred laičnim zasebnim sodnikom (*apud iudicem*), ki je presodil dejansko stanje in izrekel sodbo.

S formularnim postopkom, ki se je uveljavil od 2. stoletja pr. n. št. dalje, je pretor pridobil aktivno vlogo pri oblikovanju novih tožb. V pisnem tožbenem obrazcu (formuli) je določil pogoje, pod katerimi naj sodnik toženca obsodi ali oprosti.⁴ Postopek se je še vedno delil na fazo *in iure* in fazo *apud iudicem*, ki ju je ločeval poseben procesni akt – *litis contestatio*. Formularni postopek je bil tipično kontradiktoren. Vsaka stranka je smela predstaviti svoje trditve in dokaze, kar je izraženo v načelu *audiatur et altera pars* (naj se sliši tudi druga stran), ki velja v sodobnem procesnem pravu še danes.

V cesarski dobi je formularni postopek postopno izpodrinil kognicijski postopek (*cognitio extra ordinem*), v katerem je vlogo sodnika prevzel državni uradnik, celoten postopek pa je potekal v eni sami fazi pred njim, brez delitve na *in iure* in *apud iudicem*. Ta sprememba pomeni prehod od zasebnega k državnemu (uradnemu) sojenju in je pomembna predhodnica poznejšega kontinentalnega modela, v katerem sodi poklicni, od strank neodvisen državni sodnik.

3.4. Rimski pravni poklici

V rimski dobi se je izoblikovala tudi vrsta pravnih poklicev, ki so pomembno vplivali na poznejši evropski razvoj. *Iudex* je bil zasebni, praviloma pravno neizobražen sodnik, ki so ga stranke izbrale s seznama uglednih državljanov. Njegovo delo je bilo časovno omejeno na konkreten spor. Ob njem so delovali *iurisconsulti* – pravni strokovnjaki, ki so strankam in sodnikom dajali pravna mnenja (*responsa*) in s svojo znanstveno dejavnostjo (*jurisprudenco*) oblikovali pravno doktrino. *Advocati* oziroma *patroni*

³Kranjc, Rimsko pravo, poglavje o zgodovinskem razvoju rimskega civilnega postopka; prim. tudi Gal Polanc, Rimsko pravo (Ljubljana: Pravna fakulteta, skripta, 2010).

⁴"1 Rimsko pravo" (študentska skripta, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani), poglavje o formularnem postopku.

so v imenu strank nastopali pred sodiščem kot govorniki, ne nujno kot pravni strokovnjaki, temveč predvsem kot vešči retoriki.

V pozni antiki, zlasti po Justinijanovih reformah pravnega študija, se je pravno izobraževanje sistematiziralo v uradnih pravnih šolah (Bejrut, Konstantinopol), kar je pomenilo prehod od neformalnega, vajeniškega učenja prava (opazovanje in pomoč izkušenim pravnikom) k sistematičnemu univerzitetnemu pouku – model, ki je nekaj stoletij pozneje, po recepciji rimskega prava, postal temelj pravnega izobraževanja v vsej srednjeveški in novoveški Evropi.⁵

4. SODNI POSTOPEK V SREDNJEM VEKU: OD BOŽJE SODBE DO RACIONALNEGA DOKAZOVANJA

4.1. Germansko običajno pravo in sodni dvoboji

Z razpadom zahodnorimskega cesarstva in naselitvijo germanskih ljudstev je na velikem delu Evrope za več stoletij prevladalo germansko običajno pravo, ki je bilo v procesnem pogledu bistveno drugačno od razvitega rimskega sistema. Sodni postopek je bil javen, ustni in formalen, temeljil pa je na skupnostnem sojenju – sodbo je izrekalo zborovanje svobodnih mož (thing, veče) ali kasneje krog sodnih prisednikov, ne pa poklicni sodnik.⁶

Osrednja dokazna sredstva tega obdobja niso bila pričevanja o dejstvih v sodobnem pomenu, temveč prisege s soprisežniki (*compurgatio*), sodni dvoboj (*duellum*) in različne oblike ordalov. Pri prisegi s soprisežniki je obtoženec skupaj z določenim številom sorodnikov ali sosedov prisegel na svojo nedolžnost. Število in kakovost soprisežnikov njihovega družbenega ugleda sta bila sorazmerna teži obtožbe. Sodni dvoboj je temeljil na prepričanju, da bo božja previdnost podelila zmago pravični strani. Uporabljal se je predvsem v sporih med plemiči in v primerih, ko drugih dokazov ni bilo mogoče pridobiti.⁷

4.2. Ordali kot "božja sodba"

Ordal (iz stare angleščine *ordæl*, sorodno z nemškim *Urteil* in nizozemskim *oordeel* – "sodba") je bil preizkus, pri katerem naj bi bila kriva ali nedolžna narava obtoženca razodeta prek nadnaravnega posredovanja.⁸ Najbolj razširjene oblike so bile ordal z vročo vodo (obtoženec je moral z golo roko iz vrelega kotla izvleči kamen ali prstan, rana se je nato po nekaj dneh pregledala – če se je celila "čisto", je to veljalo za znak nedolžnosti), ordal z vročim železom (nošenje razbeljenega železa določeno razdaljo)

⁵Kranjc, Rimsko pravo, 5. izd., angleški povzetek poglavja o razvoju pravnega izobraževanja ("Legal education and its development from the beginnings of Roman jurisprudence...").

⁶Harold J. Berman, *Law and Revolution: The Formation of the Western Legal Tradition* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1983), poglavje o germanskem in fevdalnem pravu pred papeško revolucijo.

⁷M. J. Russell, "Hired Champions," *American Journal of Legal History* 3 (1959): 242–259, kot navedeno v: George Fletcher idr., "Trial by Ordeal: The Key to Proof in the Early Common Law," v: *On the Laws and Customs of England: Essays in Honor of Samuel E. Thorne* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1981), 90–126.

⁸Robert Bartlett, *Trial by Fire and Water: The Medieval Judicial Ordeal* (Oxford: Oxford University Press, 1986), 3.

in ordal z mrzlo vodo (potopitev zvezanega obtoženca v posvečeno vodo – če je voda "sprejela" telo in je potonilo, je to veljalo za dokaz nedolžnosti, plavanje pa za znak krivde, saj naj bi čista, posvečena voda zavračala krivo telo).

Zgodovinarji so dolgo ordal razlagali kot povsem iracionalno prepuščanje usode naključju, sodobnejše raziskave pa opozarjajo, da je imel ordal tudi funkcionalno-družbeno vlogo: sodelovanje duhovščine pri izvedbi (blagoslov vode, posvetitev železa) je omogočalo določeno stopnjo nadzora nad izidom, poleg tega pa je grožnja z ordalom pogosto spodbudila obtožence, ki so se zavedali svoje krivde, k poravnavi ali priznanju, še preden je do dejanskega preizkusa sploh prišlo.⁹ Ordal je bil torej v določeni meri tudi samoselektiven mehanizem, ne le slepo prepuščanje naključju.

4.3. Papeška revolucija, kanonsko pravo in konec ordalov

Prelomnico v razvoju zahodne pravne tradicije, ki jo Harold J. Berman poimenuje "papeška revolucija", predstavlja obdobje pozne 11. in 12. stoletja, ko si je Zahodna cerkev pod papežem Gregorjem VII. izborila politično in pravno neodvisnost od posvetnih vladarjev.¹⁰ Iz tega procesa je izšlo kanonsko pravo kot prvi sistematični, znanstveno obdelani pravni red srednjeveške Evrope, ki je nastal vzporedno z ustanavljanjem prvih evropskih univerz (Bologna) in ponovnim odkritjem Justinijanovih Digest. Kanonsko pravo je razvilo lasten, natančno formaliziran sodni postopek (*ordo iudiciarius*), ki je temeljil na pisnih vlogah, zaslišanju prič, listinskih dokazih in racionalni presoji sodnika, torej na povsem drugačnih temeljih kot ordal.

Odločilen udarec ordalom je zadal četrti lateranski koncil leta 1215, ki je duhovščini prepovedal sodelovanje pri izvajanju ordalov (blagoslavljanje vode in železa), s čimer je posvetnim sodiščem odvzel liturgično podlago za to obliko dokazovanja.¹¹ Po letu 1215 sta se evropski celini in Angliji zgodovinsko razšli. Kontinentalna Evropa je ordale postopno nadomestila z racionaliziranim, na kanonskem pravu temelječim inkvizitornim preiskovalnim postopkom, Anglija pa je namesto tega razvila sojenje s poroto (*trial by jury*), pri čemer se je odločanje o krivdi zaupalo laičnim porotnikom, ne pa poklicnemu sodniku po pravilih statutarnega dokaznega prava.¹² Ta razcep med akuzatornim (angleškim) in inkvizitornim (kontinentalnim) modelom je eno temeljnih izhodišč vse poznejše primerjalne pravne zgodovine procesnega prava.

⁹Peter T. Leeson, "Ordeals," *Journal of Law and Economics* 55, no. 3 (2012): 691–714, <https://doi.org/10.1086/664010>.

¹⁰Berman, *Law and Revolution*, 85–119 (o gregorijanski reformi in nastanku kanonskega prava kot sistematičnega pravnega reda).

¹¹Finbarr McAuley, "Canon Law and the End of the Ordeal," *Oxford Journal of Legal Studies* 26, no. 3 (2006): 473–514, <https://doi.org/10.1093/ojls/gql015>.

¹²Prim. razpravo v: "Finding Facts in Medieval English Law," *Journal of Legal Analysis* 15, no. 1 (2023): 158 in nasl., <https://academic.oup.com/jla/article/15/1/158/7249037>; avtorji se sklicujejo na klasično delo Johna H. Langbeina, Renée Lettow Lerner in Bruce P. Smitha, *History of the Common Law: The Development of Anglo-American Legal Institutions* (New York: Aspen, 2009).

4.4. Inkvizitorni postopek in sodno mučenje

Inkvizitorni postopek (od latinskega *inquirere* – poizvedovati, preiskovati) je pomenil temeljit prelom z akuzatornim modelom. Pregon ni bil več prepuščen zasebni iniciativi oškodovanca, temveč ga je po uradni dolžnosti (*ex officio*) sprožilo sodišče samo, ki je hkrati preiskovalo, obtoževalo in sodilo. Ta model se je najprej razvil znotraj cerkvenega (kanonskega) sodstva, od koder se je v 13. stoletju razširil v severno Italijo in nato prek t. i. recepcije rimskega prava po vsej kontinentalni Evropi.¹³

Rimsko-kanonski sistem statutarnih (zakonsko določenih) dokazov je zahteval t. i. "popolni dokaz" (*probatio plena*) za obsodbo na hudo kazen, ki ga je bilo mogoče doseči le s pričevanjem dveh neoporečnih očividcev ali s priznanjem obtoženca. Ker je bilo tako stroga dva priči pravilo v praksi pogosto nemogoče izpolniti, so sodišča razvila institut sodnega mučenja kot zakonsko urejeno metodo za pridobitev priznanja pri obtožencih, zoper katere je obstajal močan posredni dokaz (*indiciium*), a ne še "popoln dokaz".¹⁴ Kot poudarja John H. Langbein, sodno mučenje torej ni bilo izraz pravne samovolje, temveč paradoksalno posledica prizadevanja za strožje, formalizirano in navidezno pravičnejše dokazno pravo. Obtoženca ni smelo biti mogoče mučiti brez predhodno izkazanih posrednih dokazov, izsiljeno priznanje pa je bilo treba pozneje preveriti.

Ta sistem se je z recepcijo rimskega prava razširil praktično po vsej kontinentalni Evropi, od Sicilskega kraljestva do Skandinavije in od Iberskega polotoka do slovanskega vzhoda, ter ostal v veljavi vse do 18., ponekod celo do zgodnjega 19. stoletja.¹⁵ Na nemškem in avstrijskem pravnem prostoru, ki je neposredno vplival tudi na razvoj sodstva na slovenskih tleh, je bil ta sistem najbolj dosledno kodificiran v kazenskopravnem zakoniku cesarja Karla V. iz leta 1532, znanem kot *Constitutio Criminalis Carolina*, ki je natančno urejal, kdaj in kako se sme uporabiti mučenje ter kako se izvaja inkvizitorni kazenski postopek.

4.5. Razvoj akuzatornega (kontradiktornega) postopka v angleškem common law

Medtem ko se je na kontinentu uveljavljal inkvizitorni model, je Anglija po opustitvi ordalov razvila povsem drugačno pot – sojenje pred poroto navadnih državljanov (trial by jury). Sprva so bili porotniki hkrati priče in rabsodniki, saj naj bi izvirali iz okolice, kjer se je zločin zgodil, in naj bi zato dogodek že poznali. Postopoma, zlasti od 15. stoletja dalje, pa se je vloga porote preoblikovala v razsojanje na podlagi dokazov, predstavljenih na javni, ustni in kontradiktorni obravnavi.¹⁶

¹³John H. Langbein, *Torture and the Law of Proof: Europe and England in the Ancien Régime* (Chicago: University of Chicago Press, 1977; ponatis 2006), poglavje o izvoru rimsko-kanonskega dokaznega prava v severni Italiji 13. stoletja.

¹⁴Langbein, *Torture and the Law of Proof*, poglavje "The Law of Torture"; prim. povzetek pri založbi: "the crux of the relationship between torture and the Roman-canon system of statutory proofs was this: there could be torture without the Roman-canon system, but the reverse was not true."

¹⁵Langbein, *Torture and the Law of Proof*, uvodno poglavje; prim. tudi Amazon/uredniški povzetek dela: "By the sixteenth century a substantially similar law of torture was in force from the Kingdom of Sicily north to Scandinavia, from Iberia across France and the German Empire to the Slavic East."

¹⁶Prim. James Q. Whitman, *The Origins of Reasonable Doubt: Theological Roots of the Criminal Trial* (New Haven: Yale University Press, 2008), naveden pri: "Trial by Ordeal: The Key to Proof in the Early Common Law," op. 6.

V tem modelu je sodnik ohranil vlogo nevtralnega razsodnika postopka, medtem ko sta dokazno breme in aktivno vlogo pri predstavitvi dokazov prevzeli stranki sami (tožilstvo in obramba) – od tod izraz "adversarni" ali "kontradiktorni" (adversarial) postopek. Ta razvoj je tesno povezan s postopno profesionalizacijo angleškega odvetništva (barristers in solicitors) ter z uveljavitvijo strogih dokaznih pravil (law of evidence), ki so nadomestila kontinentalni sistem statutarne dokazov. Angleški model je pozneje, prek kolonialne in poznejše mednarodne difuzije, postal temelj sodobnega common law procesnega prava v Združenih državah Amerike, Kanadi, Avstraliji in drugod.

5. RAZSVETLJENSKE REFORME IN OBLIKOVANJE SODOBNEGA SODNEGA POSTOPKA

5.1. Cesare Beccaria in kritika inkvizitornega kazenskega prava

Sredi 18. stoletja je inkvizitorni sistem, ki je desetletja slonel na sodnem mučenju in tajnem, pisnem postopku brez učinkovite obrambe, postal tarča vse ostrejšje razsvetljenske kritike. Osrednje mesto med kritiki zaseda italijanski pravnik in filozof Cesare Beccaria, ki je leta 1764 anonimno objavil razpravo *Dei delitti e delle pene* (O zločinih in kaznih), eno najvplivnejših del v zgodovini kazenskega prava.¹⁷

Beccaria je zagovarjal načelo, da se nihče ne sme šteti za krivega, dokler mu krivda ni dokazana, kar je danes znano kot domneva nedolžnosti. Kritiziral je sodno mučenje kot logično nedosledno (mučenje namreč ne razlikuje med krivim in nedolžnim, saj tudi nedolžen človek pod bolečino prizna karkoli) in zagovarjal sorazmernost kazni s težo storjenega dejanja namesto arbitrarne strogosti.¹⁸ Njegove ideje o javnosti in hitrosti postopka, sorazmernosti kazni in zavračanju smrtne kazni so bile vključene v poznejše razsvetljenske kodifikacije in so kasneje neposredno vplivale tudi na člen 9 francoske Deklaracije o pravicah človeka in državljana iz leta 1789 ter posredno na sodobne mednarodne instrumente človekovih pravic.

Zanimivo je, da Langbein v svoji analizi opozarja, da razsvetljenska publicistika (Beccaria, Voltaire) sama po sebi ni bila edini, morda niti glavni vzrok za odpravo sodnega mučenja – po njegovem prepričanju je do notranje krize rimsko-kanonskega dokaznega sistema prišlo že prej, ko so evropska sodišča v praksi vse pogosteje uvajala nadomestne sankcije (na primer prisilno delo na galejah ali v ječah) za primere, ko formalno zahtevanega "popolnega dokaza" ni bilo mogoče doseči, kar je sistem od znotraj že razjedalo, še preden so ga filozofi javno napadli.¹⁹ Ne glede na natančno razmerje med idejno kritiko in praktičnim propadanjem sistema pa je zgodovinsko dejstvo, da je bilo sodno mučenje v večini evropskih dežel odpravljeno v drugi polovici 18. stoletja – med prvimi v habsburški monarhiji je mučenje leta 1776 prepovedala cesarica Marija Terezija, dokončno pa ga je odpravil Jožef II. z novim kazenskim zakonikom Josepha (1787).

¹⁷Cesare Beccaria, *O zločinih in kaznih*, prev. Ljubo Bavcon (Ljubljana: Pravna fakulteta in Cankarjeva založba, 2002; izv. 1764).

¹⁸Prim. "Domneva nedolžnosti," Wikipedija, dostop 12. julij 2026, https://sl.wikipedia.org/wiki/Domneva_nedolžnosti; izvirno besedilo pri Beccaria, *O zločinih in kaznih*.

¹⁹Langbein, *Torture and the Law of Proof*, sklepno poglavje; prim. tudi povzetek pri University of Chicago Press: "a principal thesis of this book is that the conventional account of the abolition of torture in the eighteenth century... [is incomplete]."

5.2. Kodifikacije 19. stoletja in oblikovanje sodobnega procesnega prava

19. stoletje je bilo obdobje velikih kodifikacij, ki so procesno pravo prvič sistematično uredile v enotnih, splošno veljavnih zakonikih. Francoski Code d'instruction criminelle (1808), sprejet pod Napoleonom, je uvedel t. i. mešani (kontinentalni) kazenski postopek, ki je združil elemente inkvizitornega predkazenskega postopka (preiskava pod vodstvom preiskovalnega sodnika) z elementi kontradiktorne, javne in ustne glavne obravnave pred sodiščem, na kateri je imela obramba jasno opredeljene pravice. Ta model je prek recepcije francoskega prava vplival na kazenskoprocesno zakonodajo velikega dela kontinentalne Evrope, tudi habsburške monarhije.

V habsburški monarhiji, katere del je bilo tudi slovensko ozemlje, je temeljno prelomnico pomenil Občni sodni red (Allgemeine Gerichtsordnung) cesarice Marije Terezije iz leta 1781 za pravdni postopek ter kasnejši, sodobnejši Zakon o kazenskem postopku (Strafprozessordnung) iz leta 1873, ki je uvedel javno, ustno in kontradiktorno glavno obravnavo, sojenje s poroto za najhujša kazniva dejanja ter jasno ločitev vlog sodnika, državnega tožilca in zagovornika – institucionalno strukturo, ki je z bistvenimi kasnejšimi dopolnitvami v veliki meri temelj tudi sodobnega slovenskega kazenskega postopka.

5.3. Primerjalni pogled: akuzatorni in inkvizitorni model v teoriji Mirjana Damaške

Za sodobno primerjalno razumevanje razlik med kontinentalnim in angloameriškim procesnim modelom je temeljno delo hrvaško-ameriškega pravnega teoretika Mirjana R. Damaške *The Faces of Justice and State Authority: A Comparative Approach to the Legal Process* (1986).²⁰ Damaška opozarja, da klasična delitev na "akuzatorni" in "inkvizitorni" tip ni več zadostna analitična kategorija, in namesto nje predlaga dvodimenzionalen model, ki procesne sisteme razvršča glede na (1) organizacijo državne oblasti (hierarhična proti koordinirani) in (2) funkcijo države (aktivistična, ki izvaja politiko, proti reaktivni, ki le razrešuje spore med strankami).²¹

Po Damaškovem modelu hierarhično organizirana in aktivistična država (zgodovinsko: absolutistična kontinentalna monarhija) teži k inkvizitornemu tipu postopka, v katerem državni organi (preiskovalni sodnik, tožilec) aktivno vodijo ugotavljanje resnice, sodnik pa ima širša pooblastila za samostojno preiskovanje dejstev. Nasprotno koordinirano organizirana in reaktivna država (zgodovinsko: angleška ustavna monarhija z decentralizirano oblastjo) teži k adversarnemu tipu, v katerem državna oblast nastopa predvsem kot nevtralen razsodnik spora med strankama, ki druga proti drugi predstavljata dokaze.²² Damaškova teorija je pomembna, ker zgodovinski razvoj sodnega postopka, opisan v prejšnjih poglavjih, poveže s širšimi vprašanji politične ureditve in razumevanja vloge države – s čimer preseže preprosto tehnično primerjavo procesnih pravil in jo umesti v okvir politične in ustavne zgodovine.

²⁰Mirjan R. Damaška, *The Faces of Justice and State Authority: A Comparative Approach to the Legal Process* (New Haven: Yale University Press, 1986).

²¹Prim. povzetek modela v: "Damaska and the Faces of International Criminal Justice," *Journal of International Criminal Justice* 6, no. 1 (2008): 87 in nasl., <https://academic.oup.com/jicj/article-abstract/6/1/87/787196>.

²²Prim. "From Inquisitorial to Adversarial: Using Legal Theory to Redesign Online Reporting Systems," *arXiv preprint* (2025), <https://arxiv.org/pdf/2506.07041>, ki povzema temeljne dimenzije Damaškovega modela.

V sodobnem času opazamo postopno zблиževanje (konvergenco) obeh modelov. Kontinentalni sistemi (tudi slovenski) so v zadnjih desetletjih okrepili kontradiktorne elemente postopka (na primer možnost sporazuma o priznanju krivde, okrepljene pravice obrambe), medtem ko so nekateri common law sistemi okrepili vlogo državnega pregona in strukturiranega predkazenskega vodenja zadeve. To zблиževanje potrjuje tezo, da procesni modeli niso statične, večno dane kategorije, temveč se tako kot v vseh predhodno obravnavanih zgodovinskih obdobjih nenehno razvijajo v odzivu na spreminjajoče se razumevanje pravičnosti, vloge države in poklicnih standardov nosilcev pravosodnih funkcij.

6. RAZVOJ SODSTVA IN SODNEGA POSTOPKA NA SLOVENSKIH TLEH

Slovensko ozemlje je bilo od zgodnjega srednjega veka pa vse do leta 1918 sestavni del Svetega rimskega cesarstva oziroma pozneje habsburške monarhije, zato njegov pravnozgodovinski razvoj ni mogoče razumeti ločeno od širšega srednjeevropskega (nemškega, avstrijskega) pravnega prostora. Kljub temu je imel slovenski prostor tudi svoje posebnosti, ki jih je temeljito preučil Sergij Vilfan v svojem klasičnem delu *Pravna zgodovina Slovencev*, po njem pa vrsta sodobnejših avtorjev, med katerimi za področje sodnega postopka posebej izstopa Marko Kambič.²³

6.1. Srednjeveška sodna organizacija: ljudska, županska in deželna sodišča

V zgodnjem srednjem veku je na slovenskem ozemlju sodno oblast izvrševalo ljudsko zborovanje svobodnih mož (veče), podobno kot pri drugih germanskih in slovanskih ljudstvih. S postopnim uveljavljanjem fevdalnega reda in oblikovanjem deželnega prava od 13. stoletja dalje se je izoblikoval bolj razčlenjen sistem sodišč: županska sodišča za nižje, vsakdanje spore kmečkega prebivalstva, mestna sodišča v okviru mestnih pravic ter predvsem deželna sodišča (nemško Landgericht), ki so bila pristojna za hujša kazniva dejanja (t. i. *causae maiores* oziroma *malefiz*) nepriviligiranih oseb – hude telesne poškodbe, posilstvo, čarovništvo in požig.²⁴

Deželna sodišča so imela sedež na zemljiških gospostvih ali v mestih, njihov nosilec pa je bila oseba oziroma rod, ki mu je bila podeljena pravica krvnega sodstva (nemško Stock und Galgen – dobessedno "klada in vislice"). Postopek pred deželskim sodiščem v kazenskih zadevah je vodil poklicni, pravno usposobljen krvni sodnik, ki je moral biti pri obravnavi osebno navzoč, sodilo pa se je s prisedniki – v starejšem obdobju (do 16. stoletja) so bili to praviloma župani in kmetje, pozneje pa vse pogosteje meščani.²⁵ Postopek se je izvajal za zaprtimi vrati, sodba pa se je slovesno razglasila javno, običajno na mestnem trgu. Sodno organizacijo Kranjske v 16. stoletju je na podlagi dela Janka Polca iz leta 1927 in dopolnilnih virov (sodni redi, pa tudi starejši opisi, denimo pri Janezu Vajkardu Valvasorju) podrobno rekonstruiral Marko Kambič, ki opozarja, da zaradi velike raznolikosti ureditve po posameznih deželah

²³Vilfan, *Pravna zgodovina Slovencev*; Marko Kambič, "Organizacija sodišč na slovenskem ozemlju v 16. stoletju s posebnim ozirom na Kranjsko," Arhivi: glasilo Arhivskega društva Slovenije in arhivov Slovenije, dostopno tudi prek: <https://www.sistory.si/11686/10316>.

²⁴"Deželsko sodišče," Wikipedija, dostop 12. julij 2026, https://sl.wikipedia.org/wiki/Deželsko_sodišče; prim. tudi Kambič, "Organizacija sodišč na slovenskem ozemlju v 16. stoletju."

²⁵"Deželsko sodišče," Wikipedija; besedilo se sklicuje na deželni ročin za Kranjsko in Koroško iz leta 1338.

in gospostvih enotnega prikaza sodne strukture ni mogoče podati, temveč je mogoče govoriti le o splošnih tendencah in pomembnejših posebnostih.²⁶

Pravno-organizacijski temelj kazenskega postopka na deželskih sodiščih je od leta 1532 postavljala kazenski red cesarja Karla V., znan kot *Constitutio Criminalis Carolina*, ki je uveljavil rimsko-kanonski inkvizitorni model. Postopek je izhajal iz domneve krivde, obtoženec praviloma ni imel učinkovite možnosti obrambe, dokazovanje pa je v veliki meri temeljilo na priznanju, po potrebi izsiljenem z mučenjem. Karlov kazenski red je leta 1768 dopolnil Kazenski red cesarice Marije Terezije (*Constitutio Criminalis Theresiana*), ki je sistem kazenskega postopka in mučenja podrobno kodificiral, hkrati pa v duhu zgodnjega razsvetljenstva že uvedel nekatere omejitve arbitrarnosti tega sistema.²⁷ Sistem deželskih sodišč je na slovenskih tleh ostal v veljavi vse do zemljiške odveze leta 1848, z izjemo Ilirskih provinc, kjer so francoske oblasti med letoma 1809 in 1813 deželska sodišča nadomestile z državnimi sodišči po francoskem (napoleonskem) vzoru – pomemben primer, kako je politična sprememba neposredno povzročila tudi spremembo sodne organizacije in postopka.

6.2. Posebno mesto tujih pravnih fakultet: institut »*transmissio actorum*«

Zanimiva posebnost zgodnjenovoveškega kazenskega postopka v habsburških deželah, vključno s slovenskim ozemljem, je bil institut t. i. *transmissio actorum* – pošiljanja sodnih spisov v pravno presojo tujim, praviloma nemškim pravnim fakultetam, kadar domače sodišče v zapleteni ali nejasni pravni zadevi ni bilo sposobno samostojno odločiti.²⁸ Ta praksa dobro ponazarja, kako pomembno vlogo so imeli univerzitetno izobraženi pravniki že v obdobju, ko domači sodniki na deželskih sodiščih pogosto še niso bili formalno pravno izobraženi. Šele proti koncu 18. stoletja so bili sodniki na sodiščih znotraj Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti praviloma že šolani pravniki, kar je počasi zmanjšalo potrebo po transmisiji spisov.²⁹

6.3. Reforme 19. stoletja: od stanovskega k modernemu sodstvu

Revolucionarno leto 1848 in odprava podložništva sta pomenila konec starega, na fevdalnem gospostvu temelječega sodstva. V naslednjih desetletjih se je izoblikovala moderna, hierarhično organizirana sodna veja oblasti, ločena od uprave: okrajna sodišča kot sodišča prve stopnje za manj zahtevne zadeve, deželna sodišča za zahtevnejše zadeve in višje sodišče kot pritožbena instanca, na vrhu pa dunajsko vrhovno sodišče. Kazenski postopek je od leta 1873 urejal avstrijski Zakon o kazenskem postopku, ki je uvedel javno, ustno in kontradiktorno glavno obravnavo, sojenje s poroto za najhujša kazniva dejanja ter jasno institucionalno ločitev sodnika, državnega tožilca in zagovornika.

²⁶Kambič, "Organizacija sodišč na slovenskem ozemlju v 16. stoletju s posebnim ozirom na Kranjsko."

²⁷"Deželsko sodišče," Wikipedija; prim. tudi Zgodovina je kul., "O pogromih čarovnic na Slovenskem," dostop 12. julij 2026, <https://zgodovinajekul.wordpress.com/2017/05/04/o-pogromih-carovnic-na-slovenskem/>.

²⁸Vid Žepič, "Transmissio actorum: Sending of the Case Files to the Learned Jurists with Special Regard to the Developments in the Austrian Hereditary Lands," *Studia Historica Slovenica* 22, no. 1 (2022): 11–62.

²⁹Žepič, "Transmissio actorum," str. o poznem 18. stoletju in profesionalizaciji sodnikov.

6.4. Sodstvo v Kraljevini SHS/Jugoslaviji in v socialistični Jugoslaviji

Po prvi svetovni vojni in nastanku Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev se je na slovenskem ozemlju sprva ohranila avstrijska sodna in procesna ureditev, ki jo je postopno nadomeščala enotna jugoslovanska zakonodaja (na primer Zakonik o sodnem kazenskem postopku iz leta 1929). Po drugi svetovni vojni je nova socialistična oblast temeljito preoblikovala sodstvo v skladu z načeli enotnosti oblasti in vodilne vloge Komunistične partije: uvedena je bila institucija sodnikov porotnikov iz vrst delovnega ljudstva, sodstvo pa je izgubilo del svoje neodvisnosti od izvršne in politične oblasti, sodni postopek pa je bil kljub temu formalno urejen s kazenskoprocesnim zakonom, ki je v marsičem ohranjal kontinentalno-evropsko procesno tradicijo.

6.5. Sodstvo v samostojni Sloveniji

Z osamosvojitvijo Slovenije leta 1991 je bila sodna oblast ustavno opredeljena kot samostojna in neodvisna veja oblasti, ločena od zakonodajne in izvršne. Vzpostavljen je bil sistem rednih sodišč (okrajna, okrožna, višja, vrhovno sodišče) ter Ustavno sodišče kot varuh ustavnosti in človekovih pravic. Kazenski postopek danes ureja Zakon o kazenskem postopku, pravdni postopek pa Zakon o pravdnem postopku; oba zakonika izhajata iz kontinentalne (mešane) procesne tradicije, ju pa v vse večji meri dopolnjujejo elementi kontradiktornega postopka po vzoru common law sistemov, kar potrjuje že omenjeno tezo o postopnem zblíževanju obeh velikih evropskih procesnih tradicij.

7. ŠTUDIJA PRIMERA: ČAROVNIŠKI PROCESI V LJUBLJANI IN NA KRANJSKEM

Za nazoren prikaz delovanja inkvizitornega sodnega postopka na slovenskih tleh v zgodnjem novem veku je posebej poučna študija čarovniških procesov, ki jo je na podlagi ohranjenega arhivskega gradiva natančno raziskal pravni zgodovinar Marko Kambič v monografiji *Maleficne svoboščine Ljubljancanov* in v poznejših razpravah, med njimi *Ljubljanske malefične svoboščine v evropskem kontekstu*.³⁰ Čarovniški procesi so posebej primerni za analizo, ker je bila zanje ohranjena razmeroma bogata sodna dokumentacija, hkrati pa v njih zelo jasno pridejo do izraza vse temeljne značilnosti rimsko-kanonskega inkvizitornega modela, opisane v prejšnjih poglavjih.

Za sojenje v čarovniških zadevah je bilo na Kranjskem in Štajerskem pristojno deželsko sodišče, pri katerem je bil trajno nameščen poklicni krvni sodnik. Ta je moral biti pri postopku vedno osebno prisoten, sodilo pa se je s prisledniki iz vrst domačega prebivalstva.³¹ Postopek je bil izrazito inkvizitoren. Izhajal je iz domneve krivde, obtožena oseba ni imela učinkovite možnosti obrambe, potekal je za zaprtimi vrati, sodba pa se je razglasila javno. Sodniki so pri zasliševanju sledili vnaprej pripravljenemu vprašalniku, ki je zahteval priznanje standardiziranih elementov domnevnega čarovništva – leta na čarovniško zborovanje, pakt s hudičem, spolni odnos s hudičem in škodljivo čaranje – kar kaže, da

³⁰Kambič, *Maleficne svoboščine Ljubljancanov*; Marko Kambič, "Ljubljanske malefične svoboščine v evropskem kontekstu," *Acta Histriae* 25, no. 3 (2017): 641.

³¹"Čarovniški proces," Wikipedija, dostop 12. julij 2026, https://sl.wikipedia.org/wiki/Čarovniški_proces.

priznanja niso bila spontana, temveč so bila v veliki meri oblikovana po vnaprej določenem, po vsej Srednji Evropi razširjenem vzorcu, povzetem po znanem inkvizitorskem priročniku *Malleus maleficarum* (Čarovniško kladivo, 1486) avtorjev Heinricha Kramerja in Jacoba Sprengerja.

Osrednje dokazno sredstvo je bilo priznanje, ki pa je bilo v veliki večini primerov izsiljeno z mučenjem. Čeprav je bilo mučenje formalno časovno omejeno (na dvanajst do štirinajst ur), viri kažejo, da je večina obtoženih na Kranjskem popustila že po treh do šestih urah, v skrajnem primeru, zabeleženem v Zavrču leta 1701, pa šele po enaintridesetih urah neprekinjenega mučenja.³² Ta podatek nazorno ponazarja praktično funkcioniranje sicer formalno strogo urejenega rimsko-kanonskega dokaznega sistema, ki ga je teoretično analiziral John H. Langbein. Mučenje ni bilo arbitrarno nasilje, temveč zakonsko regulirana metoda pridobivanja »popolnega dokaza«, ki pa je v praksi seveda sistematično proizvajala izsiljena, pogosto neresnična priznanja.

Množični čarovniški procesi so na Kranjskem izbruhnili predvsem po letu 1690, z viškom v letih med 1691 in 1699 na deželskem sodišču Poljane, kjer je bilo v tem obdobju obsojenih šestdeset od dvesto petdesetih ovadenih oseb.³³ V Ljubljani je med letoma 1691 in 1694 potekalo več procesov, v katerih je bilo usmrčenih najmanj trideset oseb. Izvirni sodni zapisniki teh procesov se sicer niso ohranili, so pa se ohranile računske knjige, iz katerih je razvidno plačilo rablju za izvedbo usmrnitev, kar posredno potrjuje obseg dogajanja.³⁴ Zgodovinarji poudarjajo tudi jezikovno posebnost teh virov, čeprav so bili zaslišani prebivalci pretežno slovensko govoreči in je zasliševanje dejansko potekalo v slovenščini, so bili uradni sodni zapisniki, kolikor so se ohranili, vodeni izključno v nemškem jeziku, na kar posredno kažejo posamezni slovenski izrazi, ki so se ohranili v sicer nemškem besedilu.

Procesi so se na Kranjskem umirili v prvih desetletjih 18. stoletja, dokončno pa jih je z reformami razsvetljenega absolutizma zaustavila cesarica Marija Terezija, ki je čarovniške procese leta 1740 formalno prepovedala, kritika avstrijskih osrednjih oblasti pa je k njihovem zatonu prispevala že prej.³⁵

8. ARHIVSKO GRADIVO O SODNIH POSTOPKIH NA SLOVENSKEM

Rekonstrukcija zgodovinskega poteka sodnih postopkov, kakršno je v prejšnjem poglavju na primeru čarovniških procesov opravil Marko Kambič, ni mogoča brez sistematičnega poznavanja in uporabe arhivskega gradiva.

8.1. Organizacija arhivske službe v Sloveniji

Skrb za arhivsko gradivo na slovenskem ozemlju ima dolgo tradicijo, ki sega v sredino 19. stoletja in se je sprva razvijala v okviru Kranjskega deželnega muzeja, ustanovljenega leta 1821, ter kasneje Narodnega

³²Zgodovina je kul., "O pogromih čarovnic na Slovenskem," dostop 12. julij 2026, <https://zgodovinajekul.wordpress.com/2017/05/04/o-pogromih-carovnic-na-slovenskem/>.

³³Čarovniški proces," Wikipedija, poglavje o procesih na deželskem sodišču Poljane.

³⁴Čarovniški proces," Wikipedija, poglavje o dogajanju v Ljubljani 1691–1694.

³⁵eposavje.com, "Čarovniški procesi na Slovenskem... in v Krškem."

muzeja v Ljubljani.³⁶ Osrednji državni arhiv Slovenije je bil ustanovljen z uredbo Narodne vlade Slovenije 31. oktobra 1945, po večkratnih preimenovanjih pa danes deluje kot Arhiv Republike Slovenije (ARS) s sedežem v Ljubljani. ARS hrani arhivsko gradivo v razponu od srednjega veka do danes, ki obsega okoli trideset tisoč tekočih metrov, razvrščenih v skoraj dva tisoč arhivskih fondov in zbirk.³⁷ Poleg ARS kot osrednje državne ustanove v Sloveniji deluje mreža regionalnih zgodovinskih arhivov (na primer Zgodovinski arhiv Ljubljana, ki pokriva območje osrednje in jugovzhodne Slovenije), arhivi lokalnih skupnosti ter cerkveni arhivi (Nadškofijski arhiv Ljubljana, Nadškofijski arhiv Maribor, Škofijski arhiv Koper), ki hranijo predvsem matične knjige in drugo cerkveno dokumentacijo.³⁸

8.2. Vrste arhivskega gradiva za raziskovanje sodnega postopka

Za raziskovanje zgodovine sodnega postopka na slovenskih tleh so relevantne predvsem naslednje vrste arhivskega gradiva: (1) fondi deželskih in kasneje okrožnih ter okrajnih sodišč z ohranjenimi sodnimi spisi, zapisniki zaslišanj in sodbami; (2) mestne sodne knjige, ki dokumentirajo poslovanje mestnih sodišč vključno s premoženjskopравnimi, dednimi in kazenskimi zadevami meščanov; (3) računske knjige gospostev in mest, ki kot je bilo prikazano na primeru čarovniških procesov, pogosto vsebujejo posredne podatke o izvedbi sodnih postopkov (plačila krvnemu sodniku, zapisnikarju, rablju), tudi kadar izvirni sodni spisi niso ohranjeni; (4) t. i. malefične (kazenske) redove in druge normativne vire, ki so urejali potek postopka (na primer domnevni Ljubljanski malefični red, ki ga je preučeval Kambič) ter (5) gradivo sodnih fakultet in učenih pravnikov v okviru že omenjenega instituta *transmissio actorum*, ki dokumentira pravna mnenja, izdana o konkretnih domačih sodnih zadevah.

Dostopnost arhivskega gradiva ureja Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA), ki v 68. členu določa pravico do vpogleda v arhivsko gradivo za osebe, ki nastopajo kot stranke v postopkih ali izkažejo upravičen raziskovalni interes, s posebnim varstvom osebnih podatkov za še ne dovolj oddaljena zgodovinska obdobja.³⁹ Za sodobnega raziskovalca je danes v veliko pomoč skupni informacijski sistem slovenskih regionalnih arhivov SIRAnet, prek katerega je mogoče po celotnem besedilu, strukturi fondov in deskriptorjih poizvedovati po arhivskem gradivu, ki ga hranijo posamezni arhivi, medtem ko gradivo, ki ga hrani ARS, ostaja dostopno prek lastnih evidenc te ustanove.⁴⁰

8.3. Pomen arhivskega gradiva za pravnozgodovinsko raziskovanje

Primer čarovniških procesov, obravnavan v prejšnjem poglavju, nazorno kaže dvojno vrednost arhivskega gradiva za pravnozgodovinsko raziskovanje. Po eni strani neposredno ohranjeni sodni zapisniki (tam, kjer so se ohranili, na primer za deželsko sodišče Poljane od leta 1692 dalje) omogočajo

³⁶"Arhiv Republike Slovenije," Predsednica Republike Slovenije, dostop 12. julij 2026, <https://www.predsednica-slo.si/sl/odlikovanja/odlikovanci/arhiv-republike-slovenije>.

³⁷"Arhiv Republike Slovenije," Predsednica Republike Slovenije.

³⁸"ARHIVI," Slovensko rodoslovno društvo, dostop 12. julij 2026, <https://rodoslovje.si/arhivi/>.

³⁹Prim. "Roki hrambe sodnih zadev," Informacijski pooblaščenec RS, dostop 12. julij 2026, <https://www.ip-rs.si/mnenja-zvop/roki-hrambe-sodnih-zadev>; Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA), Uradni list RS, št. 30/2006.

⁴⁰"ARHIVI," Slovensko rodoslovno društvo, poglavje o iskalniku SIRAnet.

natančno rekonstrukcijo poteka zaslišanja, uporabljenih vprašanj in izsiljenih priznanj, torej samega procesnega dogajanja. Po drugi strani pa tudi posredni viri, kakršne so računske knjige, omogočajo vsaj okvirno rekonstrukcijo obsega in dinamike sodnega dogajanja tam, kjer neposredni procesni spisi niso ohranjeni, kar je za slovenski prostor, kjer se izvirni zapisniki v slovenskem jeziku sploh niso ohranili, še posebej pomembno.

Arhivsko gradivo tako ni le pomožno sredstvo, temveč pogosto edini vir, na podlagi katerega je mogoče preveriti ali ovreči teoretične in normativne opise sodnega postopka, kakršne najdemo v takratnih zakonikih in redih. Razkorak med normativno ureditvijo (na primer formalno omejitvijo trajanja mučenja na dvanajst do štirinajst ur) in dejansko sodno prakso (dokumentiranimi primeri bistveno daljšega mučenja) je mogoče ugotoviti izključno na podlagi arhivskih virov, kar potrjuje temeljno metodološko načelo pravne zgodovine, da je treba pravne norme vedno preučevati skupaj z virom njihove dejanske uporabe.

9. ZAKLJUČEK

Namen raziskovanja sodnih postopkov skozi zgodovino je bil prikazati, kako tesno je razvoj sodnega postopka povezan z razvojem poklicev, ki so ta postopek izvajali ali z drugimi besedami, kako so bili nosilci pravosodnih poklicev v resnici "konstitutivni" akterji, ki niso zgolj izvrševali obstoječih pravil, temveč so s svojim delovanjem soustvarjali sam sodni postopek kot institucijo.

Zgodovinski pregled je pokazal, da je bil ta razvoj vse prej kot enosmeren ali samoumeven. Od arhaičnih oblik božje sodbe (ordalov), pri katerih je bila ugotovitev resnice prepuščena nadnaravnemu posredovanju, je pot vodila prek rimskega formularnega in kognicijskega postopka, ki je prvi uveljavil načela kontradiktornosti in poklicnega razsojanja, do velikega zgodovinskega razcepa po četrtem lateranskem koncilu leta 1215. Kontinentalna Evropa je stopila na pot racionaliziranega, a hkrati na mučenju temelječega rimsko-kanonskega inkvizitornega postopka, Anglija pa je razvila sojenje s poroto, ki je postalo temelj sodobnega adversarnega (kontradiktornega) modela.

Razsvetljenske reforme 18. stoletja, katerih najvplivnejši glasnik je bil Cesare Beccaria, so na kontinentu sprožile temeljit preobrat, in sicer odpravo mučenja, uveljavitev domneve nedolžnosti in postopno uvajanje javnosti ter kontradiktornosti tudi v kontinentalni kazenski postopek. Kodifikacije 19. stoletja so ta razvoj institucionalizirale z jasno ločitvijo sodnika, državnega tožilca in zagovornika kot samostojnih, medsebojno neodvisnih pravosodnih poklicev oz. strukturo, ki je, kot je pokazal pregled slovenske pravne zgodovine, v veliki meri temelj tudi sodobne slovenske sodne ureditve.

Študija primera čarovniških procesov na Kranjskem in v Ljubljani je na konkretnem, arhivsko dokumentiranem gradivu ponazorila, kako je nedelovanje procesnih jamstev (odsotnost domneve nedolžnosti, sistematična uporaba mučenja, odsotnost učinkovite obrambe) v praksi pripeljalo do množičnih krivih obsodb, hkrati pa je pokazala, da je bil prav zaton tega sistema neposredna posledica profesionalizacije in racionalizacije pravosodja v duhu razsvetljenskih idej.

Nazadnje je pomembna tudi metodološko vrednost arhivskega gradiva za pravnozgodovinsko raziskovanje, saj je šele s pomočjo ohranjenih sodnih zapisnikov, mestnih sodnih knjig in posrednih virov, kakršne so računske knjige, mogoče preveriti razkorak med normativno ureditvijo sodnega postopka in njegovo dejansko izvedbo v praksi.

10. VIRI IN LITERATURA

10.1. Literatura

- Bartlett, Robert. *Trial by Fire and Water: The Medieval Judicial Ordeal*. Oxford: Clarendon Press, 1986.
- Beccaria, Cesare. *O zločinih in kaznih*. Prevedel Ljubo Bavcon. Ljubljana: Pravna fakulteta in Cankarjeva založba, 2002. Izvirno delo objavljeno 1764.
- Berman, Harold J. *Law and Revolution: The Formation of the Western Legal Tradition*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1983.
- Damaška, Mirjan R. *The Faces of Justice and State Authority: A Comparative Approach to the Legal Process*. New Haven: Yale University Press, 1986.
- Kambič, Marko. "Ljubljanske malefične svoboščine v evropskem kontekstu." *Acta Histriae* 25, št. 3 (2017): 641–662.
- Kambič, Marko. *Maleficne svoboščine Ljubljančanov*. Ljubljana: Pravna fakulteta, 2005.
- Kambič, Marko. "Organizacija sodišč na slovenskem ozemlju v 16. stoletju s posebnim ozirom na Kranjsko." *Arhivi: glasilo Arhivskega društva Slovenije in arhivov Slovenije*. Dostop 12. julij 2026. <https://www.sistory.si/11686/10316>.
- Kranjc, Janez. *Primeri iz rimskega prava*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1991.
- Kranjc, Janez. *Rimsko pravo*. 5. pregledana in dopolnjena izd. Ljubljana: GV Založba, 2025.
- Langbein, John H. *Torture and the Law of Proof: Europe and England in the Ancien Régime*. Chicago: University of Chicago Press, 1977; ponatis 2006.
- Langbein, John H., Renée Lettow Lerner, in Bruce P. Smith. *History of the Common Law: The Development of Anglo-American Legal Institutions*. New York: Aspen Publishers, 2009.
- Vilfan, Sergij. *Pravna zgodovina Slovencev: od naselitve do zloma stare Jugoslavije*. Ljubljana: Slovenska matica, 1961; ponatis 1996.
- Whitman, James Q. *The Origins of Reasonable Doubt: Theological Roots of the Criminal Trial*. New Haven: Yale University Press, 2008.
- Leeson, Peter T. "Ordeals." *Journal of Law and Economics* 55, št. 3 (2012): 691–714. <https://doi.org/10.1086/664010>.
- McAuley, Finbarr. "Canon Law and the End of the Ordeal." *Oxford Journal of Legal Studies* 26, št. 3 (2006): 473–514. <https://doi.org/10.1093/ojls/gql015>.
- "Finding Facts in Medieval English Law." *Journal of Legal Analysis* 15, št. 1 (2023): 158–210. <https://academic.oup.com/jla/article/15/1/158/7249037>.
- Žepič, Vid. "Transmissio actorum: Sending of the Case Files to the Learned Jurists with Special Regard to the Developments in the Austrian Hereditary Lands." *Studia Historica Slovenica* 22, št. 1 (2022): 11–62.

10.2. Pravni viri

Constitutio Criminalis Carolina (Karlovo kazenski red), 1532.

Constitutio Criminalis Theresiana (Kazenski red Marije Terezije), 1768.

Zakon o kazenskem postopku (Strafprozessordnung), Avstrija, 1873.

Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA), Uradni list RS, št. 30/2006.

10.3. Spletni viri

"Arhiv Republike Slovenije." Predsednica Republike Slovenije. Dostop 10. junij 2026. <https://www.predsednica-slo.si/sl/odlikovanja/odlikovanci/arhiv-republike-slovenije>.

"ARHIVI." Slovensko rodoslovno društvo. Dostop 12. junij 2026. <https://rodoslovje.si/arhivi/>.

"Čarovniški proces." Wikipedija, prosta enciklopedija. Dostop 13. junij 2026. https://sl.wikipedia.org/wiki/Čarovniški_proces.

"Deželsko sodišče." Wikipedija, prosta enciklopedija. Dostop 24. junij 2026. https://sl.wikipedia.org/wiki/Deželsko_sodišče.

"Domneva nedolžnosti." Wikipedija, prosta enciklopedija. Dostop 12. junij 2026. https://sl.wikipedia.org/wiki/Domneva_nedolžnosti.

eposavje.com. "Čarovniški procesi na Slovenskem... in v Krškem." Dostop 25. junij 2026. <https://www.eposavje.com/ostale-novice/carovniki-procesi-na-slovenskem-v-krskem>.

"Roki hrambe sodnih zadev." Informacijski pooblaščenec RS. Dostop 1. julij 2026. <https://www.ip-rs.si/mnenja-zvop/roki-hrambe-sodnih-zadev>.

Zgodovina je kul. "O pogromih čarovnic na Slovenskem." Dostop 3. julij 2026. <https://zgodovinajekul.wordpress.com/2017/05/04/o-pogromih-carovnic-na-slovenskem/>.

DODATEK – Obisk projektne skupine v Pokrajinskem arhivu Maribor, 11. 6. 2026

